

PSH
166

229

CUGETUL ROMÂNESC

REVISTĂ LUNARĂ

COLABORATORII ACESTUI NUMĂR:

T. ARGHEZI, G. BACOVIA, M. BEZA, EMANOIL BUCUȚA, G. CARDĂȘ, OSCAR
WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, BUCURA DUMBRAVĂ, MATEI ELIAN, ION
FILITTI, HORIA FURTUNA, ION PILLAT, M. MIHĂILEANU, VLADIMIR STREINU,
I. VINEA, V. VOICUCESCU.

ANUL II 1923

No. 3.

MARTIE

Colaboratorii „Cugetului Românesc“

I. Agârbiceanu
Al. Alimănișteanu
Em. N. Antonescu
C. Ardeleanu
Tudor Arghezi
G. Bacovia
S. Bascovici
Jean Bart (Eug. P. Botez)
M. Beza
Ion Bianu
Demostene Botez
Ion I. C. Brătianu
Vintilă Brătianu
G. Brăescu
Emanoil Bucuța
N. Budurescu
Al. Busuioceanu
Ion Buzdugan
Oscar Walter Cisek
G. Cifarelli
N. M. Condiescu
A. Cotruș
Nichifor Crainic

Const. Diamandy
Mircea Djuvara
Leon Donici
Horia Furtuna
G. Galaction
I. Găvănescul
Dr. Marius Georgescu
N. Iorga
Cora Irinău
G. M. Ivanov
N. H. Lahovary
Traian Lalescu
Dinu Lance
Prof. N. Leon
Adrian Maniu
Duiliu Marcu
D. Marmeliuc
Ion Mateiu
Claudia Millian
Ion Minulescu
Vasile Munteanu
I. Nistor
Ramiro Ortiz

Perpessicius
Camil Petrescu
Al. A. Philippide
Ion Pillat
Al. Popescu-Telega
Dragoș Protopopescu
Sextil Pușcariu
Vintilă Russu-Șirianu
Ion M. Sadoveanu
V. Sângeru
Francisc Șirato
Theodor Solacolu
H. Stahl
Maria Dr. Stănculeanu
I. D. Ștefănescu
Vasile Stoica
Vladimir Streinu
G. Tătărescu
Urmuz
I. Valaori
V. Vălcovici
I. Vinea
V. Voiculescu

Proză și versuri inedite de: D. Anghel, Barbu Delavrancea, Al. Macedonski, Al. Mateevici, Duiliu Zamfirescu.

■ Manuscrisele greu de descifrat se distrug necitite. Autorii sunt rugați să le trimită de preferință copiate cu mașina.

Pentru orice lămurire cerută prin corespondență se vor adăoga timbrele trebuincioase.

■ Autorii și editorii interesați să li se facă dări de seamă complete, vor trimite cărțile în câte 2 exemplare, din care unul aparține redactorului recenzent. Un singur exemplar dă dreptul la o inserție în „Bibliografie“.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

BUCUREȘTI

Pasajul Comœdia, Scara 2 B în fața intrării Teatrului „Regina Maria“.—

Orele de birou: 6—7 p. m.

TOATE DREPTURILE REZERVATE

DOINA TĂCERII

Țărâit nebun de greieri și miresme de cimbru infierbântate de soare năvăleau pe ușa hanului.

Înăuntru era umbră răcoroasă și tăcere.

Dar oaspele care ședea într'un colț, nu simțea nici lumina de afară, nici umbra dinăuntru.

Își rezemase capul de zid. Vânjoasele-i brațe, de care zalele se lipeau ca o piele sură de șarpe, atârnav, istovite, până pe bancă. Ținea ochii închiși; în jurul gurii ca și pe fruntea frumoasă și pe aspra-i față i se adânceau dungi, ce nu erau ale vârstei lui. Din când în când sprâncenele omului se încruntau fără astâmpăr și nările îi tremurau, pentru că buzele strânse dăraj împiedicau suspinul, care își căuta greu drumul din adânc. Mut și încremenit cum ședea acolo, el era o icoană a luptei, a luptei împotriva unor puteri infricoșate și nevăzute, a luptei împotriva sa însuș.

Acest om fusese pesemne numai trufie, semeție, vitejie, dar și veselie și bunăvoe, atât cât toate mergeau după placul său. Trubadurul—cum îl arăta să fie scripcarul cu care sosise—era din neamul cavaleresc al cântăreților provenșali, cari zburau ca șoimii dela un castel la altul, purtători de gânduri și rostitori de înalte năzuințe.

Și tânărul care ședea acum întunecat într'un colț al hanului, intrase voios în harța voevozilor, cu cuvântul ca și cu paloșul; azvârlise sirvente și împotriva preoțimii celei stricate, căci un duh de neatârnavare sufla prin Provenșă cea bogată în cântece. Dar nimic nu stârnea mai mult și mai lung râsul acestui trubadur decât amoroasa gângăvire a celorlalți cântăreți. Hazul izbucnea atunci din el ca un puhoiu de munte. El poreclise Provenșă o dumbravă plină de galeșe privighetori, în care, de oftatul lor, nu se mai putea înțelege niciun cuvânt bărbătesc, până când chemarea unei trâmbițe curmase jalnicul vaet. Cel care chemase fusese puternicul Bertrand de Born, al cărui singur oftat

glăsuia astfel: „De-ar fi boerii cei mari în veci certați unii cu alții!” și care mai mare mulțumire n’avea decât în războiu, când zburau țândările până la cer, când se rupeau postavurile, mătășurile și catifelele, șireturile și paftalele, se spintecau corturile și se prăbușeau colibele. Și o altă întâlnire îl mai bucurase pe tânărul trubadur, întâlnirea cu asprul Marcabrun, care nu spunea mai mult despre iubire decât că nici el pe ea nici ea pe el încă nu se cunoșteau.

De cunoscut iubirea, îl cunoștea pe tânărul batjocoritor. Deși numai din goana calului, pentru că nu era om legat de vreun loc. El socotea drept nebunie doinele lungi în care aproape toți tovarășii își cântau dorul de femei mândre și depărtate. Cântonele sale nu răsunau decât de ameli trecătoare și de voluptatea neînfrânatei libertăți.

Intr’adevăr, nașii săi îl descântaseră pe acest cântăreț împotriva durerii dragostei, așa cum îi învățaseră odinioară pe oameni zănele. El nu știa decât să rădă, biruitor, de iubire, ca de o vrăjitoare pe care numai lui îi era dat s’o înșele. Așa îi fusese purtarea și în țările Apusului și în ale Răsăritului, pe unde îl dusesse, cu o oștire de cruciată, avântul vremurilor.

După ani de zile el se întorsese din Locurile Sfinte, însoțit de niște tovarăși ciudați. Adusese două pantere negre și pe îngrijitorul lor asiatic. Și dăruise mărețele fiare soției voevodului său.

Se nimerise să nu-i fi călcat niciodată pragul palatului; abia în Palestina se împrieteniseră bărbații. Și când trubadurul intrase în sala cea mare a castelului Miraval, urmat, fără zgomot, de cele două feline, zărise pe stăpâna casei pentru întâia dată.

De pe capul ei se înălța, albă ca un nor de vară, o înjghebare ușoară de maramă topite, care boltindu-se sus peste fruntea luminoasă, se sfârșea în dreapta și în stânga printr’un fel de aripi. O roche albastră țesută cu argint îi împodobeau trupul deplin înflorit. Iar vederea feței îl umplu pe aducătorul de pantere cu ceva, pentru care iscusitul poet nu cunoștea cuvânt. Văzuse odată un tău de munte care strălucea tot atât de tihnit.

Dar până azi, tihnă și visare nu avuseseră niciun înțeles pentru trubadur. Viața lui fusese privire, voință și faptă. De aceea îi plăcuse contelui de Miraval, care, împotriva obștescului obicei, nu îngăduise niciunui cântăreț să-i slăvească soția. Numai pe acesta, fratele de arme care-i scă-

pase viața, îl dusesese în casa lui. După vajnicele încercări din Țara Sfântă, voiau acum să se desfete împreună la vânătoare, până la o nouă chemare a dreptei și cinstitei lor spade. Și, urmărind vânatul, uitaseră deabinelea cântecul, până când scripcarul zise într-o zi stăpânului că i se ruginește glasul.

În ciuda firii lui vesele și deschise, la aceste cuvinte trubadurul își văzu de drum, într-o neobișnuită și gânditoare tăcere.

Acest drum îl ducea pe un bastion, prin văzătoarele căruia se putea zări micuța grădină a castelului. Și când tânărul își lăsă privirea pe ostrovul înflorit dintre ziduri, care se lipea surăzător de namila de piatră sură a castelului, i se opriră și picioarele și răsuflarea. Pe potecuța nisipoasă, cu chenarele ei albastrii de livanțică, după care izbucneau, în fețe strălucite, maci roșii, nalbe vinete, crini albi, căldărușe pestrițe, floarea soarelui aurită și perdelele trandafirilor profirii dealungul parapetului—pe potecuța aceea umbla stăpâna castelului, cu cele două pantere; capetele negre catifelate se frecau ușor de genunchii doamnei, și ea se apleca, tot atât de mlădioasă, și le săruta pe frunte una după alta; iar grozavele fiare închideau ochii lor de aur, ca și cum s'ar fi topit de fericire.

Cu pumnii încheștați, tânărul se repezi în cetate și se întâlni pe un podestru al scării învârtite din turn, cu Harapul.

„Pe tine te căutam!” răzni la el. „Ți-ai uitat datoria! De ce ai lăsat fiarele singure în grădină?”

Atunci ieși pe o ușă strimă duhovnicul cetății; el era palid, grav și singuratic, și nu se arăta celor din castel decât în biserică.

Dar acum grăi: „Omul e fără vină. Știe ce face. Fiarele n'o dușmănesc pe stăpână.”

Harapul se închină în fața preotului și pieri ca o nălucă. Cavalerul zise uimit: „Cum? Păgânul și creștinul sunt înțeleși?”

„Păgânul și creștinul un Dumnezeu au”, răspunse celălalt. „Dacă o știu, sunt frați.”

Cruciatul mormăi: „Eresuri și vrăjitorie”.

„Dragoste!” zise preotul cu blândețe. „Aceeaș dragoste pe care doamna a trebuit s'o învețe dela fiare. Acuma e stăpâna lor, după ce le-a fost soră.”

Și duhovnicul se întoarse și închise ușa după el.

Ca fără voie, și călăuzit de o putere în afară de dan-

sul, tânărul străbătu castelul, urcând și coborînd scări, prin ganguri și prin curți, până îl întâmpinără subț o boltă întunecoasă, panterele care se apropiau ușoare și mărețe. Și cavalerul ingenunchie și-și deschise largi brațele, iar fiarele, strălucitor de negre, înaintară liniștite și-i întinseră una după alta latele capete. El sărută pe fiecare între ochii lor de aur, le sărută lung și dulce pe părul mătăsos: nicio sărutare din câte dăduse vreodată, nu-l pătrunsese de farmecul unei fericiri atât de adânci.

Și într-o seară, la asfințitul soarelui, trubadurul ședea singur într'un cerdac al cetății Miraval, care privea până hăt departe peste văi și câmpii, și de sub degetele lui picurau sunetele alăteei, întâiu visător și apoi într'un ritm mai hotărît. Și în sfârșit și glasul se uni cu ele, și după câteva încercări se închegară stihurile:

Când văd amurgul pe muscele
Tăcut cum învăpae-o lume,
Tăcere știu că-i al iubirii nume,
O, Doamn'a gândurilor mele!

Tăcerea o cântare este,
Ce amuțește cum răsună.
Dar nu-i nimic din câte plâng sub lună
Să aibă versu-i de poveste.

Atunci tăcere cântu-mi fie
Și sune uude'nvinge gândul
Și trec prin nori de aur, lin, dearândul,
În hore îngerii o mie.

El își zise versurile de două, trei ori, mirându-se că le ticluise așa:—Doamna gândirii lui! Tocmai părerea aceasta o zeflemisea la alții. Dacă te gândeai cumva la iubire și se înfățișau doar amintiri de sărutări și mângâieri; ba nu era decât ca o băutură rece pentru un însetat, ca o masă bogată pentru un infometat, sau ca o baie caldă pentru ostenitul. Dar ce-i putea fi minții? și mai vartos sufletului? Cine le silea pe acestea două să ducă jugul dragostei, acela—cum se văeta trubadurul Guirault de Bornel—„se 'mbolnăvea, sănătos fiind“. O nerozie, pe care numai un smintit putea s'o dorească.

Și acum?

Acuma tânărul cântăreț ședea într'un han de drumul mare, undeva în lume, pentru că fugise din Castelul Miraval, do-sind pentru întâia oară în viață, dinaintea unei puteri prea mari. I se înfățișase dragostea prea măreață ca să se apropie de ea. Nu era nici sărutat, nici mângăiat, și nu se lăsa adormită de un vers legănat. Ea era o mută tremurare a sufletului după alt suflet, după o conglăsuire ce ar întrece și timp și spațiu, după ceea ce pe pământ nu se poate cuprinde și omul nu poate grăi. Și, mai tari decât ziduri de cetate, o îngrădeau înalta cuviință, datina și datoria credinței către prieten și gazdă. Era o jale și o luptă prea înalte pentru cuvinte, prea grele pentru cântece, prea sfinte pentru privirea oamenilor. Și totuș se aflase! Tânărul cavalier se înfioră când își dădu seama. Oare ce ghicise duhovnicul, lucru pe care nici el, cântărețul însuș, nu-l bănuise până atunci? Ce tălc aveau tainicele lui cuvinte despre iubirea pe care doamna trebuia s'o învețe? Să-l întrebe pe preot? Dar atunci se dădea de gol pe sine, și-și arăta arzătoarea rană. Cu sabia ei de foc se ridică vechea-i trufie și zăvori acest drum.

Deci poruncise să se puie șeile pe cai și plecase.

Scripcarul o ducea greu cu stăpânul; când îndrăzne-a să-l întrebe ce are, trăsnete de mânie izbucneau din norul negru al tăcerii cavalerului.

Dar acuma tânărul șoim nu-și dădea seama decât ca printr'onegură că, după un timp, alți oaspeți intraseră în han și că râdeau și beau. Mai târziu și cântau—o canțonă, un cântec de dragoste.

Atunci trubadurul se trezi. El se sculă drept în sus, în zângănitul zalelor, al spadei și al pintenilor, și strigă: „Asta nu se cântă!”

Unul din drumeți privi cu mirare spre colțul întunecos, în care până atunci nu văzuse pe omul nemișcat, și zise apoi către tovarășul său: „E beat turtă!”

Dar tovarășul băgase de seamă ochii scânteietori și înfățișarea semeață a trubadurului și dădu din cap.

„Ehei”, zise cel care cântase, „i s'o fi făcut de bătae”, și ridicând și el capul întrebă ironic și curtenitor: „Pot să aflu de ce asta nu se cântă?”

„Pentru că e o rușine să scrii asemenea lucruri și o obrăznicie să le cânti!”

„Cel care le-a scris e Foulque de Miramont, podoaba Provensei, iar cel care le cântă sunt eu!” și împreună cu

răspunsul o mânășă fu aruncată la picioarele trubadurului.

Asta-i fu pe plac.

Și spre groaza hangiului, oaspeții săi ieșiră în roșata serii.

Ei descoperiră numaidecât un loc potrivit în pădurea de pini, dealungul drumului și pieriră pe după trunchiurile pe care aurul roșu al soarelui curgea ca sângele.

Hangiul chemă pe scripcarul trubadurului.

Când acesta alergă spre pădure, auzi sunetul spadelor care se încrucișau. Iar când ajunse la locul de luptă, unul din cavaleri zăcea în iarbă.

Ingrozit, îi căzu în genunchi alături.

„Ce-ați făcut? bătăi el. De ce v'ați bătut?”

„Omul acesta era orb de mânie și s'a aruncat singur în vârful spadei mele,” fu răspunsul răspicat.

„De ce v'ați bătut?” mai zise încă odată omul.

„Cine ești de întrebă?”

„Scripcarul lui.”

Celălalt zise cu uimire: „Era cântăreț?”

„Era”—se văetă omul,—„era floarea Provensei, Foulque de Miramont!”

Cavalerul se făcu mai alb decât cel ce zăcea în iarbă. Nu pricepea. Trubadurul căzuse atunci chiar pentru cântecul său? Pentrucă-l zisese altul?

Și nici scripcarul nu pricepu, chiar și după ce i se povesti întreaga întâmplare.

Căci Foulque de Miramont nu scrisese doina tăcerii.

Ea se pierduse, după ce fusese cântată odată, în amurg.

Bucura Dumbravă

PSALMISTUL SINGURATEC

— 1 —

Pentru ce mi-ai dat minte, Doamne și judecată? Ca să mă batjocorești?

Eu am pus preț pe mintea mea, mi-am frământat-o cu mințile altora, cu mintea morților și cu mintea celor vii și m'am apucat să te chibzuiesc pe tine...

Și am rămas tot atât de prost ca și înainte.

Căci, făcându-mă, tu mi-ai curmat amintirea și sînt ca un prunc orb născut, care nu și-a văzut muma niciodată și care și-a simțit-o cîndva cu pipăitul.

Pipăitul sufletului meu e plin de tine, Doamne, și buricele degetelor mele au mirosul laptelui uitat pe care l-aș fi supt. Dar judecata mea e deschisă ca o scorbură de copac, în care s'au adăpostit, toate câte o noapte, pasările călătoare...

— 2 —

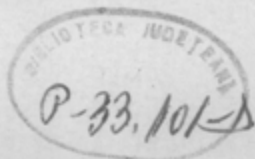
Un om nebun a înfipt lopata în adîncul cerurilor și a scos movile de argint—și lopata a trecut din mână 'n mână pînă la noi.

Săparăm noaptea întreagă și cu ivirea dimineții gropile s'au umplut zilnic la loc și cu căderea serii lopata începe din nou să munciască.

Ne găsim și azi într'acelaș loc. Brațele noastre muriră mereu dar n'au ostenit.

Cine-i făptura ciudată care se străduiește în zadar să intre în locul oprit?

Eu, Doamne, care te caut, dela facerea lumii, și care știu că osînda mea e în zadar.

Cântă vioară, cântă! Par'că 'n glasul tău ceva seamănă cu șoaptele zburătoare ale lui Dumnezeu.

Cântă lin și apoi fă-ți hohotul repede! varsă-te, jăluie-te, destramă sufletul meu între firul arcușului și coardă. Suferința mea de-a te asculta e fără de margini, ca firul rotund, de-alungul căruia lunecă steaua dimineții, cel din urmă bob al metaniei de cleștar.

Tu trebuie să ai pe Dumnezeu în tine, pentru că lăutarul care te-apasă subț bărăbie, ca să gemi, e din proștii aceia, căroră Dumnezeu le-a spus adevărul. Toate vitele necuvântătoare îl știu pentru că tu li le-ai șoptit la ureche, printre coarne. Și vitele îl tac, încremenite de-a fi tăinuitorile tale.

Pentruce, Doamne, atâta cruzime și atâta măcel în grădina ta frumoasă?

Unul mai viu mă pândește întodeauna ca să mă ucidă: că sunt eu floare, pasăre sau altă făptură, mare și mică. Toți sîntem bolnavi de sfârșit și toți purtăm în noi, ca niște cutii, numai mîncarea altora mai fălcoși.

Este drept ca să ne înghițim unii pe alții? O floare înăbușește o floare: un om pe alt om ucide. Este drept?

Vezi, tu, Doamne, cât mi s'a rătăcit mintea, decînd mi-ai pus mocirla ei în cap să gîndească? Am născocit o dreptate, ca să apăr pe cei neînzestrați; căci am născocit și scrisul și cetitul și foaia de hîrtie, pe care muștele albastre ale gândurilor, lasă veciei semnele mele, după ce eu m'am risipit.

Neputincios și slăbănog mă târăsc pe pietrișul ascuțit al stelelor tale de diamant.

— 5 —

Doamne!

Mi-am pus roți la tălpi și la umeri aripi.

Și 'n aripi și roți foc am pus.

Și zbor acum repede ca raza, mai sus ca șoimii și aproape de stele.

Un luceafăr a trecut prin aripa mea și aripa mea a fumegat, împușcată cu aur.

Am crezut că înmulțesc timpul și-l întind;

Că viața mea mai bogată va fi —

Iar timpul s'a scurtat în jurul meu.

Dedesubtul meu, în poalele lunii, trec înjugați boii liniștiți și carele lor, ca niște biserici, miros a primăvară.

Sus, pe fân, doi copii mănâncă fructe culese pe răcoare.

Ei nu vor ști să-și facă aripi ca să cadă mai de sus nici roți de foc ca să treacă mai iute.

— 6 —

Doamne, tu trebuie să fii mai simplu decât spicul de săcară și mai smerit ca vioreaua.

Și de-aceea poate că noi nu te putem desluși...

T. Arghezi.

INSCRIȚII PE STATUA „NOPTII” LUI BUONAROTTI DIN CAPELA MEDICI

La notte, che tu vedi in sì dolci atti
Dormire, fu da un Angelo scolpita.
In questo sasso, e perché dorme, ha vita;
Destala, se no'l credi, e parleratti.

Giocani Battista Strozzi.

Ploua, mărunț, ploua trist peste zidurile mucegăite ale Florenței când am pătruns în *Cappelle Medicee*. Simfonia stropilor de ploaie, monotonă până la desnădăjduire, creșta pe răbojul sufletului nostalgii pentru ceruri primăvăratice, cu lumină limpede și nori de puf plutitori..

Albă.—Materializarea, în piatră, a unui vis alb, chenăruit cu fâșii de întuneric, topirea unei concepțiuni mărețe în linii simple,—linii drepte,—cu rare arcuiri și cu tonalități de umbre și lumini, așa a clădit Michel Angelo cripta stăpânitorilor Toscanei.

Ochii prind repede figurile idealizate ale lui Iulian și Laurențiu de Medici, străjuți de cele patru statui simbolizând *Aurora, Ziua, Crepusculul și Noaptea*.

Și peste lumina albă a mauzoleului stăpânește statua nopții.

Noapte adâncă, noapte purtătoare de taine, noapte în al cărei întuneric marele meșter s'a chinuit înfrigurat o viață lungă și pustie, țesătura păcloasă cu care înfășuri zilnic pământul grăește mai puțin decât femeia de piatră care te închipue.

Două mâini vremelnice, muncite de chinul creațiunii, un ciocan, o daltă și un bolovan rupt din încremenirea stâncii, au putut înfăptui minunea.

„O! Dumnezeu! meu, cine poate împărăți în mine însumi, mai bine ca mine?”

De nenumărate ori, în scurgerea tăcută a întunecatelor tale ore, gândurile lui s'au frânt și s'au legat în frământ-

tări de iad, până'n clipa, purtătoare de liniște, a creațiunii, când a putut să dovedească liniile umane volnice să te îmbrace.

La lumina anemică a opaițului, printre palpiturile care-și lăteau fantastic umbrele pe pereții igrasioși ai odăii, omulețul încovoiat pe spate, cu figură sbârcită, cu ochii mici și tăioși, cu buze subțiri, cu barbă ruginită și încălцитă de faun, omul trist, nesigur și fricos în fața vieții, s'a simțit atunci mare, s'a simțit necuprins și te-a cercuit atunci în linii femeiești, te-a dăruit veacurilor, simbol al durerii umane cuibărită cu prisosință în sufletul lui chinuit.

Și după ce te-a făcut, cu pântecul tăiat de cute adânci, pentru c'ai zămislit mult; cu sânii vlăguți dar încă plini; cu mușchii obosiți de trudnică muncă, a mângâiat capul tău minunat cu vâlul somnului.

Adormindu-te, meșterul a vrut, poate, să inchipue oste-neala lașă a omului desnădăjduit, care nu mai vrea să ur-mărească năzuința spre care îndelung a ținut încordat.

„O! Dumnezeu! meu, cine m'a smuls din mine?”

„Mor, pentru-că soarta mea rea nu mi-a îngăduit să în-făptuesc ce-am vrut.”

După o viață care-și tot gonea sfârșitul, fără nădejdea că va ajunge să înfăptuiască pe deplin creațiunea lăuntrică, setea de repaos l'a doborât. Somnul morții l'a cuprins, fără ca vre-una din genialele lui concepțiuni să fie întruchipate desăvârșit.

Noapte albă în somnul tău întunecos, tu înfrățișezi în-săși viața lui ticăită, cu desnădejdele și speranțele ei, îm-pletitură de negațiune și de creație.

Somnul tău spune: „Năzuim, muncim și suferim pentru neînălăturata istovire.”

Și totuși, dacă cute adânci rup liniile armonioase ale făpturii tale, asemenea plugului brăzdând huma, obrajii au rămas curați și tineri, cu frăgezimea frumuseții lor dintâi. Numai pe sub pleoapele coborâte, lacrimile au tăiat șanțuri.

Dar capul tău, învăluit cu adâncimea somnului, împrăș-tie totuși nădejdea senină a redeșteptării. Iar picioarele in-doite, gata să se destindă la cea dintâi chemare a vieții, spun că din umbra amorfirii purcede lumina veșnică, acea

reinoire neîntreruptă a existențelor, nevolnice față de scurgerea ceasurilor dar stăpânitoare a timpului prin veacuri.

Ploua mărunț, ploua trist peste cetate când am părăsit capela. Străbătând *Ponte Vecchio*, rămas același ca acum patru veacuri, *l'am văzut*. Își țara picioarele, încovoiat ca un arc, cu umerii căzuți, cu mâinile bălângănind, cu capul pe spate, cu barba încălțită și înrourată de stropi, cu privirea beată, trimisă fără reazim în spre înălțimile posomărate ale cerului.

Revenise să-și plimbe tragica-i umbră printre zidurile unde suferise atât de mult.

Și-am pășit alături o bucată bună de drum.

În piața plină de femei frumoase, cu legănări voluptuoase în mers și surăsuri fragede pe chipuri ispititoare, m'a privit ciudat și trist, a rânjit drăcește și-a pierit.

Clocotul vieții mă chema...

Florența 1923

N. M. Condiescu

MĂRGĂRITARUL BOLNAV

*Inchis adânc în fundul sipetului tăcut,
Lăptos ca o 'mpietrită broboană de colastră,
Pe 'ngusta periniță de catifea albastră
Tânjia mărgăritarul de-un dor necunoscut.*

*De-o boală neștiută zăcea, captivul ros.
O racilă ascunsă îl îmbăcsia cu ceață
Și 'l pistruia cu pete subțiri, ca o albeață
Pe ochiu-i fără ape și tot mai somnoros.*

*Bătrânul Gad zaraful, plângând cu dinadins
Își cerceta comoara cea desmierdată zilnic,
Pe când mărgăritarul din ce în ce mai silnic
Mocnia ca o lumină ce-aproape e de stins.*

*Și astfel nestematul se oșilia 'n sipet
Și lăncezia 'n neștire, învăluit în scamă,
Dar nimeni nu putuse o clipă să-și dea seamă
Ce taină dureroasă îl mistue încet.*

*Zadarnic o fecioară cu sufletul păgân
L-a aninat pe sâni-i bălani și tari ca piatra:
El, ce trăise 'n vremuri pe piept la Cleopatra,
Zăcea posac și rece acum, ca un bătrân.*

*Îngălbenit pe-alocuri, sfărâmicios, avar
Lăsa să se strevadă o zare tot mai slabă
Șiși oblojia lăuntrul și inima-i bolnavă
Cu-o pojghiță sbârcită și tulbure de var.*

*Se închidea în sine osos și aburit...
Ca floarea vie smulsă din umeda grădină,
Ne mai având adâncul cu seva lui marină
Crăpa, pierzându-și lustrul, uscat și jupuit...*

*Muria mărgăritarul cu stingeri și alean,
Secat de-un dor năpraznic și fără alinare
Și 'n lunga-i agonie visa departe 'n mare
Un cuib de scoici bătute pe-o creangă de mărgean.*

V. Voiculescu

DOCUMENTE LITERARE

Scrisori primite de d-l Iacob Negruzzi dela diferiți scriitori Români.

Literatura scrisorilor se bucură aiurea, de o deosebită atenție din partea literaților și a marelui public. Răsfoiți bună oară coloanele celor mai de seamă reviste literare, de astăzi, în Franța, și vă veți convinge de aceasta.

Despre importanța lor, pentru cunoașterea sufletului unui scriitor, geneza unei opere literare, sau diferite păreri și aprecieri asupra unei scrieri sau scriitor —, este inutil a mai pomeni.

Scrisorile de față sunt transcrise după autografele inedite donate de d-l I. C. Negruzzi Academiei Române.

În transcriere, am căutat să păstrez cât mi-a fost cu putință, ortografia originalului; și din pietatea adâncă pentru memoria marilor dispăruți n'am omis nimic din cuprinsul scrisorilor, deși unele fragmente mai familiare, sau fără importanță literară, m'ar fi îndreptățit să o fac.

Gh. Cardaș

DELA DUILIU ZAMFIRESCU

I.

Roma, 16 Juniu 88.

Cucoane Jacques,

Am să mă plâng. M'ați surghiunit aici și nu vreți să vă mai aduceți aminte de mine. Teclu mă persecută. E un mizerabil. I-am scris în două cărți poștale să mi trimită Convorbirile aici, și nu m'aude. Îi voi scrie o a treia și-i voi trimite și cuvenitele timbre ca să nu piarză românul diferența de port. Dacă nu voi primi Convorbirile nici după

aceasta, îi voi scrie o a patra spre a'l necinsti. Pătraşcu e un.... să zicem un om dela paşopt. I-am scris şi lui, mizerabilu, de două ori; ba, ce e mai grav, i-am trimis şi *poezele*¹⁾. N'a, nici pis nu zice.

Dumneata, cu vechia şi cinstita obicinuinţă a unui junimist din vremea cea bună, propteşte într'o zi tramwayul în poarta Ministerului şi urcă-te sus de vezi ce'i: au murit? s'au prostit? Eşti proprietar al *poezelelor* şi, ca atare, ai dreptul să le reclami dela Musiu Costin²⁾, căruia îi dedic o sprafcă într'o viitoare scrisoare de nici câini n'o mănâncă.

Ce mai faci Coane Jacques?

Sunt vinovat către d ta că nu ți-am trimis *novealele*, dar să le bată pustia că aici n'am decât un singur exemplar³⁾.

Am să mă rog de Socec să'mi mai trimită vre-o câteva, şi să'ți scriu cu propria mea icoană „lui Conu Jacques, dela Pavel cetire etc., etc“.

Acu, ești dispus să mă ascuți? Am nevoie să plâng în jiletca cui-va, căci sunt necăjit, de singurătate, de uitare, ba până şi de moarte. Dar, iar mă întorc şi zic: ce mi-o făcut creştinu ăsta să mă leg de el şi să'i turbur liniştea? şi aceasta zicându-mi-o faţă chiar de prieteni mai tineri şi mai intimi, inghit şi tac. E probabil că aburul nemulţumirei se va ridica în sus, şi se va face poezie, or fum. Căci în definitiv asta rămâne.

Roma începe puţin câte puţin să'mi placă. Pe balustrada de pe Pincio mă uit în umbra pădurei din Villa Borghesa şi în toată raza muntelui ce înconjură oraşu, şi în vâpselele infinite cu care stropeşte soarele dela apus conturul dealurilor şi a zidurilor, mă întreb dacă nu şi au găsit scăpare toate privirile galeşe şi fără nădejde, cari, ca ale mele s'au uitat spre *parintele* cel cald de sus.

Zău, când intri în Colyseu sau în Forul Roman şi vezi zbuciumul omenirei spre a se lupta cu dispreţul timpului, zău dacă nu'ți pare mai bine să fii singur, şi nu numai să fii ci să şi rămâi vecinic singur. Căci toate, toate trec. Tot ce este legătură între forma de ieri şi forma de mâine stă în timp, spaţiul neputând să păstreze tiparul a nimic.

Iacă-tă-mă spunând prostii. Ia te rog, vii în Italia? şi când şi cum? Pierde un minut şi scrie'mi cinci rânduri,

¹⁾ Cf. autograful inedit.

²⁾ Pseudonimul lui Pătraşcu.

³⁾ E vorba de volumul intitulat „Novele“ Buc. Editura Socec 1888.

căci poate să ți le dau pentru gazetă cu o dobândă foarte încărcată.

Nu uita a mă readuce aminte (în timp!) doamnei Negruzzi, și fii bun a interveni cu autoritatea d-tale pe lângă Teclu. Dorindu-te, coane Jacques, îți trimit o frățescă și respectuasă închinare.

Duiliu Zamfiresco

II.

Légation de Roumanie

Adresa: Palazzo Roccagiovine Foro Traiano

Roma, 28 Iuliu 1888.

Iubite Coane Jacques,

Știu că ești om, care când zice vorba, îi merge românului la inimă, și mi închipuesc că cu chipul acesta a trebuit să adimenești mulți creștini. E drept însă că eu mă găsesc în împrejurări nu prea obicinuite, și o scrisoare mai cu seamă bine-voitoare, e pentru mine un lucru de mare preț. Dar, chiar dacă n'ar fi așa, a dumitale tot mi-ar face plăcere, fie chiar numai pentru cele câteva linii în cari ți-ai muiat condeiul în lumină și ai aruncat câteva stropituri răcoroase și vii pe răbdătorul și tristul câmp al hărției. Ce păcat că nu vrei să mai scrii, și mai cu seamă că ți-a intrat în suflet convingerea că nu mai ai inspirație! Parcă noi, oamenii de azi, mai credem în așa comedii. Dacă ești temperament de artist și lumea te impresionează altfel decât pe cei-lalți muritori, impresia acumulată și oare-cum exaltată, devine izvor de poezie sau de cugetare proprie, de îndată ce o cauză oare-care, adesea fără însemnătate, te face să te răsfrângi în launtrul firei tale însuși. Inspirația este nimicul trecător care sparge coaja indiferenței zilnice și face loc izvorului adevăratei simțiri, puternicei concentrări de mai 'nainte. Și au n'ai d-ta acum destule pretexte de așa zisă inspirație? Ești într'o țară blagoslovită de Dumnezeu; d-na Negruzzi e cu d-ta; copiii n'ai acasă ca să le duci grija; Brătianu, care îți chinuia atâta mintea, a căzut,—așa încât firea artistică trebuie să se urce la suprafață și s'o vedem și noi.

Cugetul Românesc

De sigur că poate ai putea și d-ta să'mi faci același proces. Dar eu nici n'am tăcut, și apoi la mine alte sunt condițiile: mai întâiu e prea cald ca să mai ai vreme să te inspiri; apoi, eu sunt muncit de o greoaie nostalgie, care câte odată, în fața puterii impresiunelor antichității, se duce, și am momente în cari rămân în stăpânirea unui gol ce mă sperie. Dar, răbdare. Această vorbă mi-o repet la fie-ce pas la deal.

Altfel, dacă n'ar fi cine-va pedepsit să stee de-apururea aici, Roma, și mai cu seamă împrejurimile ei, trebuiește neapărat cunoscută. Lasă că pentru noi, românii, e un fel de datorie pioasă, un pelerinagiu la mormintele bunilor noștri,—dar, afară de asta, câștigi un soi de demnitate de convingere, recetind istoria romană cu mâna pe piatra rece care rămâne o mărturie eternă a trecutului. Eu am cetit Istoria romană și o știam aproape bine chiar înainte de a mă ocupa de *Străbunii noștri*¹⁾.

Mărturisesc însă că o aveam în cap mai mult ca o cronologie seacă, și dela August incoace toată mărirea și strălucirea Imperiului avea în minte'mi ceva fantasmagoric, care nu se putea lipi bine pe umerii realității. De când însă umblu prin For și prin Amfiteatru flavian (Colosseul); de când trec pe sub arcurile de triumf; de când strebat galeriile acelor divini criminali, cari ca Nerone, Caligula, Claudiu și Heliogabal, ne'au lăsat palate enorme;—de atunci istoria romană mă farmecă, căci flavienii trăiesc încă în Colosseu, familia iuliană în For și antoninii în coloana lui Marc Aureliu Antoninul; iar Regele Regilor, Impăratul, Unul și singur pentru noi, Trajan, trăiește, în Forul și'n coloana lui, în arcul de triumf a lui „Costantin“, în Forul roman, ici și colo, peste tot, și e un mare dor împlinit de a vedea urmele vii și a te încredința că te cobori din cel mai mare Impărat ce l'a avut lumea. Eu singur rid câte odată de această sfântă flacără care mă incinge ca pe frații gheghincolo, dar iar zic: să vede că, cu toată aparența mea, nu sunt așa de blazat, sau poate tocmai pentru că sunt, aceste rămășițe, puternice și mărețe nu mai au nimic banal și ridicul la Roma. Aș vrea să te văd în locul meu, trecând nouă mări și nouă țări în cari nu se aude un accent, frate cu al nostru, și ajuns aici, să dai de un popor

¹⁾ Străbunii Noștri Ianuarie și Februarie 1888 din „Convorbiri Literare“.—N. E.

(mai ales cei din Roma) care ți se par câte odată că sunt nebuni or vor să ridă de d-ta cu vorba lor, atât se aseamănă în unele cuvinte cu noi. M'am apucat, fără nici o pretenție și numai pentru originalitatea lucrului, să notez vorbele populare din dialectul roman care se rostesc și au întocmai același înțeles ca la noi. Văd că sfârșesc; și vream să ți spun ceva de împrejurimi, între altele de Anzio (pe mare) unde a fost ucis Cicerone, și de Albano (vechia Alba Longa) lângă care se află pe drept celebrul lac al lui Lamartine: Nemi. Dacă 'mi răspunzi, e vai de d-ta: nu te las până nu mi-oiu răcori sufletul. În scrisoarea viitoare te rog să mi spui dacă Petrașcu ți-a dat poeziile ce'i trimiseseam cu acest scop. La din contra le voi copia și vi le trimit.

Sărut mâna d-nei Negruzzi și'i mulțumesc că și-a adus aminte de mine. Vă doresc petrecere bună și dumitale poftă de lucru. Să ne vedem sănătoși.

Duiliu Zamfiresco

III.

Roma, 6 Aprilie 1889.

Iubite domnule Negruzzi,

Dacă supărările politice vă mai lasă vreme să citiți, dați-mi voie să vă scriu, așa, cum o veni vorba, fără scop.

Văd din jurnale că toți nerozii se leagă de d-voastră. Negreșit că asta nu vă împiedică de a dormi. Dar mie, care sunt departe și doresc câte odată să văd ce se mai petrece prin țara, imi produce o impresie de desgust nepomenită. Dela cea mai mică foaie până la cea mai însemnată sunt goale, goale. Parcă în vremea mea de jurnalistică tot mai scânteia câte ceva. Poate că mă înșel. Dar vă asigur că acum le citesc pe toate și vreau câte odată să storc ceva, o idee, un lucru de haz, din întregul pachet... Nimic. Mai zilele trecute văd numele lui Vlahuță la sfârșitul unei cronici, și mă reped s'o citesc: „la vitrina lui Mandi fotograficul...”

Păcat... Și ce dor imi e uneori să mă încălzesc la o lumină din țară!

Dar să nu mai facem proces lunei.

Vin dela un teatru, unde se cânta Barbiere. Cel puțin aici ai mulțumiri de astea trainice și curate; ai un local în care unul din acei nenorociți oameni de geniu cum a avut Italia mulți, a stropit plafonul cu fantazia sa aprinsă; ai cântăreți cari te mișcă: un Figaro clasic, o Rosină vie ca o vorbă de duh: ai geanta latină ¹⁾ în toată necuviincioasa ei splendoare.

Câte odată răd singur de asemănarea caraghioslăcurilor noastre cu ale italienilor. Fundul firei celor două popoare e unul și același, și după cum bună oară Dunărea dela Brăila, orcât e de schimbată, duce cu ea izvorul din pădurea neagră, asemeni ducem noi, cele două nații, pornirea strămoșilor noștri latini, unii în Carpați alții la Tibru. La noi, țaranul e mai vânos, mai flegmatic, se luptă mai de-adreptul cu pământul, sângele dac ce i a rămas în vine, iernele grele, nevoile ce le-a îndurat i-au păstrat un oarecare caracter de sălbăcie, condiție neapărată ori cărui neam de viitor. Or de câte ori văd aici infanteria italiană, im-aduc aminte cu bucurie de dorobanții noștri. Aici infanteristul e pitic; umblă cu un pas pripit; are corniști care cântă niște minunate arii, pline de soare, duioase, dar molatice; duce pușca în mână bănănăind-o fără regulă; cum se oprește pune ranița jos, etc. Negreșit, e și clima așa.

Dar la noi sărmanu curcănar câte nevoi nu înghite și el, — și cu toate astea cât e de altfel! Parcă văd opincele tropăind pe pământ cu încăpăținare și pana de curcă amenințând pacea Europei; parcă aud *goarnele* lor dând chic-suri și le văd fețele osoase închingate în cureaua căciulei. „Simte cotu, măi!“ ... Simte el multe, și mai cu seamă frigul și alte asemenea plăceri.

Dar la oraș, domnule Negruzzi suntem tale quale. Ba în unele suntem noi poate mai geantă latină decât ei, — în politică bună oară. Nu'i vorbă, în această nobilă ramură noi avem și multă necinste bizantină. Grecii ne-au lăsat urma dinților lor veninoși. Însă în celelalte manifestări: în sfânta beție bună oară, or în galeria teatrului național, între acte, când se dă Păstorița Carpaților,—frați de cruce!...

Deci, spre a mă reîntoarce la cele ce spuneam mai sus când nu poți stoarce din jurnalele noastre nimic, te duci spre pildă la teatru. E aici un creștin care a moștenit dela

¹⁾ Expresie carageliană.

tată-său câteva milioane și gustul operei. Se numește Sonzogno. Toate lucrurile artistice dar curioase îl ademenesc.

Dă opere noi, pe cari nimeni nu îndrăznește să le administreze publicului; desgroată câte o pagină veche care i se pare lui frumoasă; ruinează editori de muzică ce'i stau în cale; prinde câte un cântăreț pe gârlă și'l scoate la lumină, —petrece în sfârșit pe socoteala lumii, dar cu pricepere. Eu îi datoresc una din cele mai curate impresii de artă ce am avut de când sunt la Roma: *Orfeul* lui Glück.

13 Aprilie.

În sfârșit, coane Jacques, dete Dumnezeu și căzurăți dela Guvern!... Era să zic *căzurăm*, dar mi-e frică să nu fac ca musca ce se'ntorcea dela arat pe coarnele taurului și se simțea foarte ostenită. Dacă n'ași avea oroare de politică, ași zice că o asemenea cădere e mai demnă decât un succes chiar neîndoelnic, căci pentru a te retrage când împrerorările nu te silesc încă, trebuie caracter. Dar să lăsăm la pustia necazurile politicești. Cred că pe noi noul guvern nu ne-o da afară; și chiar de ne-o da, nu'i nimic.

După cum vedeți am intrerupt șirul poveștii de mai 'nainte.

De-o cam dată mă simt în alte dispozițiuni sufletești. Sunt 8½ de dimineată. O adevărată zi de primăvară a înfășurat lumea în respirația sa parfumată.

E cald și bine. Venind încet pe ulițe, mă uitam la umbrele palatelor cari tăiau profiluri posomorite în pânza luminei. În piața Termelor lui Dioclețian locul se lărgește. Apa săltăreață din vasele de marmură pare a se scălda ea însăși în mirajul fermecător al clarului. Câte odată îți pare că lumea e alcătuită după o mare lege de armonie, și oamenii, dacă'ți sunt necunoscuți și'i vezi trecând cuminți pe ulițe, nu te mai supără. Dimineata nervii sunt liniștiți, gândirea e senină, fleacurile te supără, îți place să taci, și fantazia urzește o cale lungă de trandafiri pe care te pierzi ca un pribeag... Inchipuiți-vă că n'am închis ochii toată noaptea. Imi simt un grad de saturație de firea altuia care substituiește toată negura firei mele, și mă cred oare cum dublu, cu un mănunchiu de impresii strâns legat dar de diferite naturi. Nu'i așa că înțelegi acest mișmaș de cuvinte? Eu vreau să spun ceva, dar cine știe ce oiu fi spunând.

Și mergând așa pe ulițe, caut niște hectametre. Am o amintire care mă chinuește, dela villa în mărețe ruine a

lui Cicero, Frascati sus. Aș voi să știu ce credeți de un așa fel de poezie.

Eu multe ași mai spune *pro*, dar... ia să vă dau mai bine câteva versuri:

Dela Villa Tusculana

Tristele | umbre se | lasă pe văi de | sus de pe | dealuri
Singure, | palide, | pline de-o | lume | vie de | basme;
Bradul um | brela și-o'n | tinde pe | muchia | arsei colline;
Mierla șa | galnică | țipă prin | grase | tufe de | lauri.

Am pus printre măsuri parmacele ce le vedeți, ca să nu mai avem vorbă. Așa trebuie să meargă șeartul cântecului. Nu v'ați săturat de rimele noastre? Mai limbă ușoară decât cea românească pentru a stihui, nici că se mai poate. Și apoi, simțământul meu e de așa fel că nu primește drumul mare a lui *făceai* cu *dregeai*.

Odio l'usata poesia: concede
Comoda al vulgo i fiosci fianchi e senza
palpiti sotto i consueti amplessi
stendesi e dorme.

Curat vorba poetului: poezia uzată își dă cu'nlesnire volului flancurile moleșite, și fără emoțiune, sub obicinuitele sărutări, se'ntinde și doarme.

Se'ntinde și doarme e o poemă întreagă. Carducci. Apropo și de Carducci. Am început să traduc din *Odi bārbare* o minunată pagină de clasicism modern. *La Fōntāna Clitumno*.

Dă doamne bine cu câte-am început. Fiindcă azi e blagoveștenia și ași vrea să mă duc la capelă să iau o ramură de salcie, vă las, cu nădejdea de a relua firul lui *Orfeu* altă dată. Vorba *salcie* e întocmai în Carducci.

Al D-vstre totd'auna același.

Duiliu Zamfiresco

IV.

Roma, 29 Maiu 1889.

Iubite domnule Negruzzi,

Bine ați făcut că mi-ți scris, fiindcă m'ați scos dintr'o piroteală și nehotărare aproape bolnăvicioasă. Am atâtea

comedii începute, încât mi-ar trebui 9 suflete, fiecare cu deverul său, ca s'o scot la capăt. Afară de asta, luna lui Maiu e plină de Sirocco, vântul cel mai nesuferit, care te moleșește, te deprimează așa, încât cu puțină nevoie în viață, te gândești numaidecât la suicid. O statistică în acest sens ar fi curioasă.

În Roma tentativele de suicid sunt nenumărate. Gazetele caută numai de cât cauza în mizerie sau în amor. Eu cred că asta e numai cuvântul hotărîtor, starea latentă fiindcă pregătită mai dinainte de o surexcitare nervoasă generală, provenită dela Sirocco. Bine, n'aveți idee ce e! D-nu și D-na Maiorescu zâmbeau când eu mă jeliuam, și au plecat cu zâmbetul pe buze; dar numai o zi dacă mai steteau, era să văd pe sensitiva cuconiță cu capul în mâni, blestemând soarta acestei omeniri peste care se plimbă zefirul Africei; și adio Lascăre Viorescule, adio bere, adio zacusca dintre 4 și 5, și toate bunătățile lumii aceștia!...

De, în zilele celelalte frumoasă e Italia. Și eu nu doresc mai bine decât să veniți. Acu m'am întărit în arta ciceronisitului. Numai, Coane Jacques, trebuie să faci un stagiul prin curente, ca să nu cazi la pat din prima zi. Glume, toate astea. Înțelegeți că dacă ar fi așa, eu ar trebui să fiu deapănarea bolnav de brîncă, și slavă domnului, n'am nici o meteahnă.

Acu de-ale literaturii.

Bine domnule Negruzzi, să vă trimit. Dar începusem o lucrare mai lungă, pentru care îmi trebuie timp, liniște și senin. Cred că în vara asta, ca și 'n cea trecută, o să fiu silit să stau în Italia, cu această deosebire că dacă voi rămâne singur o să mă duc or în munții Sabini, la Subiaco, or la mare pe la Castellammare, Capri sau poate la Livorno, unde să respir puțin și să fiu cu totul al meu.

Sper să pot fini ceea ce am de mult început. Cred că știți ce greu e și câtă disciplină trebuie, ca să te așezi în toate zilele la același lucru, să-ți urmărești crâmpeliul de idee ce ai și să-ți ții fantazia în lanț ca pe un prepelicar.

Cu toate astea, cum am zis, o să mă pui să sfârșesc o novelă mai așa, de un număr, pe care o înjghebasem încă din toamna trecută, numită *Alesio*.¹⁾ Subiectul e de prin țările astea.

Dar Dumneavoastră? Madame Maiorescu mi-a spus că

¹⁾ Alesio a apărut în «Convorbiri Literare» anul XXIII.

sunteți bine cu totul. Prin urmare ar trebui să mai dați o parte de activitate și Convorbirilor. Vă rog să bine voți a spune d-lui Teclu că primesc neregulat numărul. Cele două din urmă, Aprilu și Maiu, le-am găsit aici închise în același plic și venite târziu. Despre carte, s'o lăsăm până la venirea mea, la toamnă, ca să vă pot scrie un cuvânt pe ea. Vă cer mii de scuze că nu mi-am făcut datoria la vreme. Pentru înscrierea pe coperta Convorbirilor nu e nimic de zis: faceți cum doriți.

În curând vești noi dela devotatul D-vs.

Duiliu Zamfiresco.

V.

Roma, 10 Februarie 1890.

Domnule Negruzzi,

La plecarea mea din țară v'am făgăduit să vă trimit încercarea de roman, al cărui început îl citise domnu Maiorescu, pentru 1 Martie, ca să poată apărea în numărul de 1 Aprilie,—dar au venit împrejurări cari m'au împiedecat de a lucra. După o lungă chibzuială cu mine însumi, am hotărât că e bine să mă însor. Și mă însor.

Fără să fiu cătuși de puțin amețit—fiindcă lucrul se face fără de histerismul care în de obște însoțește asemenea acte—sunt ocupat cu faptele și vorbele vieții reale: ba tu hârtie de întins pe pereți, ba tu act de naștere, ba iute ăla zice că ești prea așa, celălalt alături, și deși eu înălț din umeri și fac ceea ce trebuie să fac, totuși, când intru sara acasă, mi se 'ntâmplă să mă uit în oglindă și să nu mă văd, atât de concentrată și de resfrântă îmi e mintea în lăuntru. În adevăr, cred că niciodată nu mi-am avut gândurile mai strânse, dintr'un instinct de apărare. Le simt parcă grămadite într'un mănunchiu, și am câteodată senzațiunea că ași putea să le țiiu într'o mână, plastic, ca pe un snop de mlaje. De altminteri, aderența aceasta a eului meu, altădată risipit, e firească. Singur mi-am pregătit tot, și tot singur trebuie să am răspundere.

Astfel că romanul, în loc să'l scriu, îl fac. Căci, fără să fie nimic românesc, în sensul literar al cuvântului, în fapta

mea, este, în sensul literal: peste tot unde e viață, unde sunt mișcări sufletești, romanul e gata. Și haide înaintea. Om vedea-o și pe asta.

Vă rog însă să nu'mi puneți cruce, ca la mulți din vechii colaboratori ai Convorbirilor, cu tradiționalul „l'am pierdut și pe asta", fiindcă nu înțeleg prin înșurătoare să iau drumul cimitirului, și am bună nădejde că viitoarea mea cucoană să fie de părerea viitorului ei soț.

Și așa să ne vedem sănătoși.

Duiliu Zamfiresco.

VI.

Nizza, 16 Martiu 1890

Iubite Domnule Negruzzi,

Sunt în întârziere cu răspunsu, dar v'ați înșurat și D-vastră și știți câte sunt la capul românului în asemenea împrejurări.

În cele din urmă toată dandanaua asta s'a sfârșit, și iată-mă reintrat încetul cu încetul în viața obicinuită, având un moment liber ca să vă scriu

Sunt la Nizza cu femeia mea de Marți 12 Martiu. Primele trei zile erau așa de frumoase că parcă erau prea frumoase pentru viața pământească. Soare, mare, palmieri, roze păreau a se topi în suflarea primăverii, lăsând organismului omenesc impresia complexă dar armonică pe care o lasă ochiului colorile limpezi din *Hrăpirea Europei* de Tiziano. În lumina asta lumea pare a se legăna în plasa iluziilor sale cu o nespusă înlesnire, ceea ce în fapt este adevăratul merit al frumosului naturei: nimic sau aproape nimic din lumea reală nu rezistă la o critică amănunțită; dar unele lucruri mai mult decât altele înlesnesc în noi iluzia frumosului perfect. De trei zile însă s'a sculat vântul de pe mare, și cum hotelul nostru e chiar în mal, a tras în gazdă la noi. Se plimbă noaptea și ziua prin cele odăi, de ți-se pare că nu mai e proprietar Mussiu Durbec, ci el. Apoi a mai adus spre petrecere și o drăguță de ploaie, de ți spală toată văpseala luminoasă a celor trei zile de mai înainte. Parabola mântuitorului: 7 vaci grase și 7

slabe. In rezumat însă, Nizza, Beaulieu Monaco, Bordighera, San Remo, etc. sunt locurile in care viața mi s'a părut cea mai stranie de până acum.

Pe un fond de frumusețe naturală, căreia îi seamănă numai conca d'oro în care stă Palermo sub Monreale, a zidit mâna omenească un imens circ de plăceri și de depravare, în care aleargă un singur cal: jocul. Faimosul Monte-Carlo, care de pe cornișe pare așa de frumos, văzut de aproape e oribil. Stilul casinului și al hotelurilor e degradator pentru un ochiu civilizat; grădinele sunt pripite și nefirești; lumea interlopă; cafenelele scârboase, — așa că dacă n'aș fi convins că organizatorul acestei necuviințe era un samsar ordinar, ași fi tentat a crede că era un om de geniu, atât e de bine reprezentat în aerul dinafară sufletul dinlăuntru. Aici ar fi trebuit să puie Dostojewski pe *Jucătorul* lui. Dar încă odată natura e splendidă și am fost mulțumit să văd de aproape Bordighera, unde se petrece minunatul roman al lui Ruffini: *Dottor Antonio*.

Și fiindcă sună la masă, scurtez rugându-vă să iertați orice întârziere și să mă credeți întotdeauna al D-vstre devotat.

Duiliu Zamfiresco

VII.

Roma, 11 Maiu 1890

Iubite domnule Negruzzi,

După cât văd, saltarele goale v'au speriat de tot. Ale mele nefiind mai pline, îmi iau libertatea să mă sperii și eu. Ca să fie treaba serioasă, n'ași putea să vă trimit decât o parte din roman; dar asupra acestuia mă aflu încă în litigiu cu domnu Maiorescu. Sper de toamnă să'l am gata.

Dar ce'i de făcut până la toamnă?

Iată aci trei poezii vechi, cetite la Convorbiri încă de când eram în țară. Dacă veți rări strofele, ajungeți la vre-o patru sau cinci pagine de tipar. E puțin, dar vă pregătesc în curând proză.

Eu mai am lucruri gata scrise la Roma, însă acestea sunt ciudate, nu știu până la ce punct pot fi gustate *astăzi* de public. In toate cazurile ar trebui publicate (fiind o

serie de poezii) toate într'un număr sperând că odată prins cetitorul cu una mai interesantă, să aibă răbdarea de a le ceti pe toate. De asemeni, ce ziceți, pe vremea asta de secetă, de traducțiile din Leopardi?

Așteptând să'mi răspundeți. vă rog să arătați doamnei Negruzzi respectuoasele mele urări de viață lungă, cu păr negru, în casele cele noi.

Al D-vstre cu totul devotat.

Duiliu Zamfiresco

VIII.

Roma. 30 Maiu 1890

Iubite domnule Negruzzi,

Iată secate toate izvoarele saltarelor mele. Vă mărturisesc că poeziile le păstram pentru mai târziu, cu gândul de a face o culegere aparte de lucruri inedite, inspirate de pământul Italiei. Dar e lipsă mare, și la vremuri de lipsă, omul cheltuiește toate economiile, ba se și împrumută. Deci, ce va fi slab, autorul se roagă să le treceți în exercițiul anilor viitori, când dânsul speră să'si răscumpere, cu încercări mai serioase, slăbăciunile de acum. Traducțiile din Leopardi înțeleg a vi le trimite nu ca umplutură ci ca lucru frumos. De și nu e nici ritm, nici rimă, și zică-se orce contra autorului, farmecul și seninătatea cu care se exprimă asemenea simțiri omenești, trec, cum trec în tangentă razele Soarelui pe lângă pământ, dincolo de noi, și cu critica de pe planeta noastră nu ne aducem umbră decât nouă. Am căutat să traduc cuvântul italianesc cu vorba românească cea mai potrivită și mai poetică, și vedeți bună oară din poezia cea dintâi, ce cântec simplu de durere se desprinde din ele. Despre cum se mișcă dela Vrancea și alții, eu i-am uitat de mult. Tot ce se poate întâmpla e ca dela Vrancea sau altul să ajungă Ministru și să fiu silit a'l ruga să mă protejeze. Dacă însă voi fi tot așa cum sunt acum cu sufletul, e probabil că o să'i dau pace chiar Ministru fiind. Astfel că, despre partea mea, să fie sănătoși...

Ași dori ca poeziile ce vă trimit acum să le publicați într'un număr când veți voi. Despre călătorii, dacă în atin-

gerea nordului Italiei sunteți hotărâți să mergeți împreună cu d-nul Maioreșu spre valea d'Aosta, sau or unde în Italia, ne vom vedea.

Deci să ne vedem sănătoși.

Al D-vstre devotat amic.

Duiliu Zamfiresco

Proză nu mai am, și ca să încep acum ceva, ar trebui să las ceeace lucrez, iar cele lăsate cu greu se mai reîncep.

IX.

Orvieto, 22 Iunie 1890

Iubite domnule Negruzzi,

Am primit eri, aici, scrisoarea dumnevoastră, și, așa de parte de țară, într-o lume atât de străină, mi-a făcut o plăcere mai mare decât de obicei. Am cetit-o tihnit, la umbra castanilor, între două lecturi clasice: Tacit (traducțiunea lui Davanzati) și Pliniu cel tânăr (traducerea Sacy et Pierrot). Sunteți mulțumit de societate? Aceste nume pretențioase vin naturalmente sub condeiu: de când am început să citesc, după recomandăția domnului Maioreșu, pe Gibbon ¹⁾ (pe care mi l'a dăruit anul trecut la Roma) m'am supărat pe istoricii moderni. Mai scriitor discusut decât suscitatul englez nu cred să existe. Așa, am hotărât să mă duc la isvoare, cari imi erau la îndărmână în biblioteca lui so-cră-meu, și încet, încet m'am îndrăgostit atât de mult de istoricii lui Trajan, încât am început să regret că nu sunt îndestul pregătit spre a scrie o Istorie populară a împăratului nostru. Ce carte frumoasă s'ar putea face, domnule Negruzzi, la Roma, având toate datele istorice, urmărindu-l pe monumente, studiindu-l pe busturi, cercetând forul și deaproape copia în patru coloane ce se află în muzeul Lateran, cu Fröhner alături, și posedând mai presus de toate căldura unei inime de român tânăr, care s'a pătruns de mărirea și geniul aceluia ce ne-a adus la gurile Dunărei!

¹⁾ Istoric englez care a scris mult cunoscuta operă: „Istoria decadenței și a căderii imperiului roman”. Trăește între anii 1737-1796.

Scrisă într'o limbă românească limpede și încălzită de entuziasmul unui suflet optimist, o asemenea carte n'ar avea nici o valoare istorică pentru străini, dar pentru noi românii ar fi o comoară. Ce este istoria lui Bălcescu, decât o pagină de entuziasm asupra lui Mihai Viteazu, scrisă de un artist?...

Nu'mi stricați iluziile, dacă nu'mi împărtășiți părerile.

Imi pare bine că Leopardi v'a mișcat: e semn că traducerea a prins ceva din farmecul originalului. Incerc acu să traduc două alte bucăți, cari sunt toată baza teoriei sale 1-a *Canto notturno di un pastore errante dell'Asia*, 2-a *La ginestra, o il fiore del deserto*.

Despre întreaga traducere a lui Leopardi, nu răspund.

Mă leg de dânsul când sunt ostenit de alte lucruri, între cari și de viață câte odată, căci, cu toate mulțumirile pământești, acel *perché delle cose e del tacito, infinito andar del tempo* se deșteaptă în noi, or cât am fi de fericiți și de drept cumpănitori ai lumii aceștia. În colo, toată activitatea mea actuală se încheie în romanul început.

Puțin câte puțin, el se desfășoară pe planul vechiu și merge înainte.

De patru zile mă aflu aici cu nevastă-mea. E o colină a Apenninilor, verde așa cum o cântă Carducci și precum e toată Umbria. Sunt la 3 ore cu drumul de fier de Roma și la o oră cu trăsura de stațiune. Vom sta aici până în Noembrie. Eu viu la fiecare două sau trei zile, și'mi petrec vara pribeag între Orvieto și Roma.

Viu la Milano neapărat și mergem la Aosta și unde vreți (în Italia).

Am însă a vă face rugămintea de a veni înainte de 15 August sau după 1 Septembrie stil nou. Dela 15-30 August absolut nu pot să lipsesc din Roma, pentru afaceri ce le am cu socrul meu, foarte însemnate. Trebuie să mergem la Florenza, unde se afla sediul Societății drumurilor de fer, spre a regula niște titluri de acțiuni zestrele, etc. etc.. Vă dau detalii ca să nu bănuți că e vorbă goală. Vă rog și rog pe domnu Maiorescu să hotărască mergerea la Aosta în începutul lui August stil nou, ca să pot veni să vă văd. Ași fi fericit dacă ați admite rugămintea mea.

Cu bine și la revedere, da?

Duiliu Zamfiresco

X.

Orvieto, Villa Napoleoni. 14 August 1890.

Iubite domnule Negruzzi,

Aflu din *Familia* d-lui Vulcan, că fratele D-voastre, d-nul Leon Negruzzi a încetat din viață. L'am cunoscut personal și l'am cunoscut mai cu seamă din una sau două novele, pline de vigoare, publicate în *Convorbiri*¹⁾.

Vă cer voie a vă exprima adâncă mea părere de rău, — și vă rog să mă credeți ca în totdeauna al D-voastră prea devotat.

Duliu Zamfiresco.

XI.

Roma, 12 Noembrie 1890.

Iubite domnule Negruzzi,

Cu vie plăcere am cetit scrisoarea D-voastre și am văzut că sunteți sănătos. O fi ceva sau n'o fi nimic serios în cura D-rului Mattei, puțin ne pasă. Faptul e că va făcut bine lucrul de căpetenie.

Trebue însă să mă plâng în contra D-v., că ați venit până la Bolonia, fără să'mi dați de știre. Înțeleg că umblați după sănătate iar nu după petreceri, — dar, or și cât, eu m'ași fi repezit până acolo să vă strâng mâna.

Despre cele două picturi de cari imi vorbiți, cred că lucrul e ușor și puțin costisitor, dacă nu au o reală valoare artistică (căci dacă sunt de preț, e păcat să le dăm pe mâna unui cărpaciu, și un pictor cu renume trebue plătit). Vă pot afirma a priori că vă găsește meșterul trebuit. Cred însă că e bine să ne lămurim asupra unei chestiuni prealabile. D-vstră știți că Italia are o lege cu privire la lucrurile de artă vechi, cari împiedică eșirea lor din Regat. După ce moșnegii D-v. vor fi meremetisiți, cum îi scoatem la graniță? O fi poate vre-un mijloc, dar eu

¹⁾ Leon Negruzzi a publicat în „Convorbiri“ vre-o șase nuvele și un studiu elogios asupra lui a scris și Titu Maiorescu.

nu'l cunosc. Pentru mine, cel mai practic ar fi venirea mea în țară. Cum noi ne bucurăm de inamunitatea diplomatică a nerevizuirii cuferelor, le-ași pune în fundul unei lăzi și vi le-ași aduce. Dar eu nu știu când viu. Călătoria mea atârână în parte și de pozițiunea ce mi s'o face la Minister. În tot cazul Socră meu, care e un om înțelept, se va întoarce peste trei zile la Roma și'l voi întrebă cum e mai bine de urmat.

Dela roman, multă sănătate. Crește: e la fila 193. Pela sfârșitul lunei aștia sper să vi'l trimit, gata.

Mă bucur de lucrarea lui Petrașcu¹⁾. Il auzeam vorbind despre acest studiu încă de pe când eram în țară, dar nu cunosc nimic din el. Dacă veți începe a publica Memoriile dela Junimea, scrisori de-ale răposaiilor Alexandri și Eminescu, studiul lui Petrașcu, etc... anul are semne bune. Și a propos de publicare, eu doresc ca încercarea mea de român să fie trasă în volum, după ce va apare în Convorbiri. De aceea voi recurge la D-voastră sau la d-nul Maiorescu pentru o vorbă bună pe lângă Sococ. La din contră mă voi vedea silit să'l public pe socoteala mea — bine înțeles tot după Convorb. D-acuma încolo păcatele mele de scriitor sunt greu de lecuit, fiindcă sunt oare-cum constitutive: izvorăsc din felul meu de a simți și a gândi. Nu se poate schimba decât ceea ce este artificial simțit. Dar vom vorbi despre asta mai târziu, după ce vă voi trimite romanul.

Ieri, întorcându-mă dela țară, am găsit acasă un jurnal grecesc numit Evlomiak trimis sub bandă dela Athena, fără nici o explicatione. În el se găsește o traducție a unui fleac de prin România liberă dela 82, intitulat *Baba-oarba*. Cu acest prilej, palicarul de traducător dă o schiță biografică a autorului, în care afirmă, cu o egală nesocotință, că la 18 ani eram un june plin de geniu, iar la 32 sunt un *steril*. Auziți steril, tocmai când eu încep a avea copii! Imi vine să'l poftesc la botez pe grec. Vă rog să arătați sărutări de mâini doamnei Negruzzi și s'o întrebați ce dorește să'i trimit, nostim, pentru casa cea nouă, dela Roma.

Al D-voastră devotat,

Duiliu Z.

¹⁾ E vorba de studiu lui Petrașcu asupra lui Eminescu, publicat în „Convorbiri Literare” 1891 și 1892.

XII.

Roma, 8 Decembrie 1890.

Iubite domnule Negruzzi,

Printr'un pachet poștal a parte, vă trimit în fine romanul. Mă gândeam să vă istorisesc toată geneza lucrului și să vă dau lămuriri asupra unor particularități, cari poate să vi se pară ciudate, dar am socotit, acum în urmă, că e de prisos: „autorul a vorbit¹⁾“, povestea veche.

Dacă, pentru un cuvânt sau pentru altul, nu vă va plăcea, — vă rog să'mi păstrați manuscrisul, fiindcă este originalul și copie nu am.

Vă rog să'mi răspundeți de primire.

Al D-voastre devotat,

*Duliu Zamfiresco.**10 Decembrie.*

Ca să nu rup scrisoarea, adaog:

Spre mai multă siguranță trimit manuscrisul prin scrisoare recomandată.

Nu mi-ați mai scris nimic despre tablouri.

XIII.

Roma, 4 Februarie 1891.

Iubite domnule Negruzzi,

Au trecut serbătorile Crăciunului fără să'mi scriți dacă ați cetit manuscriptul. Știu că aveți mult de lucru și nu v'ași importuna cu literatura mea, dacă n'ași fi încredințat că încercarea de față poate să displacă mai mult decât de obicei. E „un cas de consience“ în insistența mea.

Pe aici, Carnaval și soare. După vre-o ro zile de frig, cu două de ninsoare, vremea s'a îndreptat. Mascaradele

¹⁾ Cunoscuta expresie junimistă, care nu mai admitea pe autor să ia parte la discuția operei sale, aruncându-i-se veditul: „autorul a vorbit“.

umplu ulițele, în zdrențe medio-evale, călări pe hăte de cai în trei picioare, ori sprijiniți de tocuri scălciate. Ieri și azi il getto dei coriandoli (pe românește improșcătură cu gloanțe de var) preface Corso într'un câmp de bătaie de zidari. Femei în toată firea, de pe la balcoane și ferești, își aruncă praf în ochi cu iscusință minunată. Băieții cari trec pe sub balcoane vor ei să ridice privirea spre partea locului, dar îi orbesc hăpurile de gips. Și se zice că, în a-prinderea luptei, sunt multe de văzut.

Mă rog, geantă latină nu-i?

Peste tot balamucul acesta, soarele tomnatic pare a privi și suride ca un flăcău bătrân: a văzut el multe craielicuri mai cu vârf, pe vremea papilor, când Iuliu II-a se lupta cu cardinalii spre ai împiedica de a face prea multe blestemății pe la frai-baluri. Ieri, Ministrul a scăpat din carriandoli ca dintr'o stână: hămăit ca vai de oamenii.

În sfârșit la Piazzo del Popolo sunt alergări de *butteri* (un fel de herghelii din compania română). Priveliștea de pe Pincio eră ieri minunată. Pentru întâiași dată mi-am putut vedea plastic, întruparea imaginii unui circ roman, al Coliseului bună-oară. Toate acestea ca să vă spui că ar trebui să veniți la Roma.

Punct, și cu bine. Aștept un rând de răspuns.

Duiliu Zamfiresco.

LOSTRIȚA

In plasa brațelor tale mi-am găsit forma adevărată.

Femee, femee.

*Ca lostrița prinsă în vâșii
Neridicate încă de pescari,
Mă zbat încă în apa natală
Dar soarta mea e hotărâtă.*

In plasa brațelor tale simt forma trupului meu.

Rătăceam îndrăzneț,

*Mă simțeam singur și menit să cuceresc lumea cu o pri-
cepere mai largă,*

Nu'mi potolisem încă mirarea că trăesc.

Când deodată fui chemat la o datorie nouă:

Să simt cum frige pământul în tine,

Să mă înduplec de bunătatea privirilor,

Să fiu om.

Femee, femee.

«Das ewig weibliche zieht uns hinan»

Plasa ridică lostrița din apă.

Lostrița pentru întâia oară își simte forma:

— N'o să te mai respir topitură de zăpadă!

N'o să te mai mângâi prundiș rotund!

Râul va curge mai departe.

Horia Furtuna

ROMANTISMUL ENGLEZ

INTRODUCERE ¹⁾

În istoria unei literaturi sunt mișcări de alternare, urcări și scăderi ca de fluxul și refluxul apelor. Ceeace numim romantism, e de fapt o reacțiune; și-l pricepem, îl putem urmări mai bine, dacă ne dăm seama de starea literaturii ce-l precedează.

Cam pe la începutul veacului al optsprezecelea, când se ivește poezia lui Pope, un spirit critic străbate tot mai mult în literatura engleză — nu ajutând și lămurind adevăratele creațiuni, ci înlocuindu-le, dezvoltându-se în lipsa lor. De aci și marea precădere pentru satiră, modelată în bună parte după acea latină din vremea decăderii Imperiului. Oarecum legătura cu vechiul clasicism nu s'a rupt, dar el este ca armura de cavaler într'un muzeu: îi lipsește sufletul; a rămas doar forma greoaie, rece, nemlădioasă, și nu fără oarecare pompă, ce avea să îmbrace anumite concepții.

Aceasta se vede mai cu seamă la Samuel Johnson, mentorul literar din a doua jumătate a veacului al optsprezecelea, care în chip firesc întrunește mai toate caracteristicile vremii și se impune urmașilor, nu atâta prin scris, cât prin însăși personalitatea sa, una din cele mai tipic engleze. Incepe, potrivit gustului stăpânilor, cu satire în versuri imitate după Juvenal și mântue la bătrânețe cu *Lives of the Poets*, mai însemnată între lucrările sale. E aci, îndărătul belșugului de note biografice, o minte sănătoasă ce spune apriat ceeace gândește; numai cât, judecata sa, criteriul după care se îndreaptă, dă greș în producțiile din afara cadrului obișnuit. Așa, vorbind de o poezie a lui Thomas Gray, *Bardul*, ne spune că

¹⁾ Din volumul pe care „Cartea Românească” îl va trimite în curând librăriilor. Autorul a făcut o pregătire de înțelegere cărții, cu un subiect de seamă dar puțin în preocupările de toată ziua ale publicului românesc, ținând câteva conferințe foarte urmărite la București și Cluj, despre poezii englezi ai acelei vremi.

„Suntem mișcați numai pe măsură ce credem“ — o frază, care, departe de a fi aruncată în treacăt, prinde și dezvăluie o întreagă herezie literară:

„Suntem mișcați numai pe măsură ce credem“!

Cum asta? Oare, ce crezământ punem în coborârea, în trecerea lui Dante prin mulțimea umbrelor din infern? Ce crezământ punem iarăși în căderea ingerilor lui Milton și adunarea lor în marea dezbateri, unde Lucifer ține cuvântul său de mândră și nepotolită înfruntare? Și totuși sunt poeme mai adânci, mai neperitoare prin frumusețea lor ca *Divina Comedie* și *Paradisul Perdut*?

Imaginația, în avântul ei, în infiriparea de ființi, lucruri și situații — deși nereale, într'un sens cu mult mai trainice, depășește orice norme de logică rece. Ba încă, de multe ori o bucată de artă ne farmecă prin ceea ce are nelămurit, necuprins în tălmăcirii de cuvinte, neînțeles, de care poate nici acela ce a plămuit-o nu și-a dat pe deplin seama. Cunoașteți rândurile din *Apologia lui Socrates*, unde ne spune cum a mers din poet în poet cu lucrarea fiecăruia în mână, întrebându-i la rând ce anume au vroit să înțeleagă. Niciunul nu i-a dat un răspuns mulțumitor, și filozoful a ajuns la convingerea, că poezii nu creiază din înțelepciune, ci dintr'un dar firesc și inspirație ca și proorocii și vizionarii; în cuvintele sale:

οὐ σοφία ποιοῦσιν, ἀ ποιοῦσιν, ἀλλὰ φύσει τι καὶ ἐνθου-
σιάζοντες, ὥσπερ οἱ θεομάντες καὶ οἱ χρησμοδοί.

Dela Socrates incoace n'a fost altcum. Poezii au continuat să aiureze; dar nu mai puțin a fost totdeauna o dovadă de sărăcie, de secătuire sufletească, la o lume ca aceea din veacul al optsprezecelea, care din prea mult bun simț și cumințenie nu s'a lăsat a fi răpită de aiureala poezilor.

Samuel Johnson, chiar față de o producție ieșită din simplul resfăt al imaginației, părea să caute la învățatura ce s'ar fi putut trage dintr'insa și intrucât ar fi contribuit la îndreptarea moravurilor. Unei asemenea cerinți răspunde și romanul său, *Rasselas*. Eroul, un prietel al Abisiniei, trăește liniștit într'o vale cu totul singuratică, închisă de munți. La un timp îi se deșteaptă curiozitatea de lumea ce se întinde dincolo de zidurile palatului, de unde scăpând, împreună cu sora sa și cu un sfetnic încercat, merge de cercetează toate felurile și condițiile de viață. Treptat se convinge astfel, că fericirea nu se află nicăieri, și se întoarce

iarăși în valea retragerii sale. Este mai mult o disertație cu vorbe amare de înțelepciune decât un roman, și prea în placul de atunci spre a fi supraviețuit; în deosebire izbitoare cu Vicarul din Wakefield, care a apărut șapte ani după *Rasselas*, la 1799. Goldsmith, poate fără voea sa, înfățișază câteva caractere și cu daru-i nesilit povestește parcă n'ar fi având o altă țință, deși preocuparea etică nu-i lipsește nici lui. O găsim lămurit în rândurile aforistice dinaintea fiecărui capitol. Așa într' unul:

„Spre a fi legile complete, trebuie să pedepsească, dar să și răsplătească“;

aiurea:

„Să fim neclintii, și soarta se va întoarce tot în favorul nostru“;

iar peripețiile romanului sunt așa ticluite, că bietul vicar e răscumpărat la urmă de toate necazurile suferite.

Tendența asta de arătare cu orice chip a izbândirii binelui o întâlnim și mai fațis, mai lipsită de măsură, când trecem dela *Vicarul din Wakefield* la romanele de mână doua și a treia. Scriitorii vremii privesc pe om numai prin laturea morală, mișcându-se launtru unei societăți cu anume convenții și prejudecăți ce-l țin încătușat și nu lasă libere nici pasiunile, nici sufletul naturii largi.

Ne miră mai ales astăzi nepăsarea lor față de frumusețea rustică. James Boswell, biograful lui Johnson, ne spune că, plimbându-se cu dânsul într'un parc, acesta i-a zis:

— Nu-i frumos aci?

— Da, răpunse Boswell, însă nu așa de frumos ca în oraș.

— Ai dreptate, întâri Johnson. Și se aduse ca sprijin vorba unui prieten-baronet, care susținea că mireazma unei seri de Mai putea fi plăcută, dar el iubea mai mult mireazma de lumânări la teatru. Altă dată, punându-se în comparație priveliștile din Franța și Anglia, Johnson a izbucnit:

„Nu lua seama la asemenea absurdități, domnule! Un fir de iarbă e tot un fir de iarbă, într'o țară sau în alta“.

Indeobște cam aceasta e atitudinea față de natură a generației lui Johnson—o atitudine strămtă, nepotrivită, ba chiar potrivnică întregii tradiții literare engleze. Dintru început natura, mai ales în aspectele-i cumplite, intră aci ca subiect de inspirație: neconținut auzim în cadența versurilor aspre din *Beowulf* și *Seafarer* răsunetul mării sbu-

ciumate, nesfârșite, fără urme, cu văzduhul învăluit, cu ți-pătul goelanzilor, și cu vraja sinistră a chemării de moarte în valuri; printr'un imn al primăverii înflorite, încă din veacul al șaisprezecelea, se deschide *The Golden Treasury*, antologia mai de seamă; nestăpănit până la extaz ajunge lirismul naturii în Shakespeare; și din ce alta de cât din adorarea ei s'a născut atmosfera ceea feerică din *Midsummer-Night's Dream*, unde parcă șoaptele nopții văratice se prefac în cântec și chipuri de zâne cresc din jocul de lumini și umbre prin horbota frunzișului?

Spiritul inviorător al acestei literaturi din trecut începu a fi cunoscut și împărtășit de la un timp: el ajuta pornirii, nevoii firești ce simțeau unii scriitori de a eși din îngustimea formalismului năbușitor. Întăiul contact cu viața însăși, adevărata viață, nerestrânsă în manifestările ei, fu exprimată în accente oarecum sfioase, cari deveniră tot mai îndrăznețe, pierzându-se într'un fel de beție ca de gustul unui vin aromatic ținut îndelungă vreme în butelii.

Negreșit, e cu neputință a se fixa începuturile romantismului: hotarele se confundă înăuntrul literaturii ce avea s'o înlocuiască. Alături de autorul lui *Rasselas* scrie un poet ca Thomas Gray; la un timp foarte apropiat cu acelaș roman și cu *Vicarul din Wakefield* apare *Călătoria Sentimentală* a lui Sterne, titlul căreia sună cam ironic în mijlocul unei lumi ce se ferea tocmai de așa ceva; iar din însuș Clubul Literar înființat de Johnson fac parte și doi scriitori, cari, deși nu se numără între romantici, au influențat mult scrisul acestora: Edmund Burke și Edward Gibbon.

Cel dintăi a dat între altele *O Cercetare Filozofică a Originei Ideilor noastre de Sublim și Frumos*. Scopul cărții era să arate, că s'a căutat în chip greșit criteriul artei în înseși produsele ei—poezie, pictură, statui, clădiri; când ar fi trebuit să se caute în sufletul omului. Incerca astfel o lămurire a chestiei pe cale psihologică; și aci sta noutatea lucrării ce avu darul să împingă pe Lessing la scrierea lui *Laokoon*, atât de însemnat în discuțiile estetice ale romantismului. Dar faima lui Burke era să fie legată de evenimentele din Franța. Vestea căderii Bastiliei nu putea să nu aibă răsunet și peste Canal, să nu răscolească patimile; numai că aci revoluția s'a dus în cuvinte, începând cu predica unui bătrân inimos, Richard Price, care împărtăși parohienilor săi bucuria de a fi socotit prin-

tre „cetătenii lumii“, până la *Political Justice* a lui William Hodwin, cea mai de samă expunere a dogmei revoluționare—o carte scrisă deopotrivă cu neînduplecată logică și fantezie. Astăzi anevoe se citește; dar câte speranțe n'a legănat odată, cât entusiasm n'a trezit, și câți scriitori nu și-au însușit dintr'însa ideile, cari, trecute apoi prin căldura sufletului, s'au preschimbat în cântece inaripate, trăind încă prin ceea ce a rămas mai viu și mai statornic de atunci încolo: conștiința anomaliei și nedreptății rândue- lilor sociale. Vedenia fericirii într'o lume nouă, spre care imbiau poeții, o urmărea și Burke nu mai puțin ca alții; deosebirea era numai în alegerea drumului și mijloacelor. Să lași valurile de oarbă nemulțumire să cotopească tot, să înece, pe lângă o clasă de oameni ce huzuresc nepăsă- tori, și mulțime de nevinovați și o întreagă organizație de veacuri, ori să oprești puhoiul prin măsuri cuminți? În nepotrivire cu raționaliștii, cari judecau lucrurile în abstract, fără a ține socoteală de timp și împrejurări, Burke, înrău- rit el însuș de Montesquieu, întrebuițează metoda istorică în cercetarea așezămintelor sociale, privindu-le în dezvoltarea lor treptată, nu ca niște simple forme ce se pot dă- râma și înlocui după voe. Rodnică și bogată în urmări a fost această metodă introdusă de el așa de strălucit, cu fraza-i colorată, plină de mișcare, deschizând perspectiva ce leagă trecutul de viitor într'o necurmată dăinuire a mun- cii generațiilor după generații, în *Present Discontents* și pe urmă în *Reflections on the Revolution in France*, cu viguroase diatribe împotriva doctrinarilor. Citez un pasagiu:

„Ei n'au respect pentru înțelepciunea altora; dar o răsplătesc cu o deplină incredere în înțelepciunea lor proprie. Ei găsesc cuvânt îndestulător de a distruge o veche așezare de lucruri, tocmai fiindcă este veche. Cât pentru cea nouă, ei n'au vreo teamă de trăinicia unei clădiri înălțate în pripă: că trăinicia nu-i pri- vește pe acei cari socot că nimic sau puțin s'a făcut înaintea vremii lor, și cari își pun toate speranțele în descoperire. Ei cred, foarte sistematic, că toate lu- crurile ce dau continuitate, sunt vătămătoare, și de aceea sunt într'o luptă neispășită cu toate așeză- mintele“.

Sub impresia grozăviilor din Franța, poeți ca Words- worth și Coleridge părăsesc concepția revoluționară, pe

care o îmbrăţişaseră la început cu atâta însufleţire, înlocuind-o prin aceea a lui Burke, pătrunsă de simţământul istoric, întărit apoi şi mai vărtos prin monumentală operă a lui Gibbon. Cam vreo şase ani înainte de a publica Burke *Present Discontents*, în 1764, întâlnim pe istoric la Roma. Acolo, stând pe gânduri într-o zi în mijlocul ruinelor din Capitol, văzu pe călugării desculţi şi-i auzi cântând de vecernie în ceea ce a fost cândva templul lui Jupiter. Şi ca printr-o străfulgerare avu deodată năluca contrastului între două lumi—păgână şi creştină, luptându-se pentru întâietate, şi concepă ideea marii sale istorii.

De atunci înainte, timp de douăzeci şi trei de ani, devotat numai scopului său intelectual, fără nici o abatere, fără gândul vreunei răsplăţi lăaturalnice, retras şi cu neînfrântă răbdare, scrie în şase volume *The Decline and Fall of the Roman Empire*. Şi când o mântue într-o noapte în grădina sa din Lausanne, înseamnă în *Autobiografie* următoarele:

„După ce mi-am lăsat din mână condeiul, am făcut mai multe plimbări într-o alee de salcâmi, care stăpâneşte priveliştea câmpiei, lacului şi munţilor. În aer era linişte, cerul era senin, globul de argint al lunii se resfrângea din ape şi natura întreagă zăcea în tăcere. Nu-mi voi ascunde întâiele emoţii de recăştigarea libertăţii şi poate de statornicirea faimei mele. Dar mândria-mi a fost umilită şi o melancolie înceată s'a lăsat asupra-mi la gândul că mi-am luat rămas-bun pe veci de la un vechiu şi iubit tovarăş şi că oricare ar putea fi soarta viitoare a istoriei mele, viaţa istoricului trebuie de-acum să fie scurtă şi nesigură“.

Aceste rânduri, în cari entuziasmul săvârşirii unei munci îndelungate e domolit de simţământul sfârşitului apropiat, au răsunat adânc în sufletele scriitorilor de mai târziu cu nota cea de tristeţe meditativă ce avea să fie şi una din caracteristicile romantismului.

M. Beza

DIN „CÂNTĂRI SFIOASE“

*Ca roiul de-albine, visuri arzătoare
rotit-s'au, cu lungi cântări setoase,
ca'n jurul înfloririi mătăsoase,
a unei primăveri surizătoare ;*

*Și-au năpădit, năluci scânteetoare,
să-ți soarbă, culegându-și în tăcere,
aroma, din splendoarea de mistere,
ce-aprinde 'n gând dorinți frământătoare ...*

*Și dacă neguri, vânturi ori suspine
se vor porni să-ți bântue 'ncruntate
poverile de-atâta farmec pline, —*

*Să ai tăria niclîntirei mute, —
mândria ofilirii adorate :
nasc fagurii din flori, pe neștiute ...*

*Dormi cu brațul drept sub pernă și căpsorul în dantele ..
abajuru'n păr îți cerne numai stropi de peruzele,
punând sânilor, pe vârful, pârgueli de fragi în soare
și tivind pe negre gene, curcubee vrăjitoare.*

*Trupul se întinde leneș, — ca un arc se îmlădie,
parcă și în somn ar cere mângăierea ce'ntârzie ; —
rumeniți îți ard obrajii, iară gura ca o floare
umedă, își încrețește buzele murmuitoare ...*

... *Musique, clef d'argent*

Imi porți pe-aiurea gândul și 'n inimă-mi pătrunzi;
 mă prinzi în mreaja dulce a vrăjii de tortură,—
 parfumul de regrete gonește-amar și ură
 și 'ntr'un noian de farmec făptura mi-o cufunzi...

Ca inger de lumină, plutesc în lumi de basme,
 palpită'n mine toate din ce-i etern pe lume;
 mă fură 'n paradisuri spirale de parfume,
 și 'nvie din morminte, cu mângâeri, fantasme

Smulgi sufletul în sboruri de slăvi, nebănuite,—
 și destrămând din mine ce nu-i sortit veciei,
 mă risipești ca norul, pe zări nemărginite, —
 și ca 'n minuni, mă soarbe neantul armoniei...

Sunt singur, și privesc cum rotocoale,
 țigara naltă fumul în plafond; —
 din liniștea și din căldura moale
 năprasnic, zboară gândul vagabond.

Smerit colindă ca în serii de denii,
 tânjind după defunctele dorințe,
 dar l'amețesc fugarele vedenii
 Și-l biruesc deșarte năzuințe...

Il simt întors cu șovăeli încete,
 și umilit de trudă, cum s'agită; —
 din strălucirea-i, praful de regrete
 și-l scutură, tristețea chinuită...

Palpită 'n nimbul de melancolie;
 cu dulci muștrări, mă'mbie și pe mine, —
 și — apoi muiat de dor și duioșie
 topindu-se — te 'nvăluie pe tine...

Matei Elian

Din OKAKURA KAKUZO

Okakura Kakuzo, născut la 1863 și, cum se pare, mort azi, a fost cea mai mare autoritate din timpul său în arheologia și arta răsăriteană. Dacă de obicei arheologii întârzie în răspântia istoriei, a artei și a filozofiei, trecând uneori până în locurile cu vârtejuri de praf ale sociologiei, unui japonez îi stă însă bine această scăpărare din multe fețe și către multe zări. Viața lui e altfel amestecată cu religie și cu datini, și prin vinele ei aleargă un alt misticism, veridic. Dovadă, cel puțin volumele „Idealurile Răsăritului” și „Cartea Ceaiului”, ale lui Okakura Kakuzo.

Din aceasta din urmă, „O armonie japoneză de artă, cultură și viață”, scrisă în engleză și tipărită pentru întâia oară la New-York în 1906, e luat și fragmentul de față. Capitolele ei au aceste nume și înșirare: 1. Ceașca omenirii (apărut în „Ideea Europeană”); 2. Școlile ceaiului; 3. Taoism și Zenism; 4. Ceainăria; 5. Prețuirea artei; 6. Flori și 7. Maestrul Ceaiului.

Cu toate că autorul a luptat împotriva înrăuririi artei europene în Japonia și pentru o întoarcere la tradiții, când a crezut, după războiul cu Rusia, că e bine să desvăluie lumii arta și sufletul japonez, pentru o apropiere prin înțelegere, a scris „Cartea Ceaiului”. Cât de gingașă, cât de adâncă și ce lume aduce în răsfrângerile ei de mătase, rândurile de mai jos, oricât vor fi lipsite de atmosferă, întâiu prin ticluirea lor de un străin în engleză, și apoi prin aspra tălmăcire românească, vor face fără îndoială dovadă.

ȘCOLILE CEAIULUI

Ceaiul e o lucrare de artă și are nevoie de o mână de meșter ca să-și dea la iveală aleele însușiri. E ceaiu bun și e ceaiu rău, așa cum sunt picturi bune și picturi rele — de obicei rele. Nu se găsește o anumită rețetă de făcut ceaiul cel desăvârșit, după cum nu sunt reguli pentru făurirea unui Tizian sau Sesson. Fiecare pregătire a frunzelor își are individualitatea ei, legătura deosebită cu apa și căldura, comoara moștenită de amintiri și propriul chip de istorisit o poveste. Dar totdeauna trebuie să se afle în ea adevărata frumusețe. Cât de mult avem de suferit de pe urma neputinței societății să recunoască legea aceasta limpede și temeinică a artei și a vieții! Lichiului, un poet Sung, a băgat de seamă cu mahnire că trei lucruri sunt

mai de plâns pe lume: stricarea celei mai bune tinerimi printr'o creștere greșită, înjosirea celor mai bune picturi printr'o admirare de rând și risipa celui mai bun ceaiu printr'o mănuire nepricepută.

Ca și arta, ceaiul și-a avut timpurile și școlile lui. Desvoltarea lui se poate împărți, rotund, în trei trepte însemnate: ceaiul fiert, ceaiul bătut și ceaiul opărit. Noi modernii suntem din școala din urmă. Aceste chipuri deosebite de prețuire a băuturii sunt semnele duhului vremii în care ele au stăpânit. Căci viața este o mărturisire, faptele noastre negândite, statornicul descoperitor al celor mai ferite gânduri. Confucius zice că „omul nu se poate ascunde”. Poate că ne dăm de gol prea mult în lucruri mici, din pricină că avem așa de puține mari de tănuit. Măruntele întâmplări ale vieții zilnice alcătuiesc în aceeaș măsură o tălmăcire a idealurilor rasei cât cel mai înalt zbor al filozofiei sau poeziei. Precum deosebirea în băuturile dragi arată firea tot alta a deosebitelor timpuri și seminții ale Europei, tot așa idealurile de ceaiu își pun pecetea pe feluritele înfățișări ale culturii răsăritene. Ceaiul-turtă, care se fierbea, ceaiul-praf, care se bătea, ceaiul-frunză, care se opărea, tae graniță între îndemnurile diferite de simțire ale dinastiilor Tang, Sung și Ming ale Chinei. Dacă ne-am putea învoi să împrumutăm terminologia așa de tocită a clasificării artei, le-am numi pe rând școlile de ceaiu clasică, romantică și naturalistă.

Buruiana ceaiului, de fel din China de Miazăzi, era cunoscută din cele mai vechi vremuri de botanica și de medicina chineză. Ea e amintită de clasici cu numele cele mai deosebite ca Tu, Teh, Hung, Kha și Ming, și era foarte prețuită ca având darul să potolească oboseala, să desfăteze sufletul, să întărească voința și să dreagă vederea. Nu era dată numai ca leac de băut, ci adesea pusă și pe-afară, cataplasma pentru ușurarea durerilor reumatismale. Taoiștii o socoteau ca o parte alcătuitoare însemnată din elixirul nemuririi. Budiștii o foloseau din belșug, ca să ție departe somnul în timpul ceasurilor lungi ale meditației.

În secolul al patrulea și al cincilea ceaiul a ajuns o băutură dragă locuitorilor văii Yang te-kiangului. Cam pe timpul acela s'a făurit ideograma Cia, o vădită stricare a clasicului Tu. Poeții dinastiilor de Miazăzi ne-au lăsat unele crâmpree despre aprinsa slăvire a „spumei jadului curgător”. Pe atunci împărații aveau obiceiul să dăruiască pe înalții

lor miniștri, ca răsplată pentru slujbe deosebite, cu vreun fel rar de pregătire a frunzelor de ceaiu. Chipul cum se bea în acel răstimp ceaiul era cu desăvârșire primitiv. Frunzele erau trecute prin abur, pisate într'o piuliță, făcute o turtă și fierte cu orez, ghimber, sare, coajă de portocală, mirodenii, lapte și câte odată și cu ceapă! Obiceiul s'a păstrat până în zilele noastre la Tibetani și diferite triburi mongole, care fac din aceste amestecuri un sirop ciudat. Intrebuințarea feliilor de lămâe de către Ruși, cari au învățat să bea ceaiu din caravanseraiurile chinezești, arată a fi o urmă a metodei celei vechi.

Trebuia geniul dinastiei Tang, ca să desrobească ceaiul din starea lui înapoiată și să-l ducă spre idealizarea din urmă. În Luvuh ne-am găsit, cam la jumătatea secolului al optulea pe întâiul nostru apostol al ceaiului. Se născuse într'un timp când budism, taoism și confucianism își căutau o sinteză reciprocă. Simbolismul panteist al vremii împingea la o oglindire a universalului în particular. Luvuh, poetul, vedea în pregătirea ceaiului aceeași armonie și ordine care domnesc în toate lucrurile. În vestita lui lucrare „Ciaking” (Sfânta Scriptură a ceaiului), el a făurit legile ceaiului. De atunci a fost preamărit de negustorii chinezi de ceaiu ca zeul lor ocrotitor.

„Ciaking” e alcătuit din trei volume și zece capitole. În întâiul capitol Luvuh vorbește despre natura plantei ceaiului, în al doilea de uneltele pentru culesul frunzelor, în al treilea despre alegerea frunzelor. După el calitatea cea mai bună a frunzelor de ceaiu trebuie să aibă „crețuri ca cismele de piele ale călăreților tătari, unde ca gușa unui bivoli puternic, îndoitori ca o negură ridicată dintr'o prăpastie, licăriri ca un lac tremurat de o boare de vânt, și să fie umede și moi ca un pământ afănat, de curând stropit de ploaie”.

Al patrulea capitol e închinat numărării și zugrăvirii celor douăzeci și patru de părți ale serviciului de ceaiu, începând cu tingirica de fier pe pirostii și sfârșind cu dulapul de bambu în care se păstrează toate aceste unelte. Aici se dă la iveală slăbiciunea lui Luvuh pentru simbolismul taoist. În legătură cu aceasta mai e rodnic să se urmărească și înrăurirea ceaiului asupra ceramicii chinezești. Porțelanul imperiului ceresc își are obârșia, cum prea bine se știe, în încercarea de reproducere a minunatelor ape ale jadului și a ajuns sub dinastia Tang la smalțul albastru al sudului

și la smaltul alb al nordului. Luvuh socotia albastrul ca ideala culoare a ceștei de ceai, pentru că aduce un adaus de verde băuturii, pe când albul o face să arate roșu turbure și respingătoare. Aceasta din pricină că el întrebuița turta de ceai. Mai încolo, când maeștrii ceaiului din evul Sung foloseau ceaiul în pulbere, ei alegeau mai cu seamă cești grele de un albastru închis și de un cărămiziu întunecat. Celor din evul Ming, cu ceaiul lor opărit, le plăcea porțelanul ușor alb.

În al cincilea capitol Luvuh zugrăvește chipul cum se face ceaiul. El înlătură toate adausurile, afară de sare. Întârzie și la mult frământata întrebare a alegerii apei și cât de tare trebuie fiartă. După el, apa de izvor de munte e cea mai bună și, în al doilea rând, apa de râu și apa obișnuită de izvor. Sunt trei trepte de fierbere: întâia fierbere, când pe fața apei plutesc mici bășici ca ochii de pește; a doua fierbere, când bășicile sunt ca mărgelile de sticlă rostogolite într-o fantână; a treia fierbere, când undele clocotesc sălbatic în căldărușă. Turta de ceai se coace înaintea focului până se frăgezește ca un braț de copil și se fărâmă în praf între două foi de hârtie subțire. Sarea se pune la întâia fierbere, ceaiul, la a doua. La a treia fierbere se aruncă în căldărușă o lingură de apă rece, ca să se așeze ceaiul și să se improspăteze „tineretea apei”. După aceea băutura se toarnă în cești și se bea. Ce nectar! Frunzulița subțire atârână ca un nor sclipitor pe cerul senin sau plutește ca niște nuferi pe râurile de smarald. De o asemenea băutură scria Lotung, un poet Tang: „Întâia ceașcă îmi udă buzele și gâtulejul, a doua ceașcă îmi alungă singurătatea, a treia ceașcă îmi pătrunde nerodnicele măruntae, dar ca să afle acolo câteva cinci mii de volume de ciudate ideograme. A patra ceașcă mă asudă ușor — toată strămbătatea vieții îmi iese prin pori. La ceașca a cincea sunt neprihănit; a șasea ceașcă mă cheamă pe tărâmurile nemuritoare. A șaptea ceașcă — ah, dar nu mai pot să beau! Simt numai adierea vântului răcoros care se umflă în mânecile mele. Unde e Horaisanul? ¹⁾ Lăsați-mă să plutesc în adierea aceasta lină și să mă îndrept într'acolo”.

Celelalte capitole din „Ciaking” vorbesc despre grosolanția chipurilor obișnuite de băut ceaiul, dau o privire istorică asupra băutorilor de ceai vestii, a plantațiilor de

1) Raiul chinezesc.

ceaiu faimoase din China, schimbările cu puțință în serviciul ceaiului și gravuri ale uneltelor lui. Cel din urmă din nenorocire s'a pierdut.

Apariția lui „Ciaking” trebuie să fi stârnit pe vremea aceea o strașnică valvă. Luvuh a câștigat bunăvoința împăratului Taisung (763-779), și faima lui i-a adus mulți ucenici. Unele gusturi subțiri ar fi zis să fie în stare să descopere ceaiul făcut de Luvuh, de acela al învățăceilor lui. Iar un mandarin și-a nemurit numele prin neputința să prețuiască ceaiul acestui mare maestru.

Sub dinastia Sung a ajuns la modă ceaiul bătut și-a dat naștere celui de a doua școli a ceaiului. Frunzele erau măcinate pulbere măruntă într'o rașniță strimțată de piatră, și praful era bătut în apă caldă cu o măturică subțire făcută din bambu despicat. Noua pregătire a dus la unele schimbări atât în serviciul ceaiului cât și în alegerea frunzelor. Sarea a fost părăsită pentru totdeauna. Inflăcărea lumii Sung după ceaiu n'a mai cunoscut margini. Băuturii subțiri se întreceau în descoperirea de noi și noi feluri și se înjghebau adevărate lupte cavalierești ca să hotărască despre cele mai bune. Împăratul Kiasung (1101-1124), care era un prea mare artist ca să fie un domnitor cum trebuie, și-a risipit comorile cu căutarea de specii rare. A scris însuși o lucrare despre cele douăzeci de neamuri de ceaiu, dintre care prețuia „ceaiul alb” ca fiind de cea mai rară și aleasă calitate.

Idealul de ceaiu al oamenilor din evul Sung se deosebea de al celor din Tang tot așa cum se deosebea și părerea lor de viață. Ei căutau să intruzeze ceea ce înaintașii lor urmăreau să simbolizeze. După concepția neoconfucianismului, nu legea cosmică se oglindea în lumea fenomenelor, ci lumea fenomenelor era însăși legea cosmică. Eonii nu erau decât clipe — Nirvana, mereu aproape s'o apuci cu mâna. Concepția taoistă că nemurirea stă în veșnica schimbare le străbătea întreg felul de gândire. Mersul nu fapta, pironea luarea aminte. Îndeplinirea în curs, nu starea de îndeplinit prețuia în adevăr. Omul ajungea astfel deodată față în față cu Firea. Se desvolta o înțelegere nouă a artei vieții. Ceaiul începea să nu mai fie o poetică trecere de vreme, ci una din căile de cunoaștere de sine. Vangyuceng proslăvea ceaiul „care-i năvălea sufletul ca o chemare și-i amintea cu amărăla lui gingașă de gustul rămas după un sfat bun”. Sotumpa scria de puterea neprihănitei curățeni

din ceaiu, care infruntă stricăciunea ca un om cu adevărat bun. Dintre Budiști, secta sudică Zen, care și-a însușit atâtea din învățăturile taoiste, a făurit un ritual amănunțit al ceaiului. Călugării se adunau înaintea chipului lui Bothi Dharama și beau ceaiu dintr'o singură ceașcă cu adâncă sfințenie a unei împărtășanii. Din ritualul acesta Zen s'a dezvoltat în cele din urmă ceremonia ceaiului în Japonia, în secolul al cincisprezecelea.

Din nenorocire, năvala năprasnică a triburilor mongole în secolul al treisprezecelea, care a dus la pustiirea și cucerirea Chinei sub stăpânirea sălbatică a împăraților Yuen, a nimicit toate roadele culturii Sung. Dinastia băștinașe Ming, care a încercat pe la mijlocul secolului al cincisprezecelea o renaționalizare, a fost hărțuită în turburări launtrice, și China a căzut din nou sub domnia străină a Man-ciurilor, în secolul al șaptesprezecelea. Deprinderi și obiceiuri s'au schimbat, așa că n'au lăsat nici urmă de timpurile dinainte. Ceaiul pulbere a fost cu desăvârșire uitat. Găsim un comentator Ming în incurcătură să arate tăetura bătătorului de ceaiu amintit la tot pasul de clasicii Sung. Ceaiul se bea acum opărind frunzele în apă caldă într'un castronaș sau ceașcă. Pricina pentru care lumea apuseană nu cunoaște felul mai vechiu de băut ceaiu e că Europa nu l-a descoperit decât pe la sfârșitul dinastiei Ming.

Pentru Chinezul din zilele noastre ceaiul înseamnă o băutură desfătăță, dar nu un ideal. Indelungatele suferințe ale țării i-au răpit râvna după înțelesul vieții. El a ajuns modern, ceea ce vrea să zică bătrân și desamăgit. El a pierdut dumnezeiasca încredere în frumoasele năluciri, care alcătuiesc tinerețea și vârtutea poezilor și a celor vechi. El e un eclectic și primește curtenitor datinele întregii lumi. El se joacă cu Firea, dar nu se coboară până la a o cuceri și proslăvi. Ceaiul lui de frunze e deseori minunat, cu mi-reasma-i asemenea florilor, dar din poezia ceremonialelor Tang nu i se mai găsește în ceașcă nimic.

Japonia, care a călcat de aproape în urmele civilizației chineze, a cunoscut ceaiul în toate cele trei trepte. De mult încă din anul 729, citim despre împăratul Șomu, care dădea ceaiu la o sută de călugări în palatul lui din Nara. Frunzele erau pesemne aduse de trimișii noștri pe lângă Curtea Tang și pregătite în chipul atunci la modă. În 801 călugărul Saiho a trecut dincoace câteva semințe și le-a pus în Yeisan. În secolele următoare se aude de multe grădini de

ceaiu, precum și de încântarea față de băutură a boerimii și preoțimii. Ceaiul Sung ne-a venit în 1191 cu întoarcerea lui Yeisaizenji, care se dusesese acolo să studieze Școala Zenului sudic. Nouile semințe pe care el le-a adus acasă, au fost semănate cu noroc în trei locuri, dintre care ținutul Uji de lângă Kioto are și astăzi faima că scoate cel mai bun ceaiu din lume. Zenul sudic s'a răspândit cu o uimitoare repeziciune și odată cu el, și ritualul și idealul ceaiului celor din evul Sung. În secolul al cincisprezecelea, sub ocrotirea Șogunului Așikaga-Yoșimasa, ceremonia ceaiului s'a întocmit deplin și și-a tăiat drumul neatârnat și secular. De atunci ceismul s'a așezat statornic în Japonia. Întrebuințarea ceaiului opărit din China mai nouă, e printre noi destul de proaspătă, fiind cunoscută abia dela mijlocul secolului al șeptesprezecelea. El a înlocuit ceaiul pulbere în folosința obișnuită, cu toate că acesta din urmă stăruie mereu să-și păstreze locul lui de ceaiu al ceaiurilor.

În ceremonia japoneză a ceaiului vedem noi culmea idealurilor ceaiului. Împotrivirea noastră biruitoare năvălirii mongole din 1281 ne-a dat puțința să ducem mai departe mișcarea Sung, cu atâta pagubă întreruptă în China însăși de atacul nomad. Cu noi ceaiul a ajuns mai mult decât o idealizare a chipului cum se bea; el e o religie a artei vieții. Băutura s'a schimbat într'un prilej de preamărire a curăteniei și a desăvârșirii, într'o slujbă sfântă în care oaspe și gazdă își dădeau mâna ca să scoată din acea clipă cea mai mare fericire lumească. Ceainăria era o oază în pustiul trist al vieții, unde călătorii obosiți se puteau întâlni ca să bea din izvorul obștesc al prețuirii artei. Ceremonia era o dramă improvizată, cu acțiunea țesută în jurul ceaiului, florilor și picturilor. Nici o culoare care să turbure lumina odăii, nici un sunet care să strice ritmul lucrurilor, nici un gest, să spargă armonia, nici un cuvânt, să rupă unitatea înconjurării, toate mișcările săvârșite simplu și firesc — acestea erau scopurile ceremoniei ceaiului. Și fapt destul de ciudat, ele au fost adesea împlinite. Ceismul era Taoism sub mască.

După original de Emanoil Bucuța

TĂRZIE

*Ploaia de noapte păsește'n nori
Soli goi trec cu milioanele
Pentruce fâșiile negre !
fața galbenă în ele, suferă.*

*Femeia caută azil
pentru picioarele reci
pentru sufletul de câine ud.*

*Femeie, bate la toate ferestrele
oamenii dorm somnul pământului ;
— la margini e o grădină cu flori veștede
în care luminile tremură,
caută băncile putrede :
paznicul însuși în vis scapătă.*

*Femeie poartă-ți pretutindeni semnul,
ca o cruce besna te copleșește,
pe sub portaluri, pe sub păragini
prin toată lumea tusea ta descrește.*

*Umbră, din umbre, deslușită
gândul zăbranic asupra-ți pregetă ;
în rătăcire pierde-te, pierde-te, —
cetatea e surdă și zăvorită.*

I. Vinea

ŞASE POEME IN PROZA

T Â R Z I U

În odăile cu uşile deschise, în noaptea asta, de n'ăşi spune un cuvânt într'o spaimă crescândă... şi să cad... nu sunt tablouri, nici albumuri cu fotografii vechi, nici cărţi vestejite, însă aceste toate din pământ transformat, se topesc în tăcere, le ascult din mica odaie, la un foc de lampă, oh, de n'ăşi striga un cuvânt în noaptea asta... şi să cad... Am uitat cine stă aici şi unde au plecat, e târziu, pe străzi e şoapta bunului plac şi-a suferinţilor extreme sau nimic... şi podeaua e veche şi cioturile dau senzaţii de cranii... minţea cadentează fără şir cugetări pustii, până ce o moleculă s'a sdrobot în creier, până ce totul spune: vedeţi ce-aţi făcut...

O, mai târziu, mai târziu, după atâtea, aceleaşi lucruri vor fi mai plăcute... şi-aceste lacrimi din noaptea asta, nu se vor mai înţelege... oh, de n'ăşi răcni un cuvânt într'o spaimă crescândă... şi să cad...

Acum, de ce să mai aprind lampa... uşa deschisă, fereastra... în mijlocul odăii dorm în picioare... mă clatin în întunecul părăsit, uitat în fondul negru al odăii... un câne se smuceşte înapoi înfiorat, apoi lătrând, o pisică sare pe fereastră, repezindu-se îndărăt de-asemeni... dorm în picioare în mijlocul întunecului părăsit... un greier cântă în tăcere. Altfel n'a fost niciodată... până ce soarele desvăluie şi aici o sentinela obosită, a singurătăţilor dispreţuite...

Şi dimineaţa friguroasă, cu vânt... camera goală... păşind podelele sună, scriind peniţa plânge pe hârtie... poate s'a scris, ce vremuri... ce sens... nouri întunecoşi astupă fereastra... gardurile şi lemnăria, ude... nouri întunecoşi, întunecă ochii... şi vrea să ploaie din nou... Ceasul s'a oprit, nu mai vrea să însemne timpul... un 25 de bani stă pe colţul mesei, şi gândul e închis... noul întunecos stă la fereastră ca o noapte de gheaţă...

Patul nu e strâns şi hainele aşteaptă pe scaun... poate e târziu... la ea nu mă mai gândesc... poate e târziu... şi vântul urneşte încet noul dela fereastră, pentru a pune altul...

E noapte, când oamenii se culcă şi se iubesc... când tot oraşul cântă cu note de ploaie prin tuburi de tablă, când

tot orașul plânge ca o veche pianolă... singur prin casă să fac versuri...

Dacă tot orașul plânge cu note de ploaie ca o veche pianolă... ce este gândul în sine... mâine ne vom duce după pânea cea blondă, cea brună... înainte...

IN CAFEU

Un magnetism animal, ecoul surd al unui enorm val de apă, un cutremur lung în fumul cafeului, unde mulțimea se aseamănă... un gând care trece cu mișcarea capului și cu ochii obosiți...

Era tristețea și tăcerea depărtată din jurul unui palat înconjurat de un parc imens, la o margină de drum de țară, un peisaj de vară cu brusturi și boz acoperiți de praful șoselei. Creerul palpită, acolo, de tristețea și de tăcere... Sunt și case mici, cu prispă de lut, cu acoperișul mai mare decât casa și cu schelete de șuri strâmbe, cu pae și cu pustiu.

Prăfuit, sub soare, venind pe-aici, zărești doamne în haine subțiri, uitându-se pe gânduri în lac. Doamnele se apropie una de alta și una cu brațele oboseite pe umerii alteia, privește cu ochii mici pe prăfuitul vizitator.

Ele înțelegând că ești de oriunde, rād elegant în ziua de vară, dar tot voesc să te plimbe pe aleile pe unde e mai multă fantazie.

În pavilionul-bufet, un om de casă servește înghețată și bere, și dacă vrei, nu te iscălești în album, fiindcă ele știu că te cheamă „oricum”. Berea era bună, ziua melancolică...

În palat erau obiecte de artă, și doamnele visătoare evitau marile oglinzi... în alte odăi închise citea cineva, sau dormea...

Noaptea spunea să plec pe șoseaua plină de praf, cu brusturi și boz prăfuiți, pe lângă gardurile vechi de nule și spini.

Din cele ce întrețin mulțimea, de mult s'au dus... voiu cânta lângă aceste ziduri, pe câmpul larg... nu-i nimeni... luna e un magnet, și noaptea nu știe ce am...

Zidul înconjoară grădina cu tăcerea kilometrilor, un parfum economic dealtădată melancolizează și la fel. Porțița

misterioasă, în zid, o împing, mai privind înapoi către lună... pe frunzișul căzut au foșnit dihanii, dar cânt eșind la lună pe marginea lacului fecundat și putred. Cânt cu un bou de baltă, când din turnuri clopotele sună înviere, când cărăbușii, somnanbuli plângători, se duc cu lumea chemată de clopote.

Gândul curge ca o femeie de piatră care doarme și o melodie fixează această prăpastie.

Luna, după minute, s'a lăsat în ploi, oamenii umblă cu lumânări în noapte, și pot să plâng încet, tare, în noaptea asta nu se aude nimic... plâng fiindcă valsul din anul acesta e trist ca și cele vechi și fiindcă toți sunt inteligenți în acest local de consum.

V A N

Poate era o noapte rotundă când nu ne mai cunoaștem, când tot ce s'a scris s'a uitat, când plecând dintr'un punct ajungi de unde-ai plecat... o noapte ce întârzia punând pe figură fixitatea uitată, uitând frumosul posibil, cum poate l'au uitat mulți...

Rămânea că totul e vanitate... și luna inclina spre apus cu o lumină de spaimă peste orașul adormit în zăpadă, reflectându-se și pe multe fotografii de porcelan prin cimitire... Nu știu cine a pus să stea în aer o foaie de hârtie pe un fir de paianjen și o singurătate din toate timpurile să doarmă pe acești pereți.

Acest târziu de tot pe cristale de gheață, pe distinsul bal în ecoul fanfarei în sala unui palat... Era tristețea de-a nu cunoaște altă limbă, cu care să fi vorbit cu luna în declin sau cu drumețul ce scârția zăpada înainte de auroră...

Acest târziu de tot, ca și pentru mine orice, în norma unui timp involuntar greșind, un craniu în oglinda întunecată... dar tu să nu crezi... O stea înțepa ochii și lampa se transfigura pe pământul ce se mișca spre lumină, pentru a mă ridica din scaunul vechiu, din oglinda geamurilor înghețate, în noaptea ce întârzia... Astfel o zi începe, dar tu să nu crezi...

I N T U N E R E C

Treceam cufundat în estetica și morala timidă dictată de o normă veche. Timpul se repeta înspăimântător în haos, și calculat în artificial. Tristul meu prieten mă opri încet

și-mi spuse că pot veni și eu într'un loc, unde se ducea și el fără plăcere, pentru a trece timpul unei nopți de iarnă. Nu știe nimic mai mult, decât că același distribuitor dăduse aceeași invitațiune la mai mulți trecători și trecătoare, părând a-i studia mai înainte de-a le oferi un mic plic.

Ninsoarea umplea noaptea, pe când urcam scările unei mari case, având scris pe ușa de intrare: «orice lumină oprită». Din întunerecul antreului se distingeau în stânga și'n dreapta două goluri mai negre a unor uși mari, deschise. Se auzea un pian. Umbrele sosite și cele care mai soseau își căutau prin sălile goale și libere, dibuind prin bezna întunecului, un loc, descoperind dealungul păreților șiruri de fotoliuri ocupate sau nu, pentru a se opri din enervarea tactilă și pentru a nu vedea unde și la ce au venit.

Stam pe unul din aceste fotoliuri. Câteva umbre foșneau agitând căldura sălilor, dansând. Scuze, din cauza întunecului, și cuvinte care se găsesc rar, se auzeau cu o voluptate misterioasă. Inșă, cu tot curajul ce-l dădea această beznă adâncă, urmau lungi tăceri, și o morală obseda aproape ca și în lumină. Dansul încetă cu încetarea pianului. Tăcere neagră, pufniri de răs, suspine și voci singuratece aruncate de ici, colo...

- Ce frumos...
- Istoria nu spune că și toate animalele contemporane cu cei vechi, au murit...
- Sunt milionar...
- Cu toate acestea trebuie să uităm...
- Sunt fără slujbă...
- Imi place să fiu iubită în întuneric...
- Am furat...
- Tăcere...
- Eu sunt blazată...
- Orice voce iese afectată...
- Doresc o femeie să mă urmeze în țările calde...
- Nici-o voce cunoscută...
- Ce amintire...
- O horă a umbrelor... rugă o voce de femeie, și prin întunerecul tăcut, fără pian, toți se căutau lovind un sex contrar. Nereușindu-se a se forma această horă, perechi șoptitoare se izolau, sau se loveau de singuratecii care mai căutau. Totul era nesperios..

Afară ninsoarea cădea încă prin întunerecul zorilor, și fiindcă cineva pronunță că e destul... cu tristeță sau curiozitate, toți se împrăștiară ca de obicei, de unde au venit...

NINSOARE

La scară zurgălăii zuruiau... și ninge. În noapte satul era ascuns și pustiul nevăzut, se simțea. Un ecou moale și ninsoarea se desfacea mare și liniștit. Lăsam petrecerea în plinul ei, cu domnișoare la pian, dans, mâncăruri și vin. Plecam într-o altă parte a satului, cu sania unei familii care petrecea aici, și mă duceam să mă culc, sau să veghez. Într-o blană, alături cu-o fată de casă în altă blană, luncam pe drumuri nevăzute, ascunși în ninsoare.

Ajunși, urcarăm un cerdac la o casă, fata deschise ușa unei săli, aprinse o lampă, și cam emoționată, voia să mă servească prea bine. În odăița rustică veghea o candelă verde și o tăcere caldă.

Am rămas pe marginea patului privind un covor, iar fata trecu în altă odă printr-o perdea de mărgel. În noapte ninge. Prin sală se auzeau câte-o clămpă veche, de fer, o ușă uscată, și-apoi nimic. În lumina verde, cântându-mi un oftat și o înstreinare pe totdeauna. O mulțime de gânduri negândite mă întârziu, fără să dorm, privind printre gene lumina și licărirea perdelei de mărgel. O pisică verde pal intră încet, se uită spre pat și se aruncă ușor peste mine, și-și caută un loc să doarmă. Un braț gol respirând încet mărgelile, o privire despletită, și fata întreagă verde pal, în odă. Priveam printre gene, fără nici-o mișcare aceste opriri și înaintări pe nesimțite, cu respirații oprite și ochii mari. Sunt frumuseți intime care rămân în singurătate... Ninsoarea se lipea înainte pe fereastră și fata se retrăgea încet cu pisica, undulând perdeaua, după care o umbră se mai vedea privind.

Ca o plitiseală de orice, candela începu să se stingă. Un șir de emoții pălpăiau, dând loc altora... și perdeaua de mărgel se înfiora în zadar...

O noapte... la scară zurgălăii zuruiau... și ninge... plecam... candela verde se vedea prin ninsoare.

M O I N Ă

Cum stam în ziua aceea acasă, plictisit de un tânăr vizitator, care îmi reproșa că nu știu să cunosc oamenii, respectându-i prea mult, și nici mijloacele atât de comune

pentru a deveni bogat, și cum nu puteam să-l concediez pe-o zi noroiasă cu o ninsoare udă ce culora orașul într'un negru și alb fleșcăit, mă gândeam fără a-l asculta și nu știam cum să-l rog să prepare două ceaiuri, într'un ibric de pe fereastră. Naivitatea mea, în cercul vieții, devenise cunoscută până și de copii... Admirații măgulitoare și aspre observațiuni, se amestecau într'o logică dezordonată. Mai auzisem așa ceva, și cunoșteam destui învinși superiori mie, sperând, totuși, cine știe pe unde...

Reușii, peste câțva timp, să-l rog să prepare ceaiul, eu, fiind ocupat cu terminarea unui manuscris intrerupt, pentru al prezinta unei reviste.

Convalescent de câțva timp, uitam tânărul care vorbea, și, în ferberea ceaiului, priveam pe fereastră, cu condeiul oprit, această zi udă și plângătoare la nesfârșit. O tânără fată apărură la geam, căreia tânărul se grăbi să-i deschidă ușa, foarte emoționat, rugând o să intre, pentru a nu sta în ploaie mai mult. Cu o palpație înecătoare ea întreba de o stradă care imi era necunoscută, și despre care tânărul spunea că e departe și într'o direcție cu totul alta decât aceasta, luându-i prin surprindere o sărutare. Urmă o ușoară luptă lângă ușă și înainte de-a interveni, fu convinsă de-a rămânea puțin, deoarece ninsoarea udă cădea și mai grăbit.

Sunt împrejurări cu respirații speciale, când nu poți spune nimic, iar privirile clilesc cu subînțelesuri, de-a conveni ca permise situațiuni ce nu-ți plac. Aplecat pe manuscris în aceeași preocupare de-a scrie, auzeam în spatele meu sărutările lor repetate ca și când aș fi fost deprins cu astfel de cuceriri, ale unui tânăr cunoscător al vieții, și care știa ce face... Luarăm câte-și-trei ceaiul, într'un roi de minciuni de care zimbeam, așteptând, cu inserarea care cădea, să pot să rămân singur, pentru a termina acest manuscris ce începea să mă obosească.

Au plecat pe noapte. Ea timidă și nehotărâtă, el încântat ca de-o afacere minunată...

Dar, după plecarea lor, orice concentrare de cugetare imi dispărură, ascultând ploaia-ninsoare de afară, și viața mi-apărură, din nou, atât de ușurată, că în zadar mai căutam singurătatea, pentru a o descrie prin prisma dureroasă a celor învinși...

G. Bacovia

NOAPTE PE ȚARM

*Pe câmp: chilim de soare, pe mări: sidef de lună...
Și sufletele dându-și ecou nenumărat,
Pe când tot mai aproape — auzi? — talazul sună
Coboritor pe scara de-argint ce-a tremurat
Din plaja pământească la plajele din lună.*

*Te-oprește în amurgul, ce n'o să mai revie,
Ca dincolo de vreme să-ți fie un popas.
Dă-mi mâna ca, sfioasă de dor, cu nostalgie
Pe treptele lunare să faci întâiul pas
Spre țările iubirii, ce n'au să mai revie.*

*Grăbește-ți pasul — umbra'n apus alin se lasă
Și scara lunii piere pe valuri de fosfor;
Eminescian luceafăr din ape o să iasă
Prinzând de spuma creață un foc scânteetor
Și peste păr marama de borangic îți lasă,*

*Când din țărâmul nostru la țările din lună,
Nălucitor, o liră de-argint s'a destrămat...
Și când tot mai departe — auzi? — talazul sună,
Când zorii și cu noaptea privindu-se au stat
Pe câmp cu fulgi de soare, pe mări cu solzi de lună...*

Tekir-Ghiol. 1920.

Ion Pillat

ELSE LASKER-SCHÜLER

Culorile serii Ierusalimului sunt în sufletul ei. E o orientală, Else Lasker-Schüler, cu toate că s'a născut la Elberfeld în țara Rinului. E o pasăre cu aripi arzânde, ce plutește deasupra unei mări negre și adânci și fără de țărmuri. E ființa extremelor, cari se contopesc în desimea atmosferei. Se joacă, cântă, ciripește, deschide apoi ochii oboșiți de veacuri și vede arhangheli și sfinți și umbre biblice. Veșnic va fi copil, veșnic vedeniile ei vor fi bătrâne ca lumea.

Drumul ei pornește dintr'o inimă nemărginită. Cuvintele parcă nu mai fac ocolul prin creier, ci se revarsă cristaline într'un asfințit mângăietor. Stelele sclilesc din haina poetei. Dar altădată e revoltă în jurul ei. Strigăte se sparg de tâmpla cerului, iarba arde, sângele de copilă cântă înfierbântat. Moartea inneacă țarinile. Pomi despuiați își strigă durerea în negură.

Și pietre scumpe au privirea dorului. Sunt smaralde multe, rubine și pietrele lunii. Dar n'au nimic comun cu încărcăturile decorative și totdeauna anemice ale lui Oscar Wilde, n'au fost aduse din păturile de ghiață, din viziunile cerebrale ale lui Baudelaire. Sunt poate odăjdii purtate de Judita lui Hebbel înaintea lui Olofern.

Poezia aceasta a crescut din iubire, dar ramurile ei mlădioase au cuprins pământul. Simțăminte egocentrice în întregimea lor au dus la o atitudine cosmocentrică, desigur, nu exteriorizată, nu proletară. Are o mie de înfățișări în toată simplitatea ei, e tristă și gravă în mijlocul unui râs zburdalnic.

În cuprinsul larg al poezii lirice germane de azi locul poetei e între acei ale căror roade vor lumina dincolo de deceniile noastre și nu vor putea fi mâncate de viermii timpului. Sunt puțini poeții aceștia: Theodor Däubler, Alfred Mombert, Georg Trakl, Stefan George, Rilke, Georg Heym, Werfel, Goll, poate Kasack, poate Klemm și Paul Zech. Iar între poete locul ei e după acela al marei Annette von Droste-Hülshoff. Neapărat: nici Ricarda Huch nu stă pe planul al doilea, dar e mai greoaie, iar lumea poeziei ei

pare mai mică, fiind îngrădită de idei, ale căror elemente abstracte nu sunt artere vegetative în întregul imaginilor.

Cu Peter Hille, cu Erich Mühsam și cu alții poeta s'a produs încă de pe la 1900 înaintea publicului german. Și deseori a fost văzută fălăind ca un steguleț în jurul „sfântului Petru Hille“, acel tip ciudat de boem și poet, care în haine veșnic roase și inverzite de vechime, într'o mantie lungă ca un talar se preumbla pe atunci prin străzile Berlinului. În cabaretul „Zum Peter Hille“, unde tineretul venea pentru a asculta ultimele versuri, aforisme sau fragmente de dramă ale „sfântului“, scrise pe lista de mâncare, pe cărți poștale sau pe peticele de jurnal, Else Lasker-Schüler era poeta poetelor și declama cu vocea-i vibrândă cântece a căror miere ardea. Ca și astăzi dedica aproape toate versurile ei prietenilor, „frumosului H“, „iubitului Y“. Cine nu era iubit de „dumnezeiasca Else“?

Din iubirea ei de copil pentru Peter Hille a făcut o legendă îmbătătită de pulsația primăverii, de duhul curat al naivității, de suferința în urma aceluia care „se numește cum se numește lumea“: „Das Peter Hille-Buch“. A scris basme pline de soarele și de culorile isbitoare ale răsăritului, autobiografice și ele, variațiuni în jurul temei eului ei, departe de ceiace de obicei se chiamă „literatură“, aproape de tot ce e foarte omenesc și dumnezeesc.

S'a încercat și în teatru și a auzit vocile stinse ale miilor de lucrători din zvârcolirile turbure și întunecate ale râului Wupper („Die Wupper“ 1908).

Complexul operii poetei rămâne o autobiografie, ale cărei oglindiri radiază în univers.

Și azi mai e la Teba în Egipt, pe Nil și lângă malurile Jordanului, cu toate că locuște la Berlin.

Despre ea Peter Hille a spus: „Pe sandale micuțe pășește prin deșerturi, unde furtuni bat praful de pe jucăriile ei de copil, bat ușor, fără a trânti măcar un pantofior de păpușă. Cugetul ei de poetă e un diamant negru, care o taie în frunte și o doare. O doare mult“.

Dar toate aceste cuvinte, văzute din vâlul melodiilor poetei, încă sunt ocoliri grele, preumblări zadarnice pe tălpi roase de piatră și humă.

A încerca o sinteză despre Else Lasker-Schüler, înseamnă să apuci un păinjenis cu pumni de fierar.

Oscar Walter Cisek

DIN ELSE LASKER-SCHULER

TAINIC IN NOAPTE

*Pe tine te-am ales
Între stele toate*

*Sunt trează — o floare ce-ascultă 'n
Frunzișul cântând.*

*Buzele noastre ar vrea să dăruiască miere,
Noaptele noastre în sclipiri au înflorit.*

*De luciul sfânt al trupului tău
Înima-mi și-aprinde cerul.*

*Toate nălucirile de aurul tău atârnă.
Pe tine te-am ales între stele toate.*

IMPĂCIUIREA

*O stea măreață va cădea în poala-mi.
La noapte să veghem*

*Și rugi să înălțăm în limbile acele
Ce încrustate sunt ca niște harpe.*

*La noapte ne vom împăca:
Din Dumnezeu prea multe se revarsă.*

*Copii sunt inimile noastre
Ce-ar vrea să se-odihnească, dulci și obosiți.*

*Și buzele noastre ar vrea să se sărute.
Dece șovăiești ?*

*Nu se învecinește sufletu-mi cu-al tău?
Mereu sângele tău obrajii-mi roșește.*

*La noapte ne vom împăca,
Căci de ne mângâiem, nu vom muri.*

O stea măreață va cădea în poala-mi.

A P O I

Noptile apoi cu visul tău veneau
 În focul stelelor tăcute.
 Și ziua în surâs mă întrecea
 Și măcioșii-abia mai respirau.

Iar azi un Mai de vise plin aș vrea
 Și bună dragostea-ți să 'nvie.
 Aș vrea să așd la gura ta
 Un vis prelung de ani o mie.

IN OCHII TAI

Albastrul crește 'n ochii tăi.
 Dar de ce tremură inima mea
 Înaintea cerurilor tale ?

Ceață peste fața mea s'a dus
 Și sufletu-mi s'apleacă spre apus.

NUMAI PE TINE

Cerul poartă 'n brâu de nori
 Luna 'ncovoiată.

Sub chipul de seceră
 Vreau să mă odihnesc în mâna ta.

Mereu mă sbat ca voința furtunii,
 O mare fără țărmuri sunt.

Dar de când scoicile mele tu le cauți,
 Inima-mi luminează.

Ea stă pe fundul meu
 Vrăjită.

Poate că inima-mi e lumea,
 Bate

Și numai pe tine te mai caută
 Cum să te strig ?

DRAGOSTE

*Prin somnul nostru, freamăt
Ca mătasea vrea să treacă,
Ca o 'nflorire vie
Ce peste noi s'apleacă.*

*Și iarăși înspre casă,
Suflarea-ți m'abate
Prin basme vrăjite,
Prin legende uitate.*

*Și surăsu-mi, un ghimpe, se joacă
Cu adâncul tău dulce
Și vin toate gliile,
Lângă noi să se culce.*

*Prin somnul nostru, freamăt
Ca mătasea vrea să treacă —
Un vis bătrân ca lumea
Darnic pe noi s'apleacă.*

INCET PE TINE TE VISEZ

*Mereu cu dimineața vin culori îndurerate
Cari sunt ca sufletul meu.*

*O, trebue să mă gândesc la tine
Și peste tot înfloresc ochi îndurerați.*

*Și doar ți-am povestit de stele mari,
Dar tu te-ai uitat la pământ.*

*Nopti din fruntea mea cresc,
Nu mai știu încotro să mă duc.*

*Incet pe tine te visez,
Albă de-acum atărnă mătasea peste ochi-mi.*

*Dece n'ai părăsit
Pământul pentru mine — spune ?*

MAMA MEA

*A fost ea ingerul mare,
Ce lângă mine păsea ?*

*Sau e îngropată mama mea
Sub cerul de fum?
Nimic de-asupra morții ei nu înflorește a*

*Dacă măcar ochii-mi s'ar însenina
Și i-ar aduce lumină.*

*Surăsul meu de nu s'ar fi pierdut în față,
L'aș atârna peste mormântul ei.*

*Dar știu o stea
Pe care ziuă e întotdeauna;
Pe-aceea vreau s'o duc peste mormântul ei.*

*De-acum eu singură voi fi mereu
Ca ingerul mare
Ce lângă mine păsea.*

SFÂRȘITUL LUMII

*În toată lumea e un plâns
De parcă Dumnezeu ar fi murit
Și umbra ce 'n căderea grea s'a strâns
Apasă ca mormântul prăbușit.*

*Vino, să ne-ascundem și mai aproape tu să-mi fii
Ca în sicrii.*

*Tu! În sărutări mă strânge —
La porțile lumii bate un dor
Ce viața ne-o înfrânge.*

O, PLĂCEREA MEA DUREROASA

*Visul mi-e o salcie tânără, sălbatecă
Și în secetă stă însetată.
Cum ard vesmintele în jurul zilei...
Toate gliile se răzvrătesc.*

*Să te chem prin cântul ciocărliei,
Sau să te strig ca pasărea câmpiei:
Tu-u! Tu-u!*

*Cum spicurile de argint
Pe lângă glesne sunt înfierbântate...
O, plăcerea mea dureroasă
Plânge ca un copil.*

CÂNTECUL MEU

*Dormind cade frunzișul înopțat,
O, pădure tăcută, de întineric plină...*

*Când vine lumina de-odată cu cerul,
Cum oare să mă trezesc?
Peste tot, unde merg
Vuește o pădure 'ntunecată.*

*Și tot sunt prietenul inimii tale, pământ,
Căci inima-mi murmură cântul
Isvoarelor străvechi din muscul pădurilor.*

SENNA-HOY

*De când ești îngropat pe deal,
Pământul e dulce.*

*Oriunde mă duc ușor,
Trec peste drumuri curate.*

*O, florile sângelui tău
Curg prin moarte blând.*

*Frica nu mă mai cuprinde
In fața sfârșitului.*

*Înfloresc de-acum pe mormântul tău
Cu florile plantelor urcătoare.*

*Búzele tale mereu m'au chemat,
De-acum numele meu drumul nu'l știe 'napoi.*

*Orice lopată de pământ ce te ascundea
Și peste mine grea s'a prăvălit.*

*De-aceea peste mine noapte e mereu
Și stele sunt în amurg.*

*Și prietenii nu mă pot înțelege
Și m'am înstrăinat de tot.*

*Dar tu stai la poarta orașului cel mai tăcut
Și mă aștepți pe mine, tu arhanghel.*

Trad. de Oscar Walter Cisek

PARTEA BOERIMII IN ELABORAREA REGULAMENTULUI ORGANIC

Comparând programele boerești de reforme din amândouă Principatele la 1821—21), constatăm că boerimea, în amândouă, era naționalistă. Curentul progresit este reprezentat, în Moldova, prin „carvunari“, în rândurile cărora figurau mulți membrii ai neamurilor celor mari și cea mai mare parte a boerimii mărunte, în cap cu urmași ai unor familii cu înalte situații în sec. XV—XVII-lea¹⁾. Dar democrația carvunarilor se oprea la acordarea de drepturi politice egale tuturor treptelor de boeri, iar pe calea liberalismului nu făceau nici un pas, căci mențineau toate privilegiile boerești. Mai democrat de cât carvunarii este un boer mare, logofătul Dimitrie Sturdza, iar mai liberal de cât ei alt boer mare, Iordache Rossetti—Roznovanu.

În Muntenia, ideile progresiste, liberali și democrate, se găsesc în germene în proiectele boerimii celei mari. Aci, spre deosebire de ce se petrece în Moldova, boerimea măruntă nu se manifestă. Într'un document izolat o vedem mai aproape de poporul de jos de cât de protipendadă, cu care nu revendică egalitatea de drepturi. În fine, în Muntenia, tot spre deosebire de Moldova, glasul poporului se aude și deadreptul.

Agenții ruși, care înainte de ocupația dela 1818, fuseseră trimiși în Principate pentru mai de aproape cercetare a stării de lucruri și de spirit²⁾, făcuseră în rapoartele lor un tablou foarte întunecat al clasei conducătoare. Ei constatau că boerii erau, în genere, potrivnici unei reformei radicale. Știindu-se amenințați în această privință de Rusia, mulți înclinau spre Austria, ai căreia emisari, dela tratatul din București (1812) încoace, căutaseră să le câștige

1) I. C. Filitti, Originile democrației române. În *Viața Românească*, Nov. 1922 și Ian. 1913.

2) D. V. Barnoschi, Originile democrației române. Buc. 1922.

3) Papadopol Calimah. Studiu asupra lucrării lui Zablotzky despre Kisseleff, în *Am. Ac. Rom. aria 2, IV* (1886—7).

simpatiile¹⁾. Boerii conservatori care puneau mai multă nădejde în Rusia, aveau în curând să sufere o desamăgire.

Era sigur că „administrația” desastroasă ce a apăsât asupra Principatelor în timpul și după ocupația turcească (dela 1821) și exilul la care boerii mari s'au osândit singuri..... au contribuit nu puțin să-i facă să simtă marea nevoie a compatrioților lor de o ordine de lucruri mai sta-tornică²⁾. Dar asupra limitelor unei reforme nu se înțelegeau. La Petersburg se formase convingerea, exprimată „cu părere de rău” în rescriptul imperial pentru numirea lui Pahlen, la 10 Fevr. 1828, ca președinte al guvernului provisoriu rusesc, că „în amândouă Principatele, deși nobleța a câștigat, din dese comunicații cu (Rușii) oare-care grad de civilizație, totuși sunt încuibate în vicii ce caracterizează pe supușii turcești. Nu dragoste către patrie, nici înaltă înțelegere a virtuții, ci pasiunea de înavuțire este principala țintă a silințelor ei³⁾. Constatarea aceasta era în parte adevărată, dar de bună seamă de vină era și influența rusească, pentru că ei i se datoreau, pe lângă oare care civilizație exterioară și înaintarea multor vicii. Apoi, nu din intenții binevoitoare față de Principate denunța Rusia boerimea, ci în scop interesat, pentru a justifica supunerea boerilor la contribuții și a spori astfel fondurile vistieriei în vederea aprovizionării trupelor de ocupație.

Boerii simțiră cam târziu soarta ce li se pregătea. Jură-mintele și legăturile de „unire” între ei, nu-i puteau scăpa. Rusia plănuia o schimbare radicală, iar boerii recalitrânți urmau să fie convinși cu sila. În teorie numai, ocupația rusească „n'a smintit nici un lucru din cele mai 'nainte întocmite, ci a întărit legiurile, dreptățile și pronomiile țării a rămânea neclintite⁴⁾”.

Instrucțiunile zise dela Varșovia⁵⁾, date pentru întocmirea Regulamentelor organice, dispuneau că alegerea Domnilor se va face de *adunări extraordinare* compuse din: clerul

1) I. C. Filitti, Coresp. domnilor și boerilor români cu Metternich și cu Gentz. Extras. din An. Ac. Rom. 1914.

2) Rep. al cons. fr. din Iași, Lagan, 1827 (Hurmuz. XVII. 47).

3) Hurmuz. S. I. 326.

4) Arh. Stat. Cond. domn. 117 f. 121.

5) Analele parlam. I. 18.—Acad. Rom. No. 597.—cf. rap. din 2 Aug. 1829, dela Cernăuți, al cons. austriac Lipka (Acad. Rom., inedit) și rap. din 19 Iunie 1851 al cons. fr. Ponjade (Iorga, coresp. lui Știrbei Vcdă, II 226).

înalt, boerii de întâia treaptă, deputați ai județelor — cum ceruse boerimea progresistă — și deputați ai orașelor și breslelor, ceeace nici un program boeresc nu ceruse. Trebuia chiar cercetat dacă n'ar fi nimerit a mărgini numărul boerilor mari chemați a face parte din adunarea electorală a Domnilor.

Instrucțiunile observau că sistemul existent concentra puterea politică în mână câtor-va boeri din protipendadă care „nu se împărtășesc de greutatea statului” și din care „cei mai mulți nu sunt decât organe supuse în mâinile Domnilor și ale Porții”. — „Iusuși împotrivirile lor nu sunt, mai totdeauna, decât opintirile unei partizi de ambițioși îndepărtați dela cârmuirea statului și mânați numai de îndemnurile intrigii și ale relei credințe”. De aceea, *adunările obștești obișnuite* aveau să cuprindă și deputați ai boerimei din județe, — conform dorinței boerimii progresiste.

Deoparte, instrucțiunile voiau să cumpănească puterea Domnului, — de pe dorința tuturor categoriilor de boeri, — printr-o adunare mai puțin ascultătoare decât divanele de până atunci. De altă parte însă, nu desarmau puterea domnească față de adunare, căci hotărau că voturile acesteea nu vor dobândi putere de lege decât după sancționare de către Domn și că acesta putea refuza sancțiunea, chiar „fără a face cunoscute pricinile pentru care nu o dă”.

Cu privire la rânduelile financiare, instrucțiunile spuneau că „nici un fel de modificare nu se va putea face... și nici un fel de dare extraordinară nu se va putea cere (peste cele ce se vor hotărâ de Regulament) fără de mai nainte buna primire a amânduror Puterilor” (suzerană și ocrotitoare). Cu atât mai vârtos „ori-ce faptă a obșteștilor adunări și a gospodarilor, care ar fi împotriva privilegiilor Principatelor și împotriva tratatelor și a hățișerifelor legiuite întru a lor privință, sau împotriva dreptăților celor două Curți), trebuiește a fi socotită ca un lucru neînființat”. Avem aci germenele faimosului *articol edițional* la Reg. org., care a stârnit atâta furtună în obșteasca adunare a Țării — Românești chemată, la 1835-6, să cerceteze textul Regulamentului revizuit la Constantinopol de reprezentanții Turciei și Rusiei¹⁾. Ceeace s'a părut adunării muntene o inovație, era deci plănuir de mult de guvernul rusesc.

1) I. C. Filitti, *Domniile române sub Reg. organic*. Buc. 1915 p. 39.

Domnul—ziceau instrucțiile—va avea dreptul de a „deslega adunările obștești și a porunci numirea altor deputați... nu însă fără a lua mai întâi voia misiunei (rusești) din Țarigrad, sau cel puțin a consulului Rusiei“. Printre drepturile date adunărilor era și acela „de a arăta prin anaforele îndreptate către doinn, pricinuirile și tânguirile țării și încă, la întâmplare de nevoie, de a le aduce la cunoștința amânduror curților“.

Instrucțiile cereau—conform dorințelor boerești—deosebirea puterii ligiuitoare de cea judecătorească.

În materie financiară, voiau ca *rusumaturile* „adică dările alăturate ce se strâng până acum în socoteala gospodărilor“ să se unească în „masa obștească a veniturilor statului“, despăgubindu-se Domnii printr'o listă civilă. Să se aducă „îndreptări a catahrisurilor¹⁾ privilegiaților“, căci „interesul personal al Domnilor și al boerilor pururea a covârșit peste binele obștesc, încât răul n'a mers decât mărindu-se în vremea cărmuirilor de pe urmă“.

De o deosebită însemnătate, pentru că se atingea de *privilegiile* la care aproape întreaga boerime ținea așa de strașnic, este următorul pasagiu din instrucții: „Pornind dela starea boerilor înșiși, nimeni n'ar putea tăgădui că, dacă scutirea lor personalicească de toate dările este dreaptă, *nici de cum dreaptă nu este și scutirea nemișcătoarelor lor averi*, mai vârtos într'un grad atât de nemărginit pe cât se vede. De dorință lucru ar fi negreșit a putea să-i facă cineva să se lepede, de voia lor, întru folosința simpatrioților lor, de niște drepturi din cale afară eșite; dar aceasta fiind puțin a o nădăjdui, trebuiește a se mărgini... întru a-i face să ridice și ei parte din dările alăturate“.

«Cât pentru *scutelnici*, poslușnici, breslași și slugi, lipiți către slujba boerească», Minciaky era însărcinat «a hotări formalnic că împărăteasca curte nu primește nici de cum socotința revărsată de cei mai mulți interesați, dar goală pe toată dovada, cum că acest privilegiu dintru început ar fi fost dat ca o compensație evgheniei în locul slobozirii țăranilor vecini». ¹⁾ Guvernul imperial nu vede în acest privilegiu decât «o dreptate legată de dregătoriile mari ale statului în chip de mulțămită și răsplătire, și

1). Acelaș Domn, Const. Mavrocordat, acordase boerilor scutelnici și desființase vecinătatea. (Iorga, studii și doc. XVIII (1908) 34. — R. Rosetti, Sătenii și stăpânii, p. 389.

care se poate desființa despăgubindu-se titularii, fie prin adăogiri la leafă, fie prin pensii, fie sporindu-se dela 12 la 24 numărul zilelor de lucru ale clăcașilor. Statul avea să reentre astfel în drepturile la care renunțase în favoarea boerimii. Dar, spre deosebire de procedarea revoluției franceze față de drepturile feudale, instrucțiunile rusești, prevedeau o indemnisație.

Aceste instrucții mai doreau desființarea sistemului de repartizare a impozitului pe «lude», sistem caracteristic vechilor regimuri cu aparat insuficient pentru a asigura perceperea impozitelor dela indivizi. Boerii munteni, refugiați la Brașov la 1821, ceruseră această reformă. Dar instrucțiunile rusești mai voiau și desființarea podvezilor și a prestațiilor în natură ale sătenilor, desiderat pe care-l regăsim în programul 48-tiștilor munteni și al lui Kogălniceanu.

Prin aceste atingeri aduse privilegiilor, instrucțiunile rusești depășea cadrul tuturor programelor boerești. Până a cere desființarea scutelnicilor, nu mersese decât un Barbu Văcărescu în Muntenia, un Iordache Rojnovanu în Moldova; «obștească legătură în contribuție» n'o ceruse decât acesta din urmă.

Instrucțiunile dela Varșovia dădeau satisfacție cererilor boerești, hotărînd că restricțiile aduse negoțului n'aveau să lovească în viitor pecăt „asupra acelor lucruri care într'adevăr vor fi de neapărată trebuință pentru hrana locuitorilor” și încă numai vremelnicește, încetînd „îndată ce pricina opririi va fi implinită”.

Rezolvarea chestiei mănăstirilor închinete, asupra căreia insistase toate programele boerești, era rezervată unei înțelegeri între Rusia și Turcia. Se recunoștea numai că «au stătut catahrisurile atât de mari în pricina aceasta și (că) atărnarea averilor bisericesti către stăpînirea străină este atât de vătămătoare la interesul pămîntului».

În sfârșit, instrucțiunile exprimau dorința ca instituțiile ce se vor da Principatelor să fie, pe cât cu putință, aceleași, de oarece „această deopotrivă asemănare poate sluji întru a le apropia între dle pe două *noroadă a căror unime de lege, de începutul neamului și de starea locului se cuvine a le ținea strîns legate*”. Apropierea s'ar putea face și prin înlesnirea împămîntenirilor dintr'un Principat în celalt, convenții de comerț, de întreținerea carantinelor, de paza marginilor, de extrădare reciprocă a vinovaților. Era un

ecou slăbit al ideii de *unire* care se născuse la unii boeri pe la 1827. ¹⁾

Aceste instrucții au fost revăzute de Dașcov, ministrul rusesc al dreptății, împreună cu Al. Sturdza basarabeanul și cu Capodistria și aprobate de țar la 6/18 Ianuarie 1829 ²⁾. Din comparația lor cu proiectele de reforme boerești dela 1821-2, rezultă că Rusia a ținut seamă de ele. De altfel instrucțiile chiar spun odată că „*într'un memoriu dat către ministerul împărătesc* se pomeneste de așezarea prin satele ale mari a unui fel de gindeți sătești, care s'ar alcătui din vornicul satului, de starostele locului și de bătrâni aleși de către inșiși sătenii....” Dar Rusia a dat mai multă atenție dorințelor boerilor progresiști decât ale celor conservatori și a depășit chiar pe cei dintâi, atingându-se de pribegii, influențată de rapoartele propriilor ei agenți care, încă dela 1818, făcuseră investigații și în afară de clasa boerească. Astfel se introduc în adunarea electivă a Domnului și reprezentanți ai orașelor și breslelor.

Ideile „protipendadei”, mai ales moleovene, sunt cuprinse în două memorii ale lui Mihail Sturdza, de pe la 1828 ³⁾. În cel dintâi insistă asupra compunerii obșteștei adunări, ai căreia membrii, cerea el, să fie *toți* aceia și *numai* aceia care vor îndeplini următoarele condiții: boeri de întâia treaptă; fii de boeri; venit funciar de 30.000 lei; vârsta de 30 de ani. O astfel de adunare „formată din indivizi cu interese positive, neapărate pentru păstrarea ordinii sociale, ar oferi garanții morale și materiale”. Ceilalți boeri —ciocoi—erau, pentru M. Sturdza, oameni care „departe de a ține la binele țării, tind să perpetuească desordinele și abuzurile, în ajutorul cărora au cautat să usurpe prerogative de care au abusat în tot felul”. Numai unei adunări compuse așa cum o cerea el, credea M. Sturdza că se poate încredința fără pericol alegerea Domnului. O adunare electivă în care să intre caftanlăi de toate treptele, cum voiau carvunarii, însemna pentru el tot atât cât a reda Porții dreptul de a numi pe Domni ⁴⁾.

1). Rap. citat al cons. fr. Lagon.

2). Urechia, Ist. Rom. II. 42. nota.

3). Hurmuz. S. I. 53-9 și 30-3. Cf. observația lui R. Rosetti, Sătenii, 390-1.

4). Acest memoriu reproduce aproape întocmai pe altul dela 1826 (Hurmuz). S. I. 4 97)

În al doilea memoriu, Sturdza cerea anularea boerilor onorifice acordate dela Scarlat Calimah în coace și suprimarea lor în viitor, pentru ca numărul privilegiaților să nu mai poată crește. Pe viitor să nu se mai acorde decât cinuri personale, odată cu funcțiile corespunzătoare. Pentru a dovedi că această propunere nu isvora din egoism de castă, Sturdza arăta suferințele obștești născute din urcarea la 800 a numărului familiilor boerești: „oameni ce trăesc în socoteala poporului”. Și, pornind dela ura lui împotriva „ciocoilor”, Sturdza ajungea să pledeze cauza păturei care ducea tot greul statului, fără a conchide însă la desființarea privilegiilor, ceeace, de altfel, nici „ciocoi” nu cereau. Dar măcar Sturdza, spre deosebire de carvunari, voia reducerea numărului privilegiaților, ceeace tot ar fi fost o ușurare pentru dajnici. Sturdza constată că prin înmulțirea boeriților, poștele s’au deșteptat. Toți vor să guverneze. „Fiecare țintește la culmea măririlor, fiecare se crede născut pentru a stăpâni”. Ciocoi sunt „orbiți de vanitate și conduși de egoism. Interesul lor personal mărginindu-le mintea, a năbușit în inimile lor sentimentele generoase”. Sturdza recunoaște că starea țaranului este nenorocită. „Privit ca o ființă care nu trebuie să existe decât pentru capriciile altuia, redus aproape la starea abjectă de brută, lăsat în voia firii hrăpitoare a tuturor slujbașilor, stors deopotrivă de arendaș și de moșie”, nu e de mirare să fie „nepăsător și leneș”, căci „știut este că un om care e singur.... că în zadar ar da sudoarea frunții pentru a agonisi ceva ce i s’ar răpi fără îndoială, nu poate avea decât desgust de economie....” Dar Sturdza nu vede altă cauză a răului decât numărul cel mare al boeriților. De aceea „asupra 29.000 familii ¹⁾ sunt șerbite și stau la dispoziția acelor boeri” (sunt nume de scutelnici, breslași, slugi), pe când toată greutatea sarcinilor și corvezilor cade celeilalte părți a nenorociților țări. În afară de aceasta, boerii sustrag din impositul direct 24 lei vechi pe an de fiecare scutelnic, ceeace se sue la mai mult de 700.000 lei vechi pe an, pe când de pe vechiul obicei, boerii eșiți din slujbe, mazălii, nu erau cu totul scutiți de orice dare. ²⁾

În cel dintâi memoriu, Sturdza cerea ca toate dările să

1). La Sturdza, 60.000 familii; rectificarea făcută de R. Rosetti, l. c.

2). Această scutire parțială dată dela Const. Mavrocordat (Arhiva rom. II. 192-3).

fie intrunite în una singură de care, firește, privilegiatii —reducându-se însă considerabil numărul lor—să fie scu- tiți, în darea unică să se cuprindă și cele pe oi, stupi și vin, până atunci arendate și isvoare de abusuri. Veniturile Domnului să se mărginească la lista civilă, cum admiteau și instrucțiile rusești. Impegații de toate drepturile să aibă lefuri fixe, cum ceruse și boerimea cea mare progresistă munteană la 1821. Cerea formarea unei miliții naționale, dorință unanimă a boerimii din amândouă Principatele și pe care instrucțiile dela Varsovia o primeau, mărginind-o însă astfel încât „să se ridice tot presupusul din partea stăpânirii turcești“.

Arătând că negoțul Moldovei suferea prin taxele ce lo- veau exportul în Rusia al sării, vinurilor și lemnului de construcție „lucruri ce formau altă dată ramura principală a negoțului nostru“, Sturdza îndrăsnea a aminti că prin tratatul dela București „Moldova a fost lipită de isvoarele însemnate de bogăție ce-i oferea Basarabia, care era ade- vărul ei grănar.“

Nici clerul înalt nu se bucura de simpatiiile lui Sturdza, care-l socotea „și mai ignorat decât boerimea, călăuzită de un josnic interes și de porniri pătimase“. Părerea lui Sturdza era că „prerogativa de care se bucură mitropolitul și epi- scopii de a se amesteca în afacerile cărmuirii, este un is- vor de diferite inconveniente“.

Cu asemenea păreri, care nu erau numai ale lui, intră Mihail Sturdza în comitetul de opt boeri mari, chemat să cerceteze instrucțiile rusești și să alcătuiască, pe baza lor Regulamentele organice.

Ioan C. Filitti

P A M Â N T

- Doamne, când va fi lumină-afară!

*Ploaia zurue prelung și doare
Pe subț ochii noștri fără zăre
Lacrimile albiu își săpară.*

*Dela soare așteptăm, în ploae,
Un alint melodios de șaluri,
Din mizeria fiertelor gunoae —
Să se 'nvoalte clare idealuri.*

*Dar în noi e un pământ de țintirim
Și chiar gândurile ni-s de tină;
Ca ferești prin care să privim
Nici o clipă n'avem de lumină.*

*O! de-am putea ca trupul, în noroiu,
Să-l desbrăcăm ca pe un vechiu vestmânt,
Să ne urcăm ca fum înalt din noi
Și să nu ne mai simțim pământ!*

*Și în pustietatea ta cerească,
Tu, Doamne, suferind de prea mult soare,
Durerile să ni-se înfrățească
Si să plângem stele căzătoare.*

Vladimir Streinu

CRONICA SOCIALĂ

ACTIUNEA FEMINISTĂ ȘI CĂUTAREA PATERNITĂȚII.

«Se zicea de Romani că ei porunceau tuturor popoarelor, dar că și ei se supuneau femeilor lor.»

Scriitori Persane. Montesquieu.

Vorbind despre educația liberă și nesupravegheată a fetelor din Statele-Unite,—Paul Bourget în ale sale două volume asupra Americii zice: «Unele se duc să vâsleze pe lac, altele să meargă călare. Unele au luat trenul pentru a se duce la Boston, cu totul singure. Nici o supraveghere nu le însoțește în timpul lipsei lor. Nici o întrebare nu le întâmpină la înapoere. Deoarece, odată intrate în viață, ele trebuie să fie niște *individualități*, capabile de a-și purta de grije și de a se apăra,—trebuie să fie *individualități* și în educație.»

Și totuși,—societatea nebuzuindu-se, se vede, numai pe propria desțoinicie a fetelor de a se apăra,—le-a mai trimis în ajutor și scutul legilor. Căci, adaugă Bourget: «De altfel, cea mai dreaptă dintre legi, aceea care dă seducătorilor aceleași pedepse ca și excrocilor și hoților, le-ar apăra îndestul, chiar atunci când caracterul lor și acela al oamenilor, cu care ele se întâlnesc, nu le-ar fi îndestulător. Chiar acum închee Bourget ziarul sunt pline de amănuntele unui proces intentat de o tânără fată unuia dintre cei mai respectați oameni politici ai Statelor-Unite. Pare sigur că tânăra fată, mai 'nainte de a întâlni pe acest om, a fost de o moralitate foarte îndoelnică. Și tot sigur pare că politicianul a fost mai de grabă provocat decât provocator. Dar nu importă aceasta: și judecătorii l-au condamnat.»

Ei bine, din cele de mai sus înțelegem: întâi că și în Statele-Unite se pune foarte puțin temei pe tăria caracterului fetelor, anume educate pentru a deveni niște puternice *individualități*, și foarte mult se reazemă lumea pe scutul legilor, care în această privință sunt acolo, pe cât de strașnice pe atât de părtinitoare pentru femei. Căci, cred că greșește Paul Bourget, când socotește drept «cea mai dreaptă» legea, care condamnă pe bărbat chiar atunci când se constată că fata este și de o cinste foarte îndoelnică, și provocatoare.

În orice caz, fapt sigur este că în Statele-Unite acțiunea feministă a reușit să impună o legislație, care face din femei,—nu «un factor cu puteri egale»,—ci o clasă socială, bucurându-se prin binefacerea

legei de o situație cât se poate de privilegiată. De aceea nu cred că aceasta intră în programul agitației feministe, care odată cu egalitatea cere și libera dezvoltare a femeii,—tocmai pentru a dovedi că ea, crescută fiind anume spre a deveni o individualitate, nu ar mai avea nevoie nici de tutela bărbatului, și nici de ocrotirea legii. Și legislația din Statele-Unite,—rezultată fiind din acțiunea feministă, ne dovedește tocmai contrariul.

Dar nu e numai atât. Căci, după cum foarte lesne se poate înțelege,—unele femei în Statele-Unite, încurajate fiind și de lege și de judecători, se simt ispitite să facă asupra bărbaților șantajul cel mai nestăvilit. De altfel, ce altceva ne arată exemplul citat de Bourget? Nu aflăm oare dintr'ânsul, că acolo a fost condamnat până și unul dintre cei mai respectați oameni politici, cu toate că nu el fusese provocatorul, ci dimpotrivă, el fusese provocat de o femeie, având o moralitate inoportună?

De aceea, nu e de mirare că asemenea șantagii se practică acolo pe o scară foarte întinsă. Și lucrurile—ne spunea într'un rând *Revue des Deux Mondes*—se petrec așa: Fetele provoacă pe bărbați și le dau întâlnire pe a doua zi la un otel. Apoi ele înștiințează pe părinți, care însoțiți fiind de procuror, se duc la otel ca să constate flagrantul delict. Rezultatul este, că o mulțime de căsătorii se încheie în felul acesta.

Dar lucrul acesta este și foarte explicabil într'o țară unde se știe că femeile sunt mai numeroase de cât bărbații. De aceea, putem spune că problema căutării paternității este cu atât mai gîngăse astăzi, când, în urma marelui război mondial în multe țări, numărul femeilor întrece cu mult pe acela al bărbaților. Așa de pildă, o statistică făcută acum doi ani arată că în Franța sunt aproape două milioane de femei mai multe de cât bărbați. În orice caz, neîndoios este că, nu pentru a se consfinți o inegalitate, și nici pentru a se apăsa asupra situației femeilor, și a copiilor, — conducătorii liberalei Franțe, ca și aproape ai tuturor Statelor, nu s'au hotărât încă să șteargă din codul civil mult discutata dispozițiune: Căutarea paternității este oprită. Și când spun aceasta, mă gândesc și la strigătul de revoltă, pe care D-na Calypso Corneliu Botez îl scoate în remarcabilul său studiu *Problema Feminismului*.

«Art. 307—spune d-sa—oprește căutarea paternității. «Cercetarea paternității este oprită»,—dar art. 308 spune: «căutarea maternității este primită». Iată două dispozițiuni numai în favoarea bărbatului și în detrimentul copiilor comuni, eșiți dintr'o legătură ilicită,—în care tatăl și mama trebuie să aibă o situație și o răspundere egală».

Așa este.—Ar fi drept ca să se permită căutarea paternității,—și în principiu pare că ar fi și de mare folos acest lucru. În practică

Însă, căutarea paternității, odată admisă,—ar deslănțui de sigur o adevărată furtună de nerușinate șantagii. Căci, la noi și fără această îngăduință, destule femei se încercară să șantejeze pe bărbați. Așa, de pildă, mai deună zi în ziare s'a scris despre cazul unei fete, care arunca vina asupra unui biet om, cu toate că mai târziu s'a dovedit că ea a fost deflorată și însărcinată de propriul său tată. Și câtă puzderie de asemenea cazuri nu s'ar stârni,—dacă și legea și judecătorii le-ar da încurajare.

Dar curios este că în Statele-Unite, nu numai legea și judecătorii, ci și opinia publică pare a fi pentru ocrotirea și părtinirea femeii. Și aceasta chiar și în cazul de mai sus, adică chiar atunci, când ea este și provocatoare și de o foarte îndoelnică moralitate. Căci, adăogă Bourget: «Îndată după condamnare, omul politic, atât de respectat mai 'nainte,—a căzut într'un astfel de dispreț, în cât prietenii săi își întorc capul când el trece pe lângă dâșii în Congres».

Ei bine, și în această privință este o mare deosebire între America și Europa. Așa, de pildă, nu numai la noi, ci și în Franța un seducător este socotit drept un don Juan vrednic de toată laudă, în timp ce biata fată căzută în «greșeală» este acoperită numai de ocară.

«Legile opiniei publice»—spune sociologul francez D'Avenel,—fără a schimba legilei firei, au regulat astfel manifestarea amorului în speța umană; bărbatul se mândrește de a fi pornit spre dragoste, de a fi expert lutr'ansa și foarte înclinat spre a-i gusta plăcerile; femeea vrea dimpotrivă să pară că nici nu caută aceste plăceri și nici nu se pricepe în această materie. Bărbatului li e rușine să spună că și-a păstrat inocența, pe când femeea roșește după urma faptului că și-a pierdut-o. Și pentru a exprima legăturile de dragoste, pe care le au oamenii cu femeile, în afară de căsnicie,—ceea ce se chiamă un «succes», o «victorie», pentru primii, se numește o «greșeală», o «cădere» pentru femei. Se zice despre femei că este «pierdută», că «a căzut», că e o «strică»,—iar despre bărbat se zice că este un «seducător». El, bărbatul a «cucerit-o», pe când femeea este «posedată». Dacă a fost de prea mulți oameni posedată, ea devine o creatură «desfrânată»;—el dacă își multiplică cuceririle, devine un personaj «irezistibil». Și totuși, și el și ea fac același lucru; de unde se poate deduce că femeile nu au influență nici asupra judecăților și nici asupra limbajului.

Am văzut însă că în Statele-Unite este cu totul într'altfel. De aceea, este de crezut ca și în Europa îndată ce femeile vor avea dreptul de vot—foarte curând vor izbuti să impună în favoarea lor nu numai o anumită opinie publică dar încă și o întreagă legislație, în fruntea căreia desigur că nu va lipsi dispozițiunea: Căutarea paternității este permisă. Căci, neîndoios este că numai decât

ele vor reduce la tăcere pe bărbați,—având de partea lor și superioritatea numerică, mai ales acum după război.

Și atunci, o întrebare se impune: Cu pasul acesta mergem oare în spre «o democratizare reală a vieții»,—adică în spre vremea, când familia nu va mai fi «o grupare de stăpâni și stăpâniți?»

Nu prea.—În orice caz, fapt nelindoios este că egalizarea politică și juridică a femeilor cu bărbații, nu va aduce cătuși de puțin aceea visată egalizare a soților în familie. Cu pasul acesta mergem mai de grabă înapoi, adică în spre cunoscutele vremuri ale *matriarhatului*, când femeia era «centrul» familiei.

De aceea, cred că cu chipul acesta vom înțelege tot mai mult pentru ce trebuie, în ciuda Doamnei Calypso Botez—să ne resemnăm în fața neplăcutei constatări că: «Societatea omenească s'a clădit pe aservirea unei jumătăți din omenire de către cealaltă jumătate».

Aceasta, bineînțeles dacă cumva temelia căsniciei ar rămâne nu prea mult zdruncinată. Dar mi-se pare că, potrivit mereu crescândei schimbări a condițiilor economice și sociale,—odată cu triumful feminismului se va zdruncina cu totul și temelia căsniciei.—Cel puțin, așa ne lasă să întrevădem D-na Calypso Botez, care ne spune:

„Oricare ar fi diferența de cifre,—fapt e că un număr imens și din ce în ce crescând de soții îmbrățișează munca în afară de cămin. Cu apariția marelui industriei, centrul economic nu mai este familia, este uzina. Centrul vieții active nu mai e căminul; femeia ca și bărbatul, este atrasă în afară. Ea se va supune aici unei erarhii, în această erarhie însă nu figurează soțul; el nu mai este pentru dânsa nici patronul, nici stăpânul, nici măcar șeful de atelier. Marea industrie emancipează femeia“.

Aici însă, o foarte serioasă întrebare se impune:

„Ce devine familia părăsită astfel de soție, de mamă?—Se distruge, zic unii; va degenera, zic alții. Nici una, nici alta, ne asigură D-na Botez: Familia urmează evoluția normală a oricărei instituții, care trebuie să îmbrace formele, ce i le impune timpul, în care trăiește. Diviziunea muncii trebuia să aducă o schimbare radicală și în familie. Fabrica procură familiei și pânza și pielea și alimentele; ea îi procură chiar hainele, ghiata gata, iar birturile sau societățile de consum, bine organizate, procură prânzul și mai bun și mai eficient“.

Dar nu e numai atât.—Căci:

„Odată ce și tatăl și fiii părăsesc familia pentru munca în afară și nu se mai întorc de cât noaptea târziu pentru odihnă, și adesea nici atunci; odată ce orice obiect de trebuință se procură tot din afară de familie, femeia n'are de făcut alta, de cât să procure și ea, la fel cu ceilalți membri, sumele necesare pentru a putea căpăta cele de trebuință“.

Dar, copiii,—ce soartă vor avea ei? Nici ei nu vor fi în suferință ne asigură iarăși D-na Botez: „organizându-se munca, uzinele, fabricile, stabilimentele și-au instituit *crèche*, maternități, grădini de copii. E un nou gen de industrie în floare, aceea a puericulturii, care caută să înlocuiască pe mamă cât mai bine, pentru a-i lăsa în schimb libertatea de a munci și de a produce”.

Pe scurt dar, mulțumită crescândeii industrializări și a biurocratismului,—căminul rămâne tot mai pustiu. Căsnicia tinde a deveni o comercială asociație, în care cei doi soți, ne mai întâlnindu-se de cât noaptea târziu „și adesea nici atunci”,—nu mai au ca principală obligație de cât să contribuie cu sume egale pentru procurarea din afară a lucrurilor trebuincioase.

În asemenea condițiuni, nici vorbă nu mai poate fi de așa numitul farmec al interiorului, după care aleargă atâtea. Dar nici vreun sentiment nu-i mai poate lega pe acești doi asociați, atât de separați și înstrăinați prin acest modern fel de viață. Nimic nu-i mai poate apropia sufletește, și nici măcar grija de propriii lor copii, cari de acum vor cădea în sarcina maternităților și a grădinilor de copii.

Dar atunci, nu este nimerit să ne întrebăm: Oare, cântărind „avantajele” unei atât de glaciale căsnicii,—nu e de presupus să se vor găsi din ce în ce mai mulți bărbați, care să prefere să ia drumul în spre *amorul liber*, despre care atât de mult se vorbește astăzi?

E de presupus că da. Și cu chipul acesta, generalizându-se această liberă unire,—va rezulta, că, odată cu desăvârșitul triumf al feminismului,—copiii vor aparține cu toții societății, adică Statului, iar problema căutării paternității va pierde orice interes.

M. Mihăileanu

CRONICA IDEILOR

Alte aplicații la România ale noiei științe: Propaganda.

Părerile străinătății despre o țară, dacă înțelegem străinătatea ca opinie publică în bătaia de val a tuturor știrilor zilei, ies din două izvoare. Sau străini cari o cunosc vorbesc de acea țară, sau cetățeni ai ei își iau înșiși această sarcină. Știrile pot să fie, la rândul-le, de două feluri, atât ale unora cât și ale altora: de dragoste sau de ponegrire. Iar dragostea sau ponegrirea însele pot să fie arătate răspicat și pătimăș sau să se aleagă numai dintr'o cercetare și informație rece, fără urmă văzută de intenție emoțională. Prin tot acest vâlmășag de vești și prețuiri trece în cele din urmă linia de fulger, ca o diagonală roșie de paralelogram psihologic al forțelor, care e părerea pentru o vreme a lumii despre un popor.

Poate că aici e nevoie de două lămuriri.

Una privește chiar rostul propagandei și pe noi. Vor fi destui să spună că ceace crede străinătatea despre o țară, nu trebuie s'o frământa la urma urmei, prea mult. Țara aceea trăește prin 'munca și însușirile ei. Trăește sau cade prin ele, și lauda sau osânda celorlalți, drepte sau părtinitoare, nu sunt în stare să schimbe sorții. Argumentul e frumos înfățișat, adică dialectic, dar e fără reazim. Meșterii pentru ziduri chinezești la marginea barbariei, au murit toți. Nu piatra și tencuiala ascultătoare de firul cu plumb, dar nici oceanele și pustiurile, apa și nisipul, nu mai de=part. Pământul a fost în sfârșit descoperit. Și cum alcătuește el cu mădularele lui de piatră, de apă, de foc și de vânt, un singur întreg, așijderea și viața de pe toată scoarța, dela buruiana de sub ghețari până la om. Comunitatea s'a încheiat. Zguduită mai poate fi, sfărâmată nu. Suntem părți vii ale ei și trăim din viața proprie și din viața lor, precum le și împărtaşim cu suflare și suflet de-ale noastre. În străinătate mergem în fiecare zi, cu mărfurile și isprăvile de tot felul. Cu aceleași mărfuri de gospodărie sau de gând, și cu isprăvi de tot soiul, vine și străinătatea în fiecare zi la noi. Părerii unii despre alții ni le facem și le căutăm. Ne trebuie deopotrivă. Nu ne putem mișca fără ele. Ne-ajută după cum sunt așa sau altminteri, ori ne stingheresc.

Altă lămurire privește clipa istorică. Lumea, după ruperea de stăvilare a războiului, nu s'a așezat bine. Osândiții umblă după noi instanțe pentru revizuirile poftite. Armele au intrat în arsenale, ori

s'au ascuns, în gropi ferite de umezeală, sub pământ, dar mijloacele păcii se întrec, se alungă și se întrec într-o năvală desnădăjduită. Tiparul, tribuna sau amvonul sunt folosite deodată. Tot ce e statornic, hotare și convingeri, trebuie desgrădinat și spălat. Haos a fost, în care s'au clocit pierderile, să mai fie haos, în care să se șteargă!

Vor fi slabi Liliputanii aceștia, rând pe rând ai culturii milenare, ai cavalerismului, evlaviei, bunăcuviinței, sau ai bărfirii, amenințării și loviturii în întuneric, dar și mulți sunt, meșteri și neodihniți. Cine crede că le poate privi zămbitor viermuiala, se poate trezi Guliver sclav al lor sau desființat, când altminteri sub o talpă ar stropși o mie. Toată ființa noastră stă azi în atacul neîntrerupt al urii. Trebuie să-l ținem în lumină, să-l urmărim și să-l respingem. Acasă și oriunde în largă lume calcă dărzi ori se strecoară. Prietenii îi vom păstra și îi vom câștiga cu dovezile pe care în această luptă, ne vom pricepe să le aducem. Iar prietenii ne trebuie! Cât nu s'au liniștit sufletele, nimic nu e sigur. Ce sunt cele mai trainice clădiri când se ridică pe cutremure?

Dar mai mult decât toate acestea, mai e ceva menit să ne împingă, chiar fără voe, la organizarea propagandei. Străinătatea vrea să ne cunoască, așa cum vrea să cunoască și alte țări. Ea cere informația dela cine o poate da. Uneori se îndreaptă către cineva dintre noi, care nu primește totdeauna și dă pasul unui străin documentat din izvoare de a doua mână și poate cu anumite simpatii. Informația, rezemată atunci pe datele cele mai obiective, duce la încheieri de uimire. Și aceasta se întâmplă chiar când omul nu ne stă prea departe.

O pildă, parcă potrivită dinadins, dă cu unul din numerele ei mai noi „Zeitschrift für Politik“ a lui Richard Schmidt și Adolf Grabowsky. Revista își continuă cronică în legătură cu deplasările de teritorii datorite tratatelor de pace. În numărul de care vorbim, Helene Szeparowycz scrie despre Galiția răsăriteană, și Gerhard Kutzcher, despre structura politic națională și problematica României Mari. Legătura dintre Galiția și Szeparowycz se vede mai lesne; cea dintre România Mare și Kutzcher, poate mai puțin. Și nu credem ca vina să cadă asupra revistei! Iar urmările se văd. Și ele dau prilej acestor rânduri.

Cronica începe arătând că niciun Stat cu care Germania a fost în războiu nu s'a apropiat cât România de împlinirea dorințelor sale: dela 130.000 km² la 300.000, și dela 7¼ milioane locuitori, la 16¼, sau cu o creștere în suprafață de 131% și în populație, de 128%. Aceste cifre n'ar spune însă nimic. Germania, de pildă, crede că România s'a mărit prin robirea de părți ale altor neamuri și s'a întors acasă dela Versailles cu un dar de Danaî. Viitorul care o așteaptă ar fi atunci al cetății lui Priam. De aici nevoia, pentru găsirea adevărului, a unor cercetări statistice.

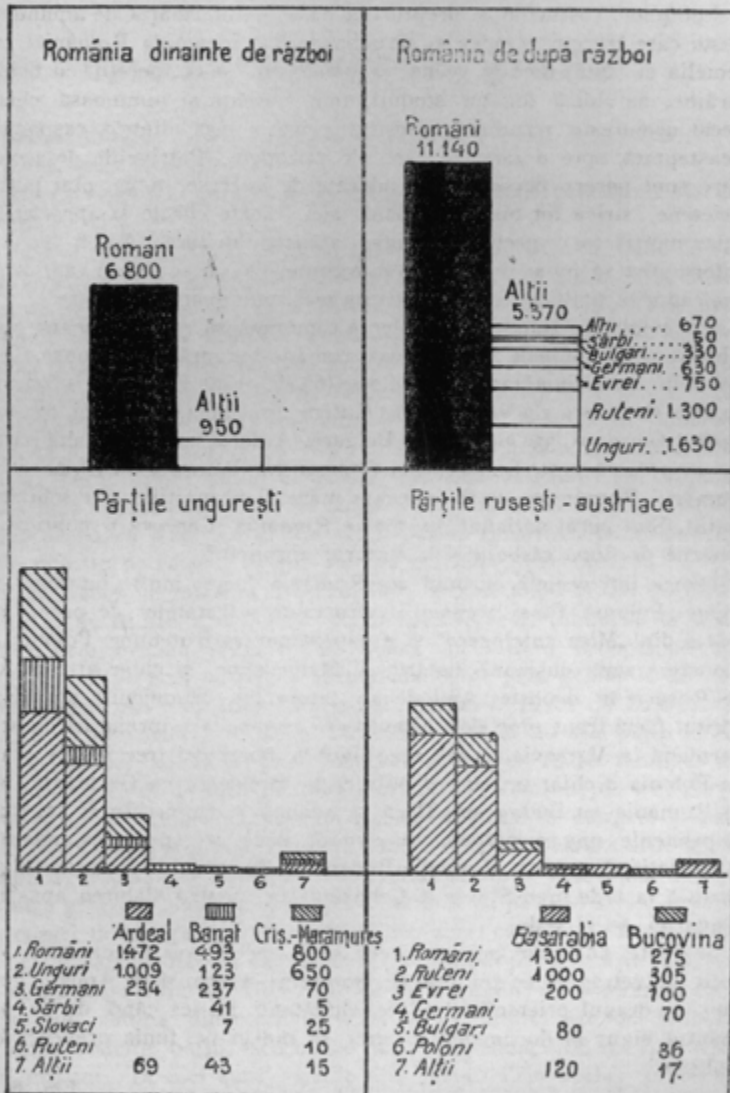
România s'a rotunjit, dar n'a cuprins pe toți Românii. Mai sunt dincolo de Nistru, în țările iugoslave până în Bosnia și Dalmația, în Bulgaria de Miazănoapte și în Grecia până la Pind. Numărul ar fi de $\frac{1}{2}$ milion. D-l Kutzscher se înșală aici aproape cu un milion. În hotarele da azi sunt însă nu numai covârșitoarea majoritate, dar și toți cei ce puteau fi strănsi într'un singur Stat. Ceilalți sunt prea depărtați și risipiți între alte popoare.

România n'a ajuns prin aceasta un Stat într'adevăr național. Ca atare se poate socoti numai în hotarele dinainte de războiu. Fără Dobrogea, străinii abia erau câteva procente, și supuși, cei mai mulți, unui repede proces de desnaționalizare. Cu Dobrogea, proporția se face aceasta: 87,1% (6.800.000) Români și 12,9% (950.000) Neromâni: 4 până la 5 sute de mii se găseau peste Dunăre. Războiul a sfărâmat cu totul aceste proporții. Cu sporul cifrelor, s'au născut și au sporit problemele. Ele se pot urmări în tablele statistice, pe care le-am lucrat, ilustrație acestor pagini.

Alături de problema româno-bulgară 'din lungul Mării s'a ridicat la Miazănoapte o problemă româno-rusă. Basarabia și Bucovina la o proporție laolaltă de 3 milioane și jumătate, au 1.575.000 Români și 1.300.000 Maloruși, Bucovina chiar 305.000 Ruși față de 275.000 Români, 38% față de 34,3% (dar Românii n'au recunoscut niciodată cifrele părtinitoare ale statisticii austriace). Dacă, zice d-l Kutzscher, va fi ca visurile Rutenilor să se facă aievea cândva, ei își vor aduce aminte că în afară de Moscovia și Polonia, mai e o țară care cuprinde frați de-ai lor. Atunci, Statul dintre Carpați și Marea Neagră va fi martor unei împingeri îndărăt către Miazăzi a hotarului său de Miazănoapte.

Cea mai mare problemă a României se află însă la Apus: e problema româno-maghiară. Din trupul Ungariei s'a rupt o bucată de seamă. Aproape 5 milioane și jumătate de cetățeni ai unui Stat hipersensibil în chestii politice au fost luați. România ungară numără la un loc 5.303.000 locuitori dintre cari, la 2.765.000 de Români față de 1.782.000 Maghiari, după cari vin cei 541.000 de Germani. Autorul recunoaște că datele statisticii din 1910 nu trebuie luate ca literă de Evanghelie, și că au nevoie de oarecare îndreptări. Se știe că politica de naționalități a vechii Ungarii făcuse din statistică una din armele ei. Apoi mulți Unguri funcționari și Evrei s'au retras odată cu stăpânirea maghiară dincolo de Tisa. Acestea și alte pricini fac să se creadă că numărul Românilor e mai mare decât cel din statistică. Dar proporția Ungurilor tot rămâne față de Români, de o reime. Iar așezarea lor e așa că ei nu s'ar putea uni cu Ungaria decât răpind României mai tot ce a câștigat. La aceasta, scrie d-l Kutzscher, se și gândesc milioane de Maghiari, cari nu sunt în stăpânirea adevăratei unități de măsură a posibilităților politicii mon-

diale. Cel mult dacă s'ar putea închipui o corectură mică a României Mari la granița de Apus a ei în folosul micii Ungarii și care n'ar

jici niciunul din interesele naționale relativ îndreptățite ale Românilor.

Traducerea celor două propoziții din urmă e literală și arată, cu toate strecurările de prin parenteze, o destul de largă înțelegere a trebuințelor, rosturilor și drepturilor noastre. Informația de amănunt, peste care trecem, e largă și de bună marcă. Piramida României, cu temelia ei statornică și veche ca pământul, și cu pereții cu fride străine, se ridică din tot studiul, mai măreață și luminoasă chiar decât urmărește scriitorul. Sfârșitul privește însă, dintr'o răspântie neașteptată, spre o zare pe care n'o pricepem. Potrivelile de-acolo, care sunt păreri personale și culorate de interes, nouă mai puțin prietene, strică tot binele de până aici. Toate cifrele și aprecierile apar numai ca o pregătire pentru această lovitură. Am fi vrut ca informarea să nu-și depășească marginile și să nu se dea în vânt prin meleagurile politice. Cine urmărește mai mult scapă și ce are.

Din totalurile statisticii problema româno-rusă și cea româno-maghiară reies limpede; numai cea româno-bulgară stă ascunsă. Din 16 milioane și jumătate, 11.140.000 (67.4%) sunt Români, 1.630.000 (9.8%) Maghiari, 1.300.000 (7.9%) Ruteni 750.000 (4.6%) Evrei, 630.000 (3.8%) Germani, 330.000 (3.8%) Bulgari. (Autorul vorbește în altă parte de 4—500.000 peste Dunăre, deci fără cei din Basarabia!). Chiar dacă numărul Românilor ar fi ceva mai mare și proporțiile s'ar schimba puțin, Stat curat național nu mai e România. Care va fi politica ei externă de după războiu și în viitorul apropiat?

Dintre toți vecinii, cu unul are România foarte multe interese comune: Polonia. Ca și aceasta, uzufructuară a tratatelor de pace, face parte din „Mica înțelegere” și e «apăsătoarea» Rutenilor. Polonia și România sunt dușmanii hotărâți ai Malorușilor, și chiar ai Slavilor de Răsărit în deobște. Ambele au latura lor primejduită spre Răsăritul făcut front unic de bolșevici. În asemenea împrejurări chestia germană la Varșovia și cea maghiară la București trec pe alt plan. În Polonia e chiar un curent politic de înțelegere cu Germania, iar în România, cu Budapesta. Dacă se adaugă și amintirile de legături și prietenie ungaro-polonă, nu e mult dacă se spune că poate o constelație de puteri Varșovia-Budapesta-București e în formație. O răceală față de Iugo-Slavia și Cehoslovacia, pentru slăbirea apăsării Ungariei, se și vede.

— Poate, adăugăm noi, de aceea se și vorbea, nu întrecând, ci socotit, de retrageri cu puțință ale hotarului nostru dela Apus. Ce nu faci de dragul prietenilor! Și ce ciudățenii nu ies când de pe pământul sigur al documentelor urci să mergi pe funia prevederilor politice!

Em. B.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Marta Bibescu. *Le pays des saules*. Librairie Plon. 2 vol. Paris.

Isvor, țara Sălciilor!

Aceste sonorități vrea să și le aleagă nume cărții, principesa Marta Bibescu.

Nu e o plimbare prin țară, cu zugrăvire de locuri. Cu toate că se amintește muntele și șesul și marea, ele se văd mai puțin. Sunt chiar tratate sintetic, fund decorativ pentru un subiect de întâiu plan, care e altul. Mănăstirea dintr'un lemn e, în carte, pe o vale în sus de Isvor, unde însă aveau nu poți întâlni decât sfințenia Păduchiosului, cu brazii și fagii lui, rari prin fierăstrău, ciocăniți toată primăvara de ghionoi. Și apoi însăș impreunarea din titlu e voită și condensată ca o esență sau ca un filtru vrăjit. Noi știm altă țară a sălciilor, decât bietul cătun al Sinăiei, împletit kilometri pe șoseaua albă dela cuptoarele de var de lângă Valea Piscu Căinelui, tot Gagul, până deasupra Văei Largi! Ce sălcii pot să fie firavii pomi de vâlcele viforite de răceli! Și știe sălciile celelalte și scriitoarea!

E un castel la intrarea Bucureștilor, ascuns după ziduri de cărămidă și de frunze. L-a ridicat acum două veacuri iubitorul de strălucire Brâncoveanu. Aleia lui de frasini sau de ulmi, dreaptă, nesfârșită, cu bolțile sus, nu-și are asemănare decât prin grădinile de palate regești din vecinătatea Parisului. Numai că în loc de Dianele de piatră de pe socluri, țărâncuțe strânse în fotă și nu mai puțin mândre decât ele, adună de prin poene cu greble de soare fânul, și în schimbul jocului de apă al fântânilor, lacul se întinde de trei părți, greu și tainic, îmbrăcat, precum Salomea numai în mărgelile și paf-tale, el în păpuriș și nuferi învolți. Casa de flori din cărare arde într'o haină de trandafiri. Pivnițele castelului, de unde vezi până în pod printre grinzile caturilor și acoperit numai ca să nu-l strice ploaia, cu coșuri înalte, gătitе italienește, și cerdacuri către toate zările, sunt pline de patrupedele în care Circe a schimbat pe tovarășii rătăcitorului pe toate valurile, Ulise. Iar de jur împrejur, din pământul care mustește, clatină din coamele verzi în nesfârșitul cor de broaște, sălciile. Sălciile bălții, scorburile de basm, rădăcinile de apă, lemnul minune. De-aici sunt sălciile din Isvor! Prin acelaș procedeu artistic de deplasare și înmănunchere, ele s'au mutat pe la Posada și mai sus. Sălciile de munte n'au intrat în sufletul nostru. Oamenii de pe-acolo înșiși sunt venetici și călători, mult mai de curând pe

locuri, decât vâlenarii și câmpenii cari au urzit folklorul cu sălcii. Pe la Trăisteni și Teșila, și dincoace în jos pe Prahova, Românii mai mult au trecut din Săcele și de pe sub muntele Brașovului, de cât au suit din țară.

Isvor — le pays des saules nu zugrăvește o țară prin locuri, ci prin suflet. Ea caută să pătrundă, pe căile cotite ale credințelor și erezurilor, în marele suflet popular, de-acum și de totdeauna. E împărțită după cele patru anotimpuri și se oprește la fiecă dată, de care Românul a legat o datină. Viața de toate zilele trece ștearsă, cu întâmplările ei deasupra pământului și într'un timp-mărginit, dar, ca o ceață slabă pe un cer cu stele care se străvăd, peste viața străbună, adâncă și puternică, venind pe o cale de veacuri, de niciun înțelept numărate, a oamenilor de oameni din Țara Sălciiilor. Baba Uța, bătrâna dela Curte, deschide pentru scriitoare cu un descântec și un fir de floare, porțile zăvorâte străinilor, ale acestei lumi. Câte odată pe lângă Baba Uța sau chiar în masca ei cu sbârcituri, informatul e «le savant M. Pamfile» sau alți folkloriști. Scriitoarea a condensat și a simplificat și aici.

Cartea nu e însă nici pe departe un manual de folklor pentru străini. Ne îndoiim dacă am putea să vorbim de rostul ei de propagandă, fie și cât de indirectă, adică de atmosferă simpatice în juru-ne printre cititorii de limbă franceză. Pentrucă ea trece peste orice alt scop decât cel artistic. În acest aer subțire și înalt, în care se aleg aburii norilor și negreșit că sălășluiesc îngerii și arhanghelii. În aerul artei, acolo s'a născut și rămâne. Paginile sunt însemnări scurte de stări intime, iar uimirea și râsunetul ei de artă sunt totdeauna mai de preț decât prilejul efemer pe care înfloresc. Altminteri ne-am împiedica de amănunte sau am ridica înșine piedicile, cu gura plină de întâmpinări. Dar am certa pe scriitoare pentrucă n'a ajuns lucruri pe care nu le-a căutat.

Le pays des saules e locuit de o lume, care trăiește din legendă. O vale din ea se deschide ca un strat geologic sau ca un mormânt de faraon: trecutul se revarsă de-acolo în litere ermetice. Te cobori în el, îi iei praful de aur pe degete, îi vorbești și uneori îți răspunde, dar nu-l înțelegi. Sau îl înțelegi numai cu acea parte din tine care s'a desfăcut din el și-ți bate ascunsă undeva în piept, legătură cu ce-a fost și smarald care se îndreaptă, nestrucă, către pulberea luminoasă a viitorului. Treci printre vedenii, dar vedeniile sunt ca Mamele, ca ideile-tip: ele, veșnice și adevărate, iar tu, viul și răscolitorul lor, părelnic, de-o clipă și, prin aceasta, neexistent. Un ostrov de răsărit, plutitor către miturile soarelui, mai bogat de cât toate tufe de trandafiri ale Ispahanului, apare caligrafiat ireal, din câteva sute de foi de hârtie.

Că altminteri, din punct de vedere românesc, răceala și îndepărtarea de domniță, care să se plece nu poate, ca să nu-i scape coroana de pe tâmpile, talmăcirile atâtor datini, etimologiile spirituale ca Valcea=L'Avallonnais, când n'are cu vale nimic și e un Vâlcu oare. care, venit deadreptul din Vâlc=lup, nu conving, pe ce om cuminte pot opri? Sau de ce ne-am încălzi că scriitoarea, venită, zice cartea, pentru un an pe aceste meleaguri, o rupe în cele din urmă cu pământul unde până atunci îi era dor să se întoarcă, și rămâne, vrăjită fără tămăduire în Țara Sâlciiilor? Castelul dela Mogoșoaia tot pustiu și subț blstemul ursitei descăpățanatului încoronat dela Stambul va sta, iar cartea, tot înstelată de inteligență și de dar și meșteșug al scrisului!

Am pornit aceste însemnări, cu gândul să fie numai un prilej pentru citări. Dar de unde să le alegem? Și cum să aflăm talmăcirea potrivită?

„In linie cu albia pârâului, drumul din coasta dealului pe care îl iau în fiecare dimineață, se usucă dintr'o zi în alta. El tae satul și mă duce încotro vreau să merg.

Pe buza șanțurilor sunt mănunchiuri de găște albe și de rațe albe, dar albe așijderea crinilor. La găște, albeața are noimă. Ea e lege în toate țările. Rațele, care ar trebui să fie negre, cenușii închis și verzi, miră cu albeața lor. Le-ai crede spoite cu var, ca toate cele, ca stau-lele și boii albi cari ies din ele, asemenea caselor și oamenilor în cămașe, cari le au locuință, ca drumul însuș, alb de pe acum de pulberea aceea subțire de care se acoper vara ciucurii tuturor sâlciiilor rotunde din marea satelor.

Țară pălită, țară fermecătoare prin atâta pălire!

Ceice vorbesc de Răsărit culorat, nu știu ce spun. Țările lui Soare-răsare sunt pline de pălire. Pământul e spălăcit de soare: sunt țări „trecute“.

Dar la cea mai slabă chemare de culoare, ce fanfară! Un regiment întreg de grenadieri într'o stradă din Londra, mi s'ar părea mai puțin roșii decât garoafa aceea care înfloarește toamna în fața zidului spoit cu var al casei tale, Anica mea!

(pag. 18 vol I)

Cerul rămăsese sub zăbranic toată ziua. Se auzea țipătul sturzilor prin vâgăuni. Pe inserat zăbranicul s'a rupt; un vânt tăios trecu peste plaiuri. La Asfințit cerul se înroșea, pe când la Răsărit se făcea verde. Și s'a întâmplat lucrul de mirare ca după apusul Soarelui, să fie mai lumină decât înainte, tot mai mare ziua cu cât se apropia noaptea.

Mă văd singură pe drumul pe care cerul îl luminează și vântul îl mătură. Aud de departe lovituri de topor și zgomotul spărturilor de lemne. În curtea lui Ion Morarul despică cineva chituci, cu ce brațe vârtoase!

Mă uit din treacăt, și lovind cu toporul așa de îndesat că auzind-o mă miram de vâjnoșia izbiturii, o văd pe fată lui de cincisprezece ani.

Lumea se teme de zăpadă. Toată valea e în pregătire, toată firea se așteaptă. E mai puțin frig decât ieri...

Un om bătrân a trecut, încărcat de crăci uscate. Ne-am încrucișat pe drum. El se ducea; eu mă întorceam. După întâlnire, pe depărtare de mai bine de cincizeci de metri, i-am simțit mirosul în văzduh, o iuțelă sălbatică de lup.
(pag. 99 vol. II)

Ușa îmi spune că ieri a fost *ziua Ursului* și că din fericire norii acopereau muntele, ceea ce înseamnă că frigul are să stea, zăpada are să se topească și că are să se vadă iară pământul.

Pentru că în ziua aceasta, care e o treaptă a iernii, când se trezește ursul și iese să joace dinaintea vizuinei, trebuie să nu-și poată vedea umbra jucând. Dacă sunt nori, n'are s'o vadă, și frigul se duce; dacă lucește soarele, are s'o vadă și frigul rămâne. Ușa își face cruce în semn de mulțumire, pentru că ursul a jucat de data aceasta în ceață.

M'am bucurat văzând că la copaci s'a și schimbat culoarea scoarței. Și s'a schimbat maicuseamă la sălcii, ale căror ramuri se înroșesc sus. Era și timpul, și încă bine!

Dobitoacele sunt mahnite. Fiecare zi ce trece le slăbește și mai mult; ai zice că au fost lăsate pe drum ca să le văd murind. De pe acum caii încep să mestece huma făgașelor din locurile de unde vântul a suflat zăpada.

Ieri, pe drumul Secăriei, am văzut iepe rătăcitoare mușcând din pământ.
(pag. 144 vol. II)

Rupem din cadrul lor numai fugare crochiuri sau urme de flori. Dar ele îngăduie să ajungă până la noi duhul de meditație și cu acorduri minore al cârții. Altminteri, ar trebui să redăm capitele întregi și n'am înainta mai mult. Documentarea e un pretext. Când ai sufletul, unde să mergi mai departe și ce lucru mai de preț ai putea să aduci acasă?

Emanoil Bucuța

St. Bezdechi. Aristofan și contemporanii săi „Cultura Națională“.

Că Aristofan și-a putut scrie comediile antidemocratice în plină democrație atotputernică și chiar sub domnia brutalului și cruntului tăbăcar Cleon,—nu ar fi tocmai de mirare. Este însă foarte de mirare că el și le-a putut reprezenta, și încă obținând cu unele „une mai pomenit succes“, iar cu altele „având un răsunset puternic în public“. Căci Aristofan cuteza să batjocorească cu cruzime ideile cele mai scumpe și personagiile cele mai puternice ale timpului!

Negreșit că D-l Bezdechi nu întârzie de a ne da și explicația:

„Indrăzneala e cu atât mai mare, cu cât el întreprinde să dojenească pe față pe despotul bănuitor și răzbuțător, care e Demosul atenian. Și, lucru minunat,—încercarea lui e încununată de succes, căci el știe să îmblânzească năpraznica dihanie, pentru că-i cunoaște slăbiciunile și știe cum s'o ia de coarne. Și e interesant de studiat unul din mijloacele, de care se slujește el spre a se insinua în sufletul acestei democrații exagerate, pe care el o desaproabă cu ultima energie, dacă n'o urăște deadreptul. Într'un vers din comedia *Ca-*

valerii se spune anume că poetul și poporul au aceleași uri comune împotriva acelorași demagogi ai zilei, dintre care cel mai de seamă, Cleon, se găsea în anul 425—in care se reprezintă *Cavalerii*—la zecutul puterii sale. Nu e oare un paradox îndrăzneț din partea lui Aristofan să susțină că atât el, purtătorul de cuvânt al coteriei conservatoare, cât și poporul se întâlnesc într'un punct comun: dușmănia față de politicienii aventuroși ai timpului? "

Mi se pare însă că este cam trasă de păr această explicație,—după cum tot astfel mi se pare că este și concluzia: „Că cu toate aparențele contrare, Atena e în definitiv un stat tolerant „laic până în măduva oaselor”,—dispunând de o „libertate de opinie în scris și vorbit, foarte largă, cu totul modernă”. Căci, la drept vorbind, trebuie să recunoaștem că astăzi în vremurile democrației noastre, un poet comic chiar de talia genialului Aristofan, n'ar întâlni desigur o atât de largă toleranță. Și poate că astăzi un nou Aristofan n'ar găsi nici sală, nici actori și nici public, care să'l aplaude cu foc, atunci când apărând așa numita „coterie conservatoare”, ar îndrăzni să pună pe scenă numai „adevăruri turburătoare sau glume îndrăznețe”, făcând poporul să răză exclusiv pe socoteala sa. Căci, iarăși trebuie să luăm în seamă că Aristofan, în deosebire de atâția moderni autori de *reviste* jucate de comicul nostru Tânase, — nu ia în bătaie de joc toate partidele și toate curente sociale, ci rămâne în mod constant „apărător al tradiției, „și dușman a tot ce e nou”. El atacă numai obscuratismul democratic.

De aceea, pentru a „ne putea da seama de ecoul puternic și de simpatia” ce comediile pur conservatoare ale lui Aristofan au stărnit în publicul democrat al Atenei,—ne rămân următoarele explicații.

„S'a observat cu drept cuvânt—spune D-l Bezdechi — că opoziției consecvente a lui Aristofan, democrația n'avea să'i pună împotrivă un organ eficace. „Ce folos că Euripide lasă din când în când să răsune pe scena tragică cuvinte ce denotă un sentiment mai uman și un spirit cetățenesc mai luminat? La ce folos că un Evatholos, școlarul lui Protogora, îndrăznește să se emancipeze de presiunea mărginirii și a brutalității și spunea criticii „măririle” pe cari conservatismul Iunkerilor căutase să le impună? O singură farsă, ca Broaștele sau *Cavalerii* lui Aristofan, avea un efect incomparabil mai eficace de cât orice tragedie sau operă de luminare”.

S'ar părea dar că pe atunci ar fi fost o luptă inegală între genialul apărător al conservatismului și între cei ai democrației,—după cum astăzi, mulțumită nenumăratelor ziare care toate trăesc din lingușirea celor mulți,—lupta este chiar cu totul imposibilă pentru cei cari ar mai vrea să apere conservatismul neprogresist.

Dar se pare că strălucitul succes al lui Aristofan se poate mai

bine explica și prin faptul că atacurile lui veneau tocmai în vremea când excesul democrației prin nechibzuirea domniei, care adusese ruina politica și morală a Atenei,—pregătea instalarea celor treizeci de tirani.

„Atacurile vehemente ale lui Aristofan erau îndreptățite, căci cruzimea și violența caracteristică politicii lui Cleon, avusese darul să înstrăineze simpatia aliaților. Spartanii ivadaseră din nou sudul Atice, ciuma începuse să bântue, Statul se găsea într-o situație foarte critică.

„Nimeni nu se simte bine în această epocă, afară numai de vreun poet cu temperamentul fericit, — ca Sofocle, care trăiește în mijlocul viselor lui mărețe — și de sicofanți, demagogi și pescuitori în apă turbure. Oamenii de stat fură și își bat joc de public, poporul cere sporirea alocației pentru sedințele judiciare și spectacolele dela teatru, iar conducătorii se găsesc să i-o acorde conform procedurii, pe care un demagog de mai târziu are cinismul să-l proclame dela înălțimea tribunii: „Democrația nu se poate menține fără mituirea maselor“.

De aceea, nu-i de mirare că Aristofan crede că mântuirea stă numai în „întoarcerea către trecut“.

„Pentru el—spune D-l Bezdechi—ceea ce trebuie să distingă pe un bun cătățean e tocmai respectul datinelor bătrânești, și al felului de a simți și gândi din vechime; e bărbăția, care te îndeamnă să-ți aperi prietenul împotriva unui dușman, chiar când îl știi pe acesta mai tare; e acel irațional, absurd, dacă vrei, care te obligă, chiar când n'ai nici o șansă de izbândă, să te împotrivești acelora, care atentează la libertatea și mândria ta de om și de neam. În locul acestui sentiment se întronează rațiunea și calculul, cu ocolitul lor, utilul. Concluzia finală este că romantism, raționalism și utilitarism stăpânesc epoca Atenei de care vorbim“.

Și cum, printre contemporanii săi, Aristofan nu găsește în afară de Socrate și Euripide, alte personalități mai reprezentative,—împotriva acestora își îndreaptă el toată vechemența atacurilor. De aceea — nu este de susținut părerea D-lui Bezdechi, care crede că, Aristofan a atacat pe Socrate,—sau, pentru că fiind prea tânăr, când și-a scris piesa *Norii*, nu i-a putut înțelege teoriile, s'au mai de grabă, pentru că el a văzut în slutul și în deobște nesimpativul filosof atenian, un admirabil subiect de comedie: Pentru comic pretinde D-l Bezdechi—nu era numai vorba de a porni o campanie împotriva reprezentantului «Raționalismului revoluționar», ci împotriva dușmanului celei mai scumpe concepții a lui de poet și de artist: Frumusețea și iluzia generoasă.

Ei bine nu. Aristofan ura deabinelele pe acest «promotor al inte-

lectualismului, care despoae viața de toate iluziile generoase», pe acest raționalist «revoluționar», care prin dialectica-i primejdioasă analiza, destrăma și dărâma totul, punând în discuție toate credințele și toate dăinurile. În ochii lui Aristofan, ca și mai târziu în ochii judecătorilor, care l-au osândit pe Socrate,—acesta era un rău cetățean pentru că «el demoraliza pe tineri învățându-i să se închine la zei noi și să răstoarne toate valorile morale tradiționale, spre a se conduce după un individualism feroce și un scepticism a tot săpător».

De altfel, sunt și scriitori moderni care analizând pe Socrate, susțin că «el nu s'a putut înălța ca filosof, decât în măsura în care s'a arătat a fi un rău cetățean».

În orice caz, faptul sigur este că 'zăpăceală și destrăbălare multă trebuie să fi stârnit în suflete acest neîntrecut dialectician, care își arată puterea'i de analizare nu numai în fața câtorva pricepuți și aleși școlari ci se vără acolo «unde e mulțimea mai deasă». Cu alte cuvinte, Socrate nu era de părerea lui Horatius care se menținea în aristocratica atitudine, rezumată în cuvintele: *odi vulgus profanum et arceo*, și rezultatul era, că învățătura lui îi era luată pe dos de mulțimea, care fără amestecul lui or fi rămas poate credincioasă vechilor și cristalizatelor formule și tradiții. Aceasta este poate și una din pricinile, pentru care îl atacă Aristofan. Căci, ne spune D-l Bezdechi: «Aristofan, își culege cunoștințele despre învățătura lui Socrate, din frânturile de discuții ale nepricepuților, din banalitățile, cari au curs pe piață».

Dar ura lui împotriva lui Euripid cum se poate explica?

În afară de faptul că Euripide în vederea succesului abuzează de mașinărie, de veșminte și de decor, adică de elementul cel mai străin de arta dramatică propriu zisă, Aristofan îi atacă isuși miezul tragediilor.

„În această observație se mai ascunde și o critică împotriva realismului, sau mai bine zis, naturalismului, pe care îl răspândește tragicul în teatrul său. Euripide coboară tragedia la nivelul mizeriilor omenești; la el arta nu mai e susținută de sufletul grandios, pe care i l-a inspirat Eschil, ci se trivializează, sub cuvânt că se umanizează. Această nouă trăsătură însemna un apel nedeghizat la simțuri; acest nou procedeu deschidea zăgazurile unui sentimentalism enervant“.

Negreșit că această trivializare era pe gustul marelui public. Dar tocmai această înjosire nu i-o îngăduia clasicul Aristofan. Dar mai ales el nu se împăca cu faptul că și Euripide «strecura pe nesimțite otrava în suflete», izbind în credințele religioase: Există oare neamul zeilor? Nu e lumea condusă de întâmplare?, se întreabă Euripide în piesele sale.

«Dar mai cu seamă e primejdioasă influența pe care o exercită Euripide, pentru că el distruge religia și ucide pe zeii cetății; autorul lui *Peleu și Melanippe* crede în alte divinități de cât în cele consacrate de stat, spune Aristofan, adresându-i cu prilejul acesta aceiași acuzație, pe care i-a adus-o și lui Socrate în 423».

Prin urmare, după Aristofan, poetul Euripide ca și Socrate: «predică indirect trândăvia, viața umbratilă, inactivă. Nouă ne trebuie oameni sănătoși educați în sensul vechii culturi estetice, care urmărește echilibrul dintre trup și suflet. Raționalismul predicat de sofiști și poeții filosofi are ca urmare un subiectivism și un individualism bolnăvicios, care dezrădăcinează pe cetățean din mediul lui, și îl face să rupă legăturile ce îl unesc cu comunitatea, cu cetatea, cu Statul. Rotorica, pe care o cultivă cu atâta predilecție în dramele lui are alt rezultat de cât să vă facă să vă îmbătați de vorbe și să uitați realitatea. Dragostea pentru discuțiuni contradictorii vă face sceptici și vă paralizează gustul de acțiune. Unde mai puneți că ea creiază iluzia unei false superiorități, care nu se întemeiază de cât pe o perversiune a spiritului. Oamenii de Stat, care au încheiat imperiul atic, nu știau să țină discursuri pro și contra, iar cetățenii pe care ei li duceau la izbândă, munceau cu stăruință, fără prea multe vorbe».

Dar să ne oprim.

Studiul D-lui Bezdechi este admirabil stilizat și cât se poate de interesant. Reze mată cum este pe o bogată erudițiune și înțesată cu citate,—această anahronică scriere într-o vreme, când nu se scrie decât în pripă și fără nici o seriozitate,—este un izvor nesecat pentru oricine vrea să cunoască viața politică și socială a Atenei pe vremea democrației atotstăpânitoare. Ne pare însă rău că autorul și-a condensat prea mult opera în cele 200 pagini prea nelncăpătoare pentru însemnătatea și intensitatea subiectului. Și încă ceva: Poate că ar fi fost mai nimerit dacă D-l Bezdechi numai s'ar fi dezvelit prea mult ca un scriitor, care trăește «conform idealului preconizat de Socrate». Vream adică să spun că d-sa a studiat pe Aristofan, mai puțin cu dorința de a găsi adevărul, și mai mult cu pornirea unui pătimăș democrat, care, uneori împotriva evidenței apără și democrația, și pe Socrate și pe Euripide de toate întemeiatele învinuiri aduse de Aristofan. Căci în picioare rămâne adevărul, că oricine ar vroi să guverneze, s'ar izbi de subiectivismul și individualismul exagerat și bolnăvicios propagat prin raționalismul revoluționar al lui Socrate și Euripide.

M. Mihăileanu.

Chants roumains se chiamă culegerea de tălmăciri din lirica populară basarabeană, din Alexandri, și de poezii proprii, a domnișoarei Elena Donici. O Româncă așezată la Paris, care visează de acasă și se trezește punând pe gânduri, în altă limbă, cântece ale copilăriei ei dragi. E o carte de intimitate, dar poate să aibă și alt rost: un strop de lumină în norii pe cari atâția dușmani îi suflă în străinătate asupra icoanei țării. Și icoana, ca de o lacrimă a Precistei, se argintează proaspăt în ploicica aceasta de iubire.

Culegerea e, atât prin înfățișare cât și prin bucăți, ceva vechi și prietenos. Un străin simțitor trebuie să descopere de-acolo numai dintr'o răsfoire, și ce țară de patriarhalism visător și ce suflet candid se oglindesc din ea. Pe noi, dela întâile pagini, ne cuprinde mi-reasma aceea de sulfină literară pe care numai rostirea numelui Moldovei o aduce. Pagina întâia de după copertă e astfel compusă :

Apa trece, petrele rămân

„Orice s'ar întâmpla, să nu vă în-doiiți niciodată că Dumnezeuul părin-ților voștri, care singur săvârșește mi-nuni, n'are să se lase înmuiat de la-crimile slugilor lui, n'are să se îndure într'o zi de noi, închizându-ne rănilor, acoperindu-ne de har și dăruindu-ne cu cea mai frumoasă din ursite.

Ștefan-cel-Mare (1) pe patul de moar-te, către fiul și tovarășii lui de lupte

IN AMINTIREA

ACELORA DIN RUDELE MELE

MOARTE ÎNAINTE SĂ-ȘI FI VĂZUT

VISUL IMPLINIT

(1) Ștefan-cel-Mare, domn stăpânitor al Moldovei dela 1457 până la 1504. Vestit prin nenumăratele-i biruințe. Cu 40.000 de oameni pune pe fugă 120.000 de Turci, duși de cuceritorul Constantinopolului Mahomed II (! Note Red.). E preamărit de papa Sixt IV cu numele de atletul lui Hristos, după această ispravă de războiu, care a mântuit Creștinătatea.

Așa încărcată ca așezare, cu citatele, proverbele, închinările, aceea stă pagină e plină de trecut și de bunătate. Nu e un gherghet pentru un gobelin depărtat de pastorală, ci o fâșie de pânză de țară, pe care mâini subțiri împung punctele unei alesături cu flori de câmp de altăia.

Prințesa Bibița e un nou volum dela Mare al lui Jean Bart (Eugeniu P. Botez). O singură povestire, care e o stare de suflet, se întâmplă înăuntrul uscatului, pe undeva din sus de Pașcani, într'un deal deasupra văii Moldovei. Ea stă însă bine acolo, ca o piatră de boltă a cărții. Cu această chee literară înțelegem mai ușor de unde se țese, peste lucrul aspru al omului de apă, atmosfera de duioșie și tivul de aur pe zări și profiluri. Tremurul acesta mișcat și uneori arătând spre alți evi poetici, nu-i emanație din subiect, ci în obârșiile scriitorului. Încă un Moldovan al tradiției, deși cu fața impietrită și ochiul de oțel, al omului care s'a juruit valurilor.

Sănătatea cărții se vede din umorul ei, care-și face drum, chiar pe unde întâmplarea, în alte mâini, ar intra cu toate pânzele deschise în romantism. Aici cărmaciul e însă priceput, și cu o mișcare ține șleaul spumegat, schițat pe hărțile vieții. Chiar prințesa Bibița, cea mai mare bucată și, prin lumea ei, mai primejduită, nu e mai săracă în asemenea trăsături. Nici că e nevoie uneori de dialogul zburdalnic sau de sublinierea cu un cuvânt a scriitorului, ci numai de o anumită atitudine a lui, vădită într'o ascundere la un timp a unui personaj, într'o așezare a amănuntelor sau chiar o tăcere. În alte părți umorul țâșnește și singur. Așa e în Horațiu Baltă, și în deosebi, discret și ca în treacăt, în Cazul dela Farul Olinca. Scrisul e pretutindeni cel pe care îl cunoaștem, limpede, cumpănit, clasic. Între Moldoveni Jean Bart stă de ceastălaltă parte, față de Sadoveanu.

Tipografia a încercat cu cartea, în partea ei tehnică, un stil care n'a izbutit.

Neagra Șarului aduce un neașteptat Sadoveanu. Numai prin atât și volumul ar trage în cumpănă, ca moment literar în opera scriitorului, cât tot ce-a scris până acum. Ar fi răspunsul către ceice se miră de partea de static din talentul lui. Întâia creație a fost ca un plan întreg, din care arhitectul n'a mai ieșit, lucrând numai rând pe rând, în marginile lui, anul acesta un turn, la anul o streășină, brăul de legătură al unui roman, curțile cu bănci de piatră ale unor povestiri sau zidurile cu porți de amintiri. Azi, mâine, douăzeci de ani. Oamenii vechi s'au dus, alții noi au venit. Meșterul și-a văzut mai departe de frumosul său lucru. Atâtia dintre privitorii cari așteaptă, s'au depărtat. Știu că dacă s'ar mai întoarce, vor găsi în aselaš loc, aceeași străduință. Ei au însă nevoie și de uimirile nebănuțului. Iar uimirea trebuie s'o caute aiurea.

Iată că Sadoveanu le dă această uimire. Sadoveanu intră în lumea copiilor. Pe copii nu i-a uitat nici până acum. Alcătuiesc doar o bună parte, de care te împiedici la tot pasul, din omenire. Uneori te împiedici și în tine, când pe o amintire copilul de odinioară te navă-

lește fericit și fraged. Dar până acum era privit din afară. În Neagra Șarului el se apropie și se desvăluie singur, numai că într-o atmosferă cu anumit abur de vrajă, răspândit de preotul artei pentru anumite cuvinte și mișcări.

Volumul are și câteva variante ale altor bucăți, din Cocostârcul albăstiu sau din oricare alt volum. Dar caracterul i-l dau Diminețile de Iulie. Întâiul spin și cum se chiamă toate celelalte povestiri până la Dumbrava minunată. Nu că legătura cu trecutul s'ar fi rupt. Scrisul e același. Părerea despre lume și fiorul de bunătate neschimbat. Intrate însă în această horă de primitivitate, ele capătă o așa mlădiere și adâncime simplă încât par înalte. Să nu se sperie nimeni de titlul cernit și grav al cărții. El stă peste porțița cu ostrețe detrandafiri a unei însorite poene. Poeana se deschide necălcată, în apele aurite ale lunii, ca un vis de noapte de vară al unui posnaș și înfiorat Shakespeare de copii.

Archiva pentru Știința și Reforma Socială, din care au ieșit acum numerele 4—5 (256 pagini, 60 lei), cuprinde contribuții însemnate la probleme de azi. Nu știu la noi o cercetare mai amănunțită și sistematică despre Partidul politic, decât aceea din capul acestei puternice fascicule. Toată literatura sociologiei, istoriei și essay-ului, trebuincioasă pentru documentare până la zi și în trecut, a fost răscolită, ordonată și folosită. Studiul mulțumește prin aceea ce în acest domeniu ispititor e mai greu de ajuns: informează și explică, ocotind „improvizatia” de talent, teoriile și părerea personală. Întâlnim în sfârșit un studiu de acest fel care nu păcătuiește nici prin retorică și nici prin literatură. Și era cu atât mai greu cu cât autorul, nefiind om politic, desvolta subiectul într-o conferință, din ciclul de prelegeri despre doctrinele politice înjghebat de Institutul Social Român, și este profesor de Sociologie, dar și de Estetică.

Incheierile din studiul despre Refacerea economică prin exploatarea intensivă a petrolului, sunt într'adevăr surprinzătoare și făcute să dea o nouă îndrumare, dacă vor fi aplicate, vieții noastre industriale și economice.

Caracterul enciclopedic al revistei, care dă în același timp cercetări numai de specialiști a căror semnătură e o cheazășie, reiese chiar numai din înșirarea titlurilor: Iată Elementele de diferențiere națională în societate, cu laturea de sociologie etnografică: „Politica” lui Aristotel, o prefață la o traducere care are să vie, a lucrării filozofului grec; Problema noastră monetară, ieșită pe urmele unor contribuții de mare om de finanță dela noi, care au făcut întreg circuitul preocupărilor și au ajuns obiect de studiu și de glosă, când ar fi vrut să găsească numai aplicare; Alegerea liberă a medicilor, In-

tervenția de Stat în îndrumarea tehnică a agriculturii noastre; Programul partidului național italian fascist: O istorie economică și socială a războiului; către studenți, despre ceva de pe acest pământ; Recenzii, și altele.

Tehnic, revista e o podoabă, printre puține, a editurii românești.

Em. B.

Și totuși, presa trebuie să fie liberă. M. Mihăileanu. Tip. „Transilvania” Pitești.

O iluzorie centralizare culturală prejudiciază azi provincia. Librării capitalei au început de mult și continuă să socoată nedemn de pus în vitrine ceeace le sosește din afară de București.

Totuși titlurile tipătoare abundă dedesubtul benzilor cu majuscule roșii „Nou”; dar... sunt de proveniență centrală.

N'am fi scris aceste rânduri prea știute de toți, dacă lectura interesantă a broșurii d-lui M. Mihăileanu nu ne-ar fi îndemnat să-i căutăm titlul prin vre-o vitrină.

Și totuși, presa trebuie să fie liberă e broșura unui aristocrat.

E vorba de aristocrații de odinioară. Cu o convingătoare discursivitate, d-l Mihăileanu analizează întristător înconștiența unui nou tiran care începând prin a înălța pumnii împotriva tiraniei, sub blanda denumire de „democrație”, a sfârșit prin a stăpâni, a îngrădi, a tiraniza. Fără niciun artificiu de stil și numai cu simțul unei desăvârșite proprietăți de cuvânt, pe sub fiecare rând o gândire de dialog și prin esența dialectică șerpue și lunecă insensibil dela un fapt la altul, încarcerându-le apoi prin generalizare în formule cu aspecte de sentințe.

E indiciul unei inteligențe abile.

Adevărurile se primesc mai ușor, ba chiar cu plăcere, când sunt servite protocolar, decât când odioasa brutalitate a lor isbește direct. Dar cu toate că gusturile mobile ale mulțimii desfrânează presa, terorizând-o, ea, totuși, „trebuie să fie liberă”. Aceasta este concluzia pe care abilitatea dialectică a d-lui Mihăileanu ne-o impune ca pe ceva firesc și deloc contrazicător.

Dar, credem, lucrurile acestea rămăneau tot atât de interesante și de convingătoare chiar fără numele, prea multe, citate pe care au torul vrea să se reazime.

VI. Str.

Ion Pilla
Cezar P
Rabindr
Antonio
Karl Gj
Duiliu Z
B. Luca
Ion Min
Emile V
I. Ispire
Jean &
Jean &
M. Sorl
Ricard
Longos.
Fr. Ste
K. Kau
N. Petr
G. G.
N. Iorg
Camil
I. L. C
N. Dav
Leon D
Emil D
Gh. Br
V. Al.
Rudolf
P. Cox

M. Sa
Al. D

Petre
Pante

Serafi
Mihai
Serafi
Serafi
Serafi
„Cuna

„Cuna

Cunop
Pagin
Pagin
Pagin
Bibli

BIBLIOGRAFIE

- Ion Pillat. *Pe Argeș în sus*. (Poezii). 30 lei, Edit. „Cultura Națională”. București.
- Cezar Petrescu. *Scrisorile unui război*, 30 lei, Edit. Cultura Națională, București.
- Rabindranath Tagore. *Sadhana*, trad. de Nichifor Crainic Pr. 30 lei, idem.
- Antonio Fogazzaro. *Daniel Cortis*, roman trad. de Ion Floroiu Pr. 40 lei, idem.
- Karl Gjellerup. *Pelerinul Kamanita*, trad. de Elefterie Bezdechi Pr. 40 lei, idem.
- Duiliu Zamfirescu. *O Muză nuvele*, Pr. 25 lei, idem.
- B. Luca. *Teatru, Creditorii, Șacalii*, nuvele Pr. 30 lei, idem.
- Ion Minulescu. *Romanțe pentru mai târziu*. Ediție nouă Pr. 25 lei, idem.
- Emile Vandervelde. *Socialismul și Agricultură*, Pr. 30 lei, idem.
- I. Ispirescu. *Basmele Românilor*, Biblioteca Tinerimii, Pr. 25 lei, idem.
- Jean & Jérôme Tharaud. *Umbra Crucii*, trad. de Adolphe Clarnet Pr. 35 lei, idem.
- Jean & J. Tharaud. *Umbra Crucii*, trad. de Petre Ciorăneanu, 35 lei, idem.
- M. Sorbul. *A doua tinerețe*, 75 lei, idem.
- Ricardo Leon. *Iubirea iubitilor*, 35 lei, idem.
- Longos. *Daphnis și Chloe*, 28 lei, idem.
- Fr. Stevens. *Prin împărăția furnicilor*, 22 lei, idem.
- K. Kautzky. *Dela Democrație la robia de Stat*, 25 lei, idem.
- N. Petrescu. *Fenomene sociale în Statele-Unite*, 24 lei, idem.
- G. G. Longinescu. *Cronici științifice*, 25 lei, idem.
- N. Iorga. *Histoire des Roumains*, 60 lei, idem.
- Camil Petrescu. *Versuri*, 25 lei, idem.
- I. L. Caragiale. *Nuvele*, 25 lei, idem.
- N. Davidescu. *Inscripții*, 25 lei, idem.
- Leon Donici. *Revoluția rusă*, 30 lei, idem.
- Emil Dorian. *Cântece pentru Lelioara (Versuri)*, Edit. Alcalay & Calafateanu.
- Gh. Brăescu. *Doi vulpoi (Schife umoristice)*, idem.
- V. Al. Jean. *Ce știa satul*, 15 lei, Editura Casa Școalelor.
- Rudolf Șuțu. *Iașii de odinioară*. Pr. 40 lei. Tip. „Lumina Moldovei”.
- P. Constantinescu-Iași. *Reforma învâlmântului secundar (propuneri)*. Bârlad, 1923. Pr. 4 lei.
- M. Sadoveanu. *Ți-aduci aminte*, 25 lei, idem.
- Al. Dumas-Tatăl. *Strigoiul Carpaților*. (Tradus de Anghel și Iosif), 3 lei, Biblioteca Minerva No. 3, idem.
- Petre H. Costescu. *„Prietenii”*. (Premiată de „Cartea Românească”), 10 lei, idem.
- Pantelimon Diaconescu. *Muncă, Pricepere, Cinste*, (Povestiri Morale) 10 lei Editura „Cartea Românească”.
- Serafim Ionescu. *Unirea, Plevna, Dacia*, (Teatru Popular) 5 lei idem.
- Mihail Lungeanu. *Clacă și Robot*, 25 lei Idem.
- Serafim Ionescu. *Ștefan Vodă*, (teatru popular) 5 lei idem.
- Serafim Ionescu. *Orfana*, (teatru popular) 6 lei idem.
- Serafim Ionescu. *„Suflete Alese”* (teatru popular) 6 lei idem.
- „Cunoștințe Folositoare” *Seria A No. 10-11*. L. Pasteur *Viața și roadele muncii sale* de G. Motaș 3 lei idem.
- „Cunoștințe Folositoare” *Seria B. No. 17* Rătăcirile Bolșeviste de Maior J. Mihai 2 lei idem.
- Cunoștințe folositoare *Seria B. N-rul 14 Pelagra* de Dr. Babeș 2 lei idem.
- Pagini Alese No. 115-116 *Soacra 3 nurori*, de Ion Creangă 2 lei idem.
- Pagini Alese No. 117-118 *Neamul Românesc din Ardeal* de N. Iorga 2 lei idem.
- Pagini Alese No. 119-120 *Proză de Jean Bart* (Eug. P. Botez) 2 lei idem.
- Biblioteca Minerva No. 212 *Cartea Inimei*, de G. Niculescu-Varone 3 lei idem.

S U M A R U L

Bucura Dumbravă	Doina tăcerii.
T. Arghezi	Psalmistul singuratec (<i>versuri</i>).
N. M. Condiescu	Inscripții pe Statua „Noptii” lui Buonarroti din Capela Medici.
V. Voiculescu	Mărgăritarul bolnav (<i>versuri</i>).
G. Cardaș	<i>Documente literare</i> . Scrisorile lui Duiliu Zamfirescu către Iacob Negruzzi.
Horia Furtuna	Lostrita (<i>versuri</i>).
M. Beza	Romantismul englez.
Matei Elian	Din „Cântări sfioase” (<i>versuri</i>).
Emanoil Bucuța	Din Okakura Kakuzo.
I. Vinea	Târzie (<i>versuri</i>).
G. Bacovia	Șase poeme în proză.
Ion Pillat	Noapte pe țarm (<i>versuri</i>).
Oscar Walter Cisek	Else Lasker-Schüler. Din Else Lasker-Schüler (<i>versuri</i>).
Ion Filitti	Partea boerimii în elaborarea Regula- mentului Organic.
Vladimir Streinu	Pământ (<i>versuri</i>).
M. Mihăileanu	Cronica Socială. Acțiunea femeinistă și cău- tarea paternității.
Em. B.	Cronica ideilor. Alte aplicații la România ale noiei științe : Propaganda.

Cărți, Reviste și Ziare. — Bibliografie.

Prețul: 20 lei numărul.

ABONAMENTUL { 200 lei pentru particulari.
 { 300 lei pentru autorități, instituții și societăți.

CARTEA ROMÂNEASCĂ — Tip. Rasidescu.—1125